

T. C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI

**BEYHAKÎ VE DELÂİLÜ’N-NÜBÜVVE ADLI
ESERİNİN HADİS İLMİNDEKİ YERİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Hazırlayan
Mehmet Fatih ALTUNOVA

Danışman
Doç. Dr. Yusuf Ziya KESKİN

ŞANLIURFA - 2005

İÇİNDEKİLER

Önsöz	4
Kısaltmalar	6

BİRİNCİ BÖLÜM

BEYHAK İ'NİN HAYATI, ESERLERİ VE İLMİ KİŞİLİĞİ	7
I. HAYATI.....	7
A. Adı, Doğumu ve Vefatı	7
B. İlim Tahsili	7
C. Hocaları	8
D. Talebeleri	9
II. ESERLERİ.....	11
III. İLMİ KİŞİLİĞİ.....	22

İKİNCİ BÖLÜM

DELÂİLÜ'N-NÜBÜVVE İLE İLGİLİ BAZI TERİMLER VE HADİS EBİYATINDA DELÂİLÜ'N-NÜBÜVVELER.....	27
I. DELÂİLÜ'N-NÜBÜVVE İLE İLGİLİ BAZI TERİMLER	27
A. Delâil	27
B. A'lâm	28
C. Mucize	29
D. Hasâis-Fezâil	29
E. Şemail.....	30
F. Şevâhid	30
G. Beşâir	30
II. DELÂİLÜ'N NÜBÜVVE KONUSUNDA YAZILAN ESERLER.....	31

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BEYHAKİ'NİN DELÂİL'E YAZDIĞI MUKADDİME VE DELÂİLÜ'N- NÜBÜVVE ADLI ESERİ	39
I. BEYHAKİ'NİN DELÂİLÜ'N-NÜBÜVVE MUKADDİMESİNDE İŞLEDİĞİ KONULAR.....	39
A. Peygamberler ve Hz. Peygamber'in Nübüvveti	39
B. Haberlerin Kabulü.....	41
C. Haber -i Vahidin Delil Olması	42
D. Haber-i Vahidin Kabul Şartları.....	42
E. Âhâd Haberlerin Kısımları	43

F. Hadislerin İhtilâfı (Muhtelifu'l-Hadis).....	44
G. Cerh ve Ta'dil Edilenler	45
H. Beyhakî'nin Delâilü'n-Nübüvve'deki Metodu.....	45
II. BEYHAKÎ'NİN DELÂİLÜ'N- NÜBÜVVE ADLI ESERİNİN HADİS İLMİ AÇISINDAN ÖZELLİKLERİ	46
A. Hadis Açıklama Usulü	46
B. Hadis Eda Usûlü	49
C. Hadis Rivâyet Usulü	50
D. Senedin Sonu İtibariyle Rivâyet Ettiği Hadislerin Özelliği.....	53
E. Hadis Tenkitçiliği	53
F. Rivâyetlerin Geçtiği Kaynakları Belirtmesi	65
G. Delâilü'n-Nübüvve'nin Özelliği ve Konuları	67
III. BEYHAKÎ'NİN DELÂİLÜ'N-NÜBÜVVE'Sİ VE DELÂİL TÜRÜ ESERLER HAKKINDA GENEL DEĞERLENDİRME	69
SONUÇ.....	74
BİBLİYOGRAFYA	76

Önsöz

Rahmân ve Rahîm olan olan Allah'ın adıyla. Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun. Salât ve selâm, âlemlere rahmet olarak gönderilen Peygamberimize, ailesine ve ashâbının üzerine olsun.

Hadisler, İslam âlimlerinin üstün gayret ve çabaları sonucunda sahabe döneminden itibaren sadırlarda ve satırlarda muhafaza edilmek suretiyle günümüze kadar ulaşmış, Kur'an'dan sonra ikinci kaynak olmuştur.

Hadis ilminin geçirdiği devreleri bilmek ve bu ilme dair yazılmış eserleri tanımak için muhaddislerin hayatlarının araştırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. İslam kültürünün bir nevi temellerini oluşturan bu şahsiyetlerin incelenip eserlerinin ortaya konulması, bu kültürün zenginliğini göstermesi açısından önem arz etmektedir.

Hadis çalışmaları; hıfz, kitabet, tedvin ve tasnif gibi çeşitli devrelerden geçmiştir. Beyhakî'nin yaşadığı IV-V. / X-XI. asır ise, hadis târîhi açısından, hadis çalışmalarının devam ettiği bir dönem olduğu gibi, farklı mezhep ve batıl fikirlerin yayıldığı bir dönemdir. Bu dönemde nübüvvet tartışmaları da oldukça artmış ve nübüvveti reddeden akımlar yayılmıştır. Bu dönemde âlimler kitaplara geçmeyen çok sayıda hadisleri senetli olarak kaydetmişler, ayrıca nübüvveti reddedenlere karşı kelâm ve felsefe ekolleri gerekli eserler yazmışlar ve muhaddisler de kendi tavırlarını ortaya koyarak Hz Peygamber'in nübüvvetini ispat sadedinde eserler telif etmişlerdir.

O dönemin meşhur hadis hafızlarından biri de Beyhakî'dir. O, telif ettiği eserlerle hadis ve fıkıh ilmine katkıda bulunmuş, eserleri ise gerek kendi döneminde gerekse daha sonraki devirlerde takdirle karşılanıp istifade edilmiştir. Beyhakî, Hz. Peygamber'in nübüvvetini ispat etmek için muhaddislerin metodunu uygulayarak *Delâilü'n-nübüvve* isimli kapsamlı bir eser telif etmiştir. Bu eserinde Hz. Peygamber'in peygamberliğine delil sayılan rivayetleri senedli olarak bir araya getirmiştir. Bugün de onun eserleri, şöhretini ve önemini korumaktadır.

Günümüzde Beyhakî hakkında yapılan çalışmaların sayısı oldukça azdır. Bilebildiğimiz kadarıyla Beyhakî'nin *Delâilü'n-nübüvve* adlı eseri hakkında Türkçe bir

çalışma da bulunmamaktadır. Ayrıca, Delâil türü eserlerde muhaddislerin kullandığı rivayetleri inceleyerek araştıran çalışmalar da yok gibidir.

Bu eksikliği gidermek maksadıyla hazırladığımız **“Beyhakî ve Delâilü’n-nübüvve Adlı Eserinin Hadis İlmindeki Yeri”** adlı Yüksek Lisans tezimizde Beyhakî’nin hayatı, eserleri, ilmi kişiliği ve *Delailü’n-nübüvve* adlı eserini inceledik.

Birinci bölümde; Beyhakî’nin hayatı, eserleri ve ilmi kişiliği hakkında bilgi verdik.

İkinci bölümde; Delâilü’n-nübüvve ile ilgili bazı terimler ve hadis edebiyatında Delâilü’n-nübüvveler hakkında bilgi verdik.

Üçüncü bölümde; Beyhakî’nin Delâil’e yazdığı mukaddimeyi tanıttık. Sonra Delâilü’n-nübüvve adlı eseri hadis ilmi açısından inceledik. Bu arada Delâil’in özelliği hakkında bilgi verdik ve Delâil’de işlediği konuları sıraladık. Ardından Delâil türü eserleri genel olarak değerlendirmeye çalıştık.

Sonuçta ise çalışmamızdan elde ettiğimiz bulguları kaydettik ve genel bir değerlendirme yaptık.

Gerek ders döneminde, gerekse tezin konusunun belirlenmesi ve tezin oluşmasında bana rehber olan kıymetli danışmanım Doç. Dr. YUSUF ZİYA KESKİN hocama teşekkürlerimi arz ederim.

Çalışmak bizden, muvaffakiyet Allah’tandır.

MEHMET FATİH ALTUNOVA
ŞANLIURFA- 2005

Kısaltmalar

a.mlf	: Aynı müellif
b.	: İbn
bkz.	: Bakınız
b.y.y.	: Baskı yeri yok
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
DÜİFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Hr.ÜSBE	: Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Hız.	: Hazreti
İA	: İslam Ansiklopedisi (Milli Eğitim Bakanlığı)
EÜSBE	: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
MÜİFY	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları
s.	: Sayfa
s.a.s.	: Sallallahu Aleyhi ve Selem
Thk.	: Tahkik
Trc.	: Tercüme
t.y.	: Târîh yok

BİRİNCİ BÖLÜM

BEYHAK İ'NİN HAYATI, ESERLERİ VE İLMİ KİŞİLİĞİ

I. HAYATI

A. Adı, Doğumu ve Vefatı

Beyhakî'nin hayatı hakkında bilgi veren kaynaklarda onun tam adı şöyle geçmektedir: Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin b. Ali b. Abdillâh b. Musa. Nisbeleri, el-Beyhakî, el-Husrevcirdi, el-Horasani'dir. Lakabı ise el-Hâfızdır.¹

Beyhakî, bugünkü İran'ın Nisabur şehrinin bir nahiyesi olan Beyhak'a bağlı Hüsvircird köyünde² 384/994 senesinin Şaban ayında doğmuştur. 458/1066 yılında Nisabur'da vefat etmiştir. Tabutu doğduğu belde olan Hüsvircird'e götürülerek oraya defnedilmiştir.³

B. İlim Tahsili

Beyhakî, Beyhak'ta büyüdü ve ilk tahsilini orada tamamladı. 15 yaşında iken hadis öğrenmeye başladı.⁴ Bu yaşlardan itibaren Horasan bölgesindeki devrin meşhur hocalarından hadis dersleri aldı. Ayrıca ilmi seyahatlerde bulunarak çeşitli beldeleri dolaştı. Horasan bölgesindeki İsferein, Tus, Hemedan, İsfahan, Nisabur şehirleri ile Irak bölgesindeki Bağdat ve Kufe gibi ilim merkezlerine gitti. Gittiği yerlerde hadis, fıkıh ve diğer ilimleri tahsil ederek meşhur âlimlerden icazet aldı.⁵

---

¹ Sem'ânî, *Ensâb*, I, 438; İbnu's-Salâh, *Tabakât*, I, 323; Nevevî, *Tabakât*, I, 322; İbn Abdilhâdî, *Tabakât*, III, 329; Zehebî, *Tezkira*, III, 1132; a.mlf., *Siyer*, XVIII, 167; Subkî, *Tabakât*, IV, 8; İbn Kâdî Şuhbe, *Tabakât* I, 225; İbn Hallikân; *Vefeyât*, I, 75; İbnü'l-İmad, *Şezerât*, III, 305; I, 75; Brockelmann, "Beyhakî", İA, II, 582.

² Beyhak, Nisabur'a bağlı 300 den fazla köyün meydana getirdiği bölgeye verilen isimdir. Bu köylerin en büyüğü Husrevcird'dir. Yakut el-Hamevî, *Mucemu'l-büldan*, I, 537.

³ Sem'ânî, *Ensâb*, I, 438; İbnu's-Salâh, *Tabakât*, I, 322; Nevevî, *Tabakât*, I, 322; İbn Abdilhâdî, *Tabakât*, III, 330; Zehebî, *Tezkira*, III, 1133; a.mlf. *Siyer*, XVIII, 167; Subkî, *Tabakât*, IV, 8; İbn Hallikân, *Vefeyât*, I, 75; Dehlevî, *Büstan*, s. 104, Kettânî, *Hadis Literatürü*, s. 26.

⁴ İbn Hallikân, *Vefeyât*, I, 75.

⁵ Sem'ânî, *Ensâb*, I, 438; Zehebî, *Tezkira*, III, 1132; İbn Hallikân, *Vefeyât*, I, 76; Necm Abdurrahman, *el-Beyhakî*, s. 35.

C. Hocaları

Beyhakî, küçük yaştan itibaren ilme yönelerek dönemin meşhur âlimlerinden çeşitli ilimlere yönelik dersler okumuştur. Fıkıh, hadis, usul ve kelim gibi İslami ilimleri tahsil ederek genç yaşta hadis hafızı olmuştur. Hocalarının sayısının yüzden fazla olduğu kaydedilmektedir.⁶ Bu hocalarından bazıları şunlardır:

1. Ebû'l-Hasen el-Alevî, Muhammed b. el-Huseyn b. Dâvud b. Ali b. el-Huseyn en-Nisâburi (401/1011). Şeyhu's-şuyuhi'l-eşref lakabıyla bilinir. Beyhakî ve Hâkim ondan hadis almıştır. Beyhakî'nin büyük hocalarından birisidir.⁷

2. Ebû Ali er-Ruzbârî, Hüseyin b. Muhammed b. Ali et-Tusî (403/1012). Beyhakî'nin hadis dersleri aldığı hocasıdır. Kendisinden Sünen-i Ebi Dâvûd ve başka kitapları okuyarak icazet almıştır.⁸

3. Hâkim en-Nisâburi, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed b. Hamdeveyh (405/1014).⁹ Dönemin meşhur Şâfiî fakihlerinden ve hadis otoritelerinden olan Hâkim en-Nisâburi, birçok eserin de müellifidir. Eserlerinden bazıları şunlardır: *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, *Fedâilu's-Şâfiî*, *Târîhu Neysabur*, *Ma'rifetu ulûmu'l-hadis*.¹⁰ Beyhakî'nin hadis hocasıdır. Zehebî, (748/1347) Beyhakî'nin hadis ilminde en çok hocası Hâkim'den istifade ettiğini kaydeder.¹¹ Hatta birçok âlime göre rivâyet ilimlerinde hocasını geçtiği de ifade edilmektedir.¹²

4. İbn Furek, Ebû Bekr Muhammed b. Huseyn el-Ensari el-İsfehani (406/1115). Şâfiî fakih, usul, kelim ve rical âlimi, müfessir, edib ve vaizdir. Beyhakî, özellikle onun hadis ve fıkıh ilminden istifade ederek icazet almıştır.¹³

⁶ Subkî, *Tabakât*, IV, 8; Ğamidi, *Beyhakî*, s. 47.

⁷ İbnu's-Salâh, *Tabakât*, I, 323; Nevevî, *Tabakât*, I,323; İbn Abdilhâdî, *Tabakât*, III, 329; Subkî, *Tabakât*, IV, 8; İbn Kâdî Şuhbe, *Tabakât*, I, 225; Ğamidi, *Beyhakî*, s. 47; Necm Abdurrahman, *el-Beyhakî*, s. 79.

⁸ Zehebî, *Tezkira*, III, 1132; a.mlf., *el-İber*, III, 85; Subkî, *Tabakât*, IV, 8; İbn Abdilhâdî, III, 329; İbnü'l-İmad, *Şezerât*, III, 168; Dehlevî, *Büstan*, s. 61.

⁹ İbnu's-Salâh, *Tabakât*, I, 322; Nevevî, *Tabakât*, I,322; Zehebî, *Tezkira*, III,1039; Subkî, *Tabakât*, IV, 8; İbn Hallikân, *Vefeyât*, IV, 280; İbnü'l-İmad, *Şezerât*, III, 126; Topaloğlu, *Beyhakî*, s. 335.

¹⁰ Necm Abdurrahman, *el-Beyhakî*, s. 79-80.

¹¹ İbnu's-Salâh, *Tabakât*, I, 323; Nevevî, *Tabakât*, I, 323; Zehebî, *Siyer*, XVIII, 165; a.mlf. *Tezkira*, III, 1132; İbn Kâdî Şuhbe, *Tabakât*, I, 225; İbn Abdilhâdî, *Tabakât*, III, 329; Beyhakî, *Medhal*, s 20 (Naşirin mukaddimesi).

¹² Leknevi, *el-Ecvibe*, s. 89.

¹³ İbn Abdilhâdî, *Tabakât*, III, 329; Zehebî, *Tezkira*, III, 1065; Subkî, *Tabakât*, IV, 8; İbn Hallikân, *Vefeyât*, IV, 272; Ğamidi, *Beyhakî*, s.51; Necm Abdurrahman, *el-Beyhakî*, s.89.

5. Ebu'l-Kasım el-Hasen b. Muhammed b. Habib en-Nisâburî (406/1015). Müfessir, edib ve vaizdir. Beyhakî, ondan tefsir dersleri okuyarak icazet almıştır.¹⁴

6. Ebû Muhammed Abdullah b. Yusuf el-İsfehani (409/1018). Dönemin meşhur muhaddis ve sufilerindendir. Beyhakî, küçük yaşlardan itibaren onun rivâyet ilimleri ile tasavvuf ve zühde ait tecrübelerinden istifade etmiştir. Bazı hadis kitaplarını ona arz ederek icazet almıştır.¹⁵

7. Ebû Abdurrahman es-Sülemi, Muhammed b. el-Huseyn b. Muhammed b. Musa el-Ezdî en-Nisâburî (412/1021). *Tabakâtu's-sufiyye* kitabının müellifi, Horasan'ın şeyhi ve sufilerin büyüğüdür.¹⁶ Beyhakî'nin hocalarından olup Târîhçi, muhaddis ve müfessirdir.¹⁷

8. Ebû Mansur Abdulkâhir b. Tâhir el-Bağdadî (429/1038). *el-Fark beyne'l-fırak* adlı eserin müellifi olan el-Bağdadî, aynı zamanda devrin meşhur Şâfiî fakihlerindendir. Beyhakî ondan fıkıh ve kelam ilimlerini tahsil etmiştir.¹⁸

9. Abdullah b. Yusuf el-Cuveyni, Ebû Muhammed Abdullah b. Yusuf (430/1046). Fıkıh, usul ve tefsir ilminde devrin meşhur âlimlerindendir. Beyhakî'nin Nisabur'daki ilim tahsil ettiği hocalarından birisidir.¹⁹

10. Ebû'l-Feth el-Umerî, Nasır b. el-Huseyin b. Muhammed el-Kureyşî el-Mervezî (444/1052). Beyhakî'nin Nisabur'daki fıkıh hocasıdır.²⁰ Beyhakî'nin fıkıh ilminde derinleşmesinde tesiri büyüktür.²¹

D. Talebeleri

Beyhakî, çeşitli ilimlere dair dönemin meşhur hocalarından icazetler aldıktan sonra eser yazmaya yönelmiştir. Zamanının önemli bir bölümünü eser telif etmeye ayırdığı için tedrisatla pek fazla meşgul olamamıştır.²² Yine de onun rivâyet ilimlerindeki geniş ilmine rağbet göstererek kendisinden ders okuyan ve icazet alan

¹⁴ Necm Abdurrahman, *el-Beyhakî*, s.87.

¹⁵ Sem'ânî, *Ensâb*, I, 438; Zehebî, *Tezkira*, III, 1149; Necm Abdurrahman, *el-Beyhakî*, s.92.

¹⁶ Zehebî, *Tezkira*, III, 1132; İbn Abdilhâdî, *Tabakât*, III, 329; Necm Abdurrahman, *el-Beyhakî* s.80.

¹⁷ Topaloğlu, *Beyhakî*, s.336.

¹⁸ Zehebî, *Siyer*, XVII, 239; Necm Abdurrahman, *el-Beyhakî*, s.91.

¹⁹ Zehebî, *Tezkira*, III,1132; Topaloğlu, *Beyhakî*, s. 337; Beyhakî, *Delâil*, I, 96 (Naşirin mukaddimesi).

²⁰ Zehebî, *Tezkira*, III, 1132; Subkî, *Tabakât*, IV, 9.

²¹ Sem'ânî, *Ensâb*, I, 438; İbnu's-Salâh, *Tabakât*, I, 323; Nevevî, *Tabakât*, I, 323; İbnü'l-İmad, *Şezerât*, III, 272; İbn Hallikân, *Vefeyât*, I, 58.

²² Topaloğlu, *Beyhakî*, s. 338.

talebeleri mevcuttur.²³ Bu talebelerinden bazıları şunlardır:

1. Şeyh'ul-İslam Ebû İsmail Abdullah b. Muhammed b. Ali b. Muhammed el-Ensâri (481/1088). Hanbeli mezhebine mensuptur. İbn Mett lakabıyla da tanınmaktadır. Zamanın Horasan şeyhlerinden ve meşhur sufilerindedir.²⁴

2. İbnu'l-Beyhakî, Ebû Ali İsmail b. Ali b. el-Huseyin el-Beyhakî el-Husrevcirdî eş-Şâfiî (507/1113). Beyhakî'nin oğludur. Beş yaşından itibaren babasından hadis dersleri almıştır.²⁵ Birçok ilimde kendisini yetiştiren İbnu'l-Beyhakî, fadıl bir âlim, etkileyici bir vaiz, dirayetli bir fakih ve şeyhu'l-kudat idi.²⁶

3. İbn Mende, Ebû Zekeriyya Yahya b. Abdilvehhab b. Muhammed b. İshâk b. Mende el-Abdi el-İsfehani el-Hafız (511/1228). Dönemin meşhur muhaddis, fakih ve Târîhçilerinden olan İbn Mende, Beyhakî'den hadis almış ve onun ilminden istifade etmiştir.²⁷

4. Ebû Nasr Abdurrahîm b. Abdilkerîm b. Hevâz el-Kuşeyrî en-Nisâburî (515/1232). Müfessir, kelamcı ve nahiv alimidir. Küçük yaşlardan itibaren ondan hadis dinlemiş ve ilminden istifade etmiştir. Kendi döneminde Bağdat ve Nisabur'da vaaz ve talimde ünlü biri olmuştur.²⁸

5. Ebu'l-Hasen Ubeydullah b. Muhammed b. Ahmed b. el-Huseyin el-Beyhakî (523/1128). Beyhakî'nin torunudur. Daha yedi yaşında iken dedesinin derslerine katılarak bazı hadis kitaplarını işitmiş ve icazet almıştır.²⁹

6. Ebu'l-Muzaffer Abdu'l-mun'im b. Abdülkerim b. Havazin en-Nisaburi el-Kuşeyrî (532/1137). Daha küçük yaşlarda iken Beyhakî'den hadis işitmiş ve istifade etmiştir.³⁰

7. İbn Futayme, Ebû Abdullah Huseyn b. Ahmed b. Ali b. Futayme el-Husrevcirdî (536/1141). Beyhakî'den *es-Sünen* ve bazı eserlerini okuyarak icazet

²³ Necm Abdurrahman, *el-Beyhakî*, s.99.

²⁴ Zehebî, *Tezkira*, III,1183; İbn Abdilhâdî, *Tabakât*, III, 331; Topaloğlu, *Selçuklu Muhaddisleri*, s. 67.

²⁵ İbn Abdilhâdî, *Tabakât*, III, 330; Zehebî, *Siyer*, XX, 156; Subkî, *Tabakât*, IV, 9.

²⁶ Zehebî, *Tezkira*, III,1135; a.mlf., *Siyer*, XIV, 313; Ğamidi, *Beyhakî*, s. 52; Necm Abdurrahman, *el-Beyhakî*, s. 99.

²⁷ Zehebî, *Tezkira*, IV, 1250; İbn Hallikân, *Vefeyât*, II,225; İbnü'l-İmad, *Şezerât*, IV, 32; Ğamidi, *Beyhakî*, s. 54.

²⁸ Zehebî, *Siyer*, XIV, 423; Subkî, *Tabakât* V, 159; Necm Abdurrahman, *el-Beyhakî*, 99, 100.

²⁹ Zehebî, *Tezkira*, III, 1135; a.mlf., *Siyer*, XIV, 503; Subkî, *Tabakât*, IV, 9; İbnü'l-İmad, *Şezerât*, III,167; Necm Abdurrahman, *el-Beyhakî*, s.101.

³⁰ Sem'ânî, *Ensâb*, I, 439; İbn Abdilhâdî, *Tabakât*, III, 330 Zehebî, *Tezkira*, III, 1277; a.mlf., *Siyer*, XIV, 629; Necm Abdurrahman, *el-Beyhakî*, s.101.

almıştır. Fakih olan İbn Futayme, Beyhak kadılığı görevinde de bulunmuştur.³¹

8. Ebû Muhammed Abdulcebbar b. Muhammed b. Ahmed el-Beyhakî el-Huvari (536/1141) Şâfiî fakihidir. Sekiz yaşlarında Beyhakî'nin ilim meclisine katılmış ve bazı eserlerini sema yoluyla ondan almıştır.³²

9. Ebû Abdullah Muhammed b. Fadl Ahmed en-Nisâburî el-Furâvî (539/1125). Fakihu'l-Harameyn ve Müsnidu Horasan lakabıyla tanınır. Beyhakî'den onun bir çok kitabını işitmiştir.³³

10. Ebû'l-Meali el-Farisi, Muhammed b. İsmail b. Muhammed el-Farisî el-Husrevcirdi (539/1144). Şeyh, sika ve müsnid muhaddislerdendir. Beyhakî'den hadis dinlemiş ve ilminden istifade etmiştir. Beyhakî'nin bazı kitaplarını sema yoluyla alarak rivâyet etmiştir.³⁴

II. ESERLERİ

Beyhakî, genç yaşta dönemin meşhur hocalarından muhtelif ilimleri kısa sürede tahsil ederek icazetler almıştır. Daha sonra eser telif etmeye yönelmiştir.³⁵ Hadis ve fıkıh ilminde devrinin eşsiz âlimlerinden olan Beyhakî, sonraki dönemlere değerli eserler bırakmıştır. Hatta bu eserlerin nitelik ve niceliğine bakılırsa, kendisinden önce pek az kimseye nasip olan bir mirasın sahibi olduğu söylenebilir. Yazdığı eserlerin sayısı bine kadar ulaşmaktadır.³⁶

Beyhakî'nin yetiştiği muhit ve yaşadığı çağ, İslâmî ilimlerin olgunluk devresine rastlar. O, tasnif devrinin son sîmâlarından biridir. Böyle bir devirde yetişmesi, ona büyük avantajlar sağlamış, o da bu imkânları değerlendirmesini bilmiştir. Ta baştan beri meydana getirilen zengin mirası toplu halde elde edebilme imkânlarına sahip olması,

³¹ Zehebî, *Siyer*, XX, 61; Necm Abdurrahman, *el-Beyhakî*, s.102.

³² İbn Abdilhâdî, *Tabakât*, III, 330; Zehebî, *Tezkira*, 1135; a.mlf., *Siyer*, XX, 71; Subkî, *Tabakât*, IV, 9; Necm Abdurrahman, *el-Beyhakî*, s.103.

³³ Zehebî, *Siyer*, XIV, 615; Subkî, *Tabakât*, IV, 9; İbn Hallikân, *Vefeyât*, II,225; Ğamidi, *Beyhakî*, s.53; Necm Abdurrahman, *el-Beyhakî*, s.100.

³⁴ İbn Abdilhâdî, *Tabakât*, III, 330; Zehebî, *Tezkira*, 1135; a.mlf., *Siyer*, XX, 93; İbnü'l-İmad, *Şezerât*, III, 123; Necm Abdurrahman, *el-Beyhakî*, s.104.

³⁵ Topaloğlu, "*Beyhakî*", DEÜİFD, s. 340.

³⁶ Sem'ânî, *Ensâb*, I, 439; Nevevî, *Tabakât*, I,323; Zehebî, *Siyer*, XVIII, 164; Subkî, *Tabakât*, IV, 9; İbn Kâdî Şuhbe, *Tabakât*, I, 226; İbn Hallikân, *Vefeyât*, IV, 272; Kettânî, *Hadis Literatürü*, s. 27; Dehlevî, *Büstan*, s.103; Ğamidi, *Beyhakî*, s. 65; Beyhakî, *Medhal*, s. 15 (Naşirin mukaddimesi); Sıddıkî, *Hadis*, s. 122.

Beyhakî'nin daha hacimli ve metodik eserler vermesine zemîn hazırlamıştır.³⁷

Beyhakî, birçok ilim dalında değerli eserler vermiştir. Özellikle hadis, fıkıh, akâid, tefsir ve lugat ilimlerine dair telif ettiği eserlerinde onun rivâyet ilimlerinde ne derece otorite olduğu görülmektedir.³⁸

Beyhakî, hadis ile ilgili tasnifatında cerh ve tadil ilmine ait kriterleri de uygulamıştır. Mesela, râvinin adalet ve zabt yönünü, isnadın muttasıl olup olmadığını, metnin şaz veya münker olup olmadığını vs. belirterek sened ve metin tahlillerine yer vermiştir. Hadisler arasındaki tearuz, ya da ihtilaflı durumlara temas ederek bu tür rivâyetleri en güzel şekilde tevil etmiştir.³⁹ Yeri geldiğinde lugat açıklamalarına yer vermiştir.⁴⁰

İbn Teymiye (728/1328), Beyhakî'nin zayıf ve az da olsa bazı mevzu' haberleri almasının başka muhadislere göre çok daha az olduğunu belirtir.⁴¹ Zaten, Beyhakî de delâil hususunda sahih ve muteber rivayetleri kaydetmiş; destek ve bilgi olsun diye o konudaki mürsel ve eser türü rivayetlerin yanında zayıf haberleri kaydetmiş; mevzu olanlara da işaret etmiştir.

Beyhakî, hiçbir eserinde uydurma olduğunu bildiği sözü nakletmemiştir.⁴² Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve adlı eserine yazdığı Medhal'inde eserlerinde takip ettiği usûlü şöyle açıklar: "Benim yazmış olduğum kitaplardaki âdetim, ister usûlle alakalı isterse fûrû ile alakalı olsun, sahih olan rivâyetlerle yetinmem veya sahih olanla olmayanı birbirinden ayırmamdır. Kim ehl-i hadisin rivâyetleri değerlendirme noktasındaki çalışmalarına baksa, onların bu hususta bir zerre de olsa gayretsizlik gösterdiklerini tespit edemez. Benim kitabımda hadisleri alırken uyguladığım metodun doğru olduğunu, iyice bakanlar görecektir. Yani zikrettiğim metodu uyguladım. Ancak iyice araştırmayan bunu anlayamaz."⁴³

Fıkha dair eserlerinde Beyhakî, Şâfiî mezhebine bağlı kalmış ve bu mezhebin görüşlerini savunmuştur. Ona göre Şâfiî mezhebinin görüşleri hadislere muvâfık olduğundan, Şâfiî mezhebine ait eserler vermiştir.⁴⁴ Bazen mezhebine muhalif görüşünü

---

³⁷ Yardım, *Hadis II*, s. 92.

³⁸ Dehlevî, *Büstan*, s. 103; Ğamidi, *Beyhakî*, s. 59.

³⁹ Ğamidi, *Beyhakî*, s. 60.

⁴⁰ Çakan, *Hadis Edebiyatı*, s.102.

⁴¹ Leknevi, *el-Ecvibe*, s.78 (Naşirin ifadesi).

⁴² Dehlevî, *Büstan*, s.103.

⁴³ Beyhakî, *Delâil*, I, 47.

⁴⁴ Ğamidi, *Beyhakî*, s.52.

de ifade edip ispat etmeye çalışmıştır.⁴⁵ O, Şâfiî mezhebini seçmesi ve İmam Şâfiî'nin söz ve fetvalarını tahrir etmesi hakkında şöyle demiştir: “Allah'ın tevfiik ve inayetiyle mezheb imamlarının görüşlerini ilmi bir süzgeçten geçirdim. Sonra sünnete ve hadislere dair farz, vacip, helal, haram, ahkam ve hadler hakkında mervi olan haberleri bir araya getirdim. Neticede İmam Şâfiî'yi bu konularda sünnet ve hadislere uymakta delili en kuvvetli, kıyasını da daha isâbetli olarak buldum”.⁴⁶

Beyhakî, akaide dair telif ettiği eserlerinde de muhaddislerin yolunu takip etmiştir. Eserlerinde Selefîyye ve Eş'ariyye'nin görüşlerine sık sık yer vermiştir.⁴⁷

Tefsire ait eserlerinde Kur'an ayetlerini öncelikle Hz. Peygamber'den sabit olan rivâyetlere dayanarak tefsir etmenin en iyi metod olduğunu kaydeder.⁴⁸

Beyhakî, iyi niyetli, zeki ve hafızası kuvvetli bir âlimdi. Bundan dolayı Allah ilmine bereket vermiş ve çok kıymetli eserler telif etmiştir.⁴⁹ Eserlerinin akıcı ve çok istifadeli olduğu belirtilir.⁵⁰

Şimdi Beyhakî'nin eserlerinden bazılarını kısaca tanıtalım.

1. es-Sünenü'l-Kübra

Beyhakî'nin umumi plan ve metodu açısından orijinal bulunan en meşhur eseri özgün adıyla *Kitabu's-süneni'l-kebir*'dir.⁵¹

İbnu's-Salah (643/1245), “Kendi sahasında bir benzerini bilmiyorum” diyerek bu eserin bütün sünen tipi özelliklerini kendinde toplamış olduğunu ifade eder ve şöyle der: “Beyhakî'nin *Sünen*'inden başka, İslam fıkhının delillerini toplayan dört başı mamur başka bir kitap yoktur. Sanki Beyhakî, İslam ülkelerinde hiçbir hadis bırakmadan hepsini bu kitabına almıştır.”⁵²

Beyhakî'nin *Sünen*'i, bir benzeri tasnif olunmamış tarzda geniş ve şümullüdür.⁵³ Müellif, ahkâmla ilgili ne kadar hadis varid olmuşsa, hepsini bir araya getirmeyi

⁴⁵ Çakan, *Hadis Edebiyatı*, s. 104.

⁴⁶ Gamidi, *Beyhakî*, s. 60.

⁴⁷ Gamidi, *Beyhakî*, s. 52; Beyhakî, *Şu'abu'l-ıman*, I, 11 (Naşirin mukaddimesi).

⁴⁸ Gamidi, *Beyhakî*, s. 63.

⁴⁹ Zehebî, *Tezkira*, III, 1132; a.mlf., *Siyer*, XVIII, 167; Dehlevî, *Büstan*, s. 104.

⁵⁰ Sem'ânî, *Ensâb*, I, 438; Subkî, *Tabakât*, IV, 9; Nevevî, *Tabakât*, I, 323; İbn Kâdî Şuhbe, *Tabakât*, I, 225.

⁵¹ Sem'ânî, *Ensâb*, I, 438; İbnu's-Salâh, *Tabakât*, I, 323; İbn Kâdî Şuhbe, *Tabakât*, I, 226; Çakan, *Hadis Edebiyatı*, s.104.

⁵² Beyhakî, *ez-Zühed*, s. 37 (Naşirin mukaddimesi); Yardım, *Hadis II*, s. 86.

⁵³ Subkî, *Tabakât*, IV, 9; Kettânî, *Hadis Literatürü*, s.26.

hedeflemiştir. Bu eserinde *Kütüb-i Sitte*'ye ziyade olarak müstakil hadisleri de bulunmaktadır.⁵⁴ Bütün bu özelliklerden dolayı mezkûr eserin hadis ve fıkıh alanında ayrı bir önemi vardır.⁵⁵

İmamü'l-Harameyn el-Cuveyni (478/1085) bu eseri görünce çok beğenmiş ve müellifine böyle bir eseri telif ettiğinden dolayı teşekkür etmiştir.⁵⁶ Zehebî (748/1347), talebelerine *Kütüb-i Sitte* ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned'inden* sonra Beyhakî'nin *Sünen*'ini tavsiye ederek benzerinin olmadığını belirtmiştir. İz b. Abdisselam da "Temel eserler arasında Beyhakî'nin *Sünen*'i gibi bir eserin benzerini görmedim" diyerek bu eserin kıymetine dikkat çekmiştir. Subkî (771/1369) de hadis ilimlerinde tertib, tehzib ve fayda açısından onun bir benzerinin tasnif edilmediğini belirtmiştir. İbn Kesîr (774/1372) ise pek çok faydalı bilgilerin yer aldığı bu geniş eserin bir mislinin henüz telif edilmediğini söylemiştir.⁵⁷

Beyhakî'nin *Sünen*'ini neşredenler, bu eserin özelliklerini şöyle sıralarlar: "Bu eser, ahkâma dair mevcut hadis kitaplarının hiçbirinde bulunmayan sayıda çokça hadis ihtiva eder. *Sünen*'de diğer hadis kaynaklarında olan rivâyetler kaydedildikten sonra sened ve metin itibarıyla farklı rivâyetlere de yer verilir. Müellif, ele aldığı babda Buhârî ve Müslim'in birlikte veya ikisinden birinin naklettiği bir hadis varsa, bu rivâyetleri kendi isnadıyla kaydeder. Bazı bablara dikkat edilirse, *es-Sünenü'l-kübra*'nın *Sahihayn* üzerine yazılmış bir çeşit mustahreç niteliği taşıdığı görülür".⁵⁸

Müellif, kimi zaman hadis ve rical değerlendirmelerinde bulunur. Fıkhi meseleleri açıklar ve mesele ile ilgili ayet ve hadisleri delil olarak zikreder.⁵⁹ Bazen de kendi tercihlerini belirtir.⁶⁰ *Sünen*'deki rivâyetlerin ekserisi İmam Şâfiî'nin *el-Ümm*, Ebû Dâvûd'un ve Dârekutnî'nin *Sünen*'i gibi eserlerden nakledilmiştir.⁶¹

Beyhakî'nin bu eseri, hadis kitaplarının üçüncü tabakasında yer almaktadır.⁶²

Bu eser ilk defa Haydarabad'da 1344-1355 seneleri arasında 10 büyük cilt olarak basılmıştır. Eserin hamîşinde Hanefî ve Türk fâkihlerinden İbnü't-Türkmâni (745/1334)

⁵⁴ Canan, *Hadis Ansiklopedisi*, I, 280.

⁵⁵ Siddikî, *Hadis*, s. 122.

⁵⁶ Subkî, *Tabakât*, IV, 9; Necm Abdurrahman, *el-Beyhakî*, s.144.

⁵⁷ Subkî, *Tabakât*, IV, 9; Necm Abdurrahman, *el-Beyhakî*, s.145.

⁵⁸ Necm Abdurrahman, *el-Beyhakî*, s.171.

⁵⁹ Çakan, *Hadis Edebiyatı*, s.103, 104.

⁶⁰ İbn Kâdî Şuhbe, *Tabakât*, I, 226.

⁶¹ Çakan, *Hadis Edebiyatı*, s. 104.

⁶² Dehlevî, *Huccetullah*, I, 284. Ayrıca bu konuda geniş bilgi için Necm Abdurrahman'nın *el-Beyhakî* ve Adem Dölek'in *İbn Türkmani'nin Beyhakî ile İlişkileri* (EÜSBE. Kayseri 1992, Basılmamış Y. Lisans Tezi) adlı eserlerine bakılabilir.

tarafından Beyhakî'nin bazı görüşlerine tenkitlerin yer aldığı *el-Cevheru'n-nakiyy fi'r-reddi ale'l-Beyhakî* adlı eseri de bulunmaktadır.⁶³

2. Marifetü's-sünen ve'l-âsâr

Eserin tam adı *Ma'rifetü's-Şâfiî li's-süneni ve'l-âsâr*'dir.⁶⁴ Subkî'nin tabiriyle *Ma'rifetü's-Şâfiî bi's-süneni ve'l-âsâr*'dir.⁶⁵ Bu eser Şâfiî fikhının dayandığı hadisler üzerine yazılmıştır. Mezhebin görüşleri, sahabe ile tabiunun sözleriyle desteklenmektedir.⁶⁶ Hiçbir Şâfiî fakîhin vazgeçemeyeceği bir eser olduğu belirtilir.⁶⁷

Eser Abdülmu'ti Emin Kal'aci tarafından Camiatü'd-Dirasati'l-İslamiyye'de 1991 senesinde 2 cilt olarak basılmıştır.

3. el-Medhal ila Kitabi's-Sünen

es-Sünenü'l-Kübra'ya giriş mahiyetindeki bu eser Muhammed Ziyaurrahman el-Azami tarafından Kuveyt'te 1985/1405 senesinde yayınlanmıştır.⁶⁸

4. es-Sünenü's-Suğra

Bu eserinde Beyhakî, ibadet, muamelât, nikâh, hudud, siyer ve devlet yönetimi ile ilgili rivâyetleri muhtasar bir şekilde ele almaktadır.⁶⁹ Abdülmu'ti Emin Kal'aci tarafından tahkiki yapılarak 2 cilt olarak neşredilmiştir.⁷⁰

5. el-Medhal ila Delâili'n-Nübüvve

Delâilü'n-nübüvve adlı eseri tanıtma ve giriş mahiyetinde olan bu eser,

---

⁶³ Necm Abdurrahman, *el-Beyhakî*, s.171; Çakan, *Hadis Edebiyatı*, s.104; Yardım, *Hadis II*, s. 93.

⁶⁴ İbn Kâdî Şuhbe, *Tabakât*, I, 225.

⁶⁵ Subkî, *Tabakât*, IV, 8.

⁶⁶ Beyhakî, *es-Sünen ve'l-âsâr*, I, 43 (Naşirin Mukaddimesi); Beyhakî, *ez-Zühhd*, s. 39 (Naşirin mukaddimesi); Ğamidi, *Beyhakî*, s.76; Kandemir, “*Beyhakî*”, *DİA*, III, 59; Beyhakî, *Medhal*, s. 53 (Naşirin mukaddimesi).

⁶⁷ Subkî, *Tabakât*, IV, 8; Dehlevi, *Büstan*, s. 101.

⁶⁸ Ğamidi, *Beyhakî*, s.76; Necm Abdurrahman, *el-Beyhakî*, s.118.

⁶⁹ Kettânî, *Hadis Literatürü*, s. 26; Ğamidi, *Beyhakî*, s.75.

⁷⁰ Necm Abdurrahman, *el-Beyhakî*, s.117.

Abdulmu'ti Emin Kal'aci tarafından tahkiki yapılarak Delâilü'n-nübüvve adlı eserle birlikte neşredilmiştir.⁷¹ Bu eserle ilgili bazı bilgileri ileriki bölümlerde ele alacağız.

6. İsbât-u azâbi'l-kabr

Müellif bu eserinde ayet, hadis ve selef âlimlerinin sözlerine dayanarak kabir azabının varlığını incelemektedir.⁷²

Şerif Mahmud'un tahkikiyle (Ürdün-1983) ve ayrıca Muhammed Said Besyûni Zağlul'un tahkikiyle (Kahire 1986) neşredilmiştir.⁷³

7- el-Esmâ ve's-sıfât

Beyhâki'nin, Allah'ın isim ve sıfatları konusundaki ayet ve hadisleri geniş bir şekilde incelediği bir eserdir. Bu konudaki eserlerin en kapsamlısıdır. Allah'ın isimleri hakkında Kur'an, sünnet ve icmâya dayanarak açıklamalarda bulunmuştur. Bilinen doksan dokuz ismin dışında başka isimlerin olduğunu da belirtmiştir.⁷⁴

Subkî'nin (771/1369) "benzerini bilmiyorum" dediği⁷⁵ eser ilk olarak Muhammed Zahid el-Kevseri tarafından tahkik edilerek Hindistan'da taşbaskı olarak çoğaltılmıştır. Daha sonra İmaduddin Ahmed Haydar tarafından iki cilt halinde neşredilmiştir (Beirut 1985).⁷⁶

8. el-İ'tikad ve'l-hidaye

Eserin tam adı *el-itikad ve'l-hidaye ila sebili'r-reşad ala mezhebi selef ehli's-sünneti ve'l-cemâa*'dir. Beyhakî, bu eserde farklı akaid kitaplarında mevcut olan itikad ile ilgili meseleleri muhtasar olarak bir araya toplamıştır.⁷⁷ Subkî, eser hakkında "Eşi

---

⁷¹ Beyhakî, *Delâil*, I, 5- 47.

⁷² Beyhakî, *ez-Zühd*, s. 43 (Naşirin mukaddimesi); Ğamidi, *Beyhakî*, s.165; Kandemir, "Beyhakî", *DİA*, III, 60.

⁷³ Necm Abdurrahman, *el-Beyhakî*, s.121.

⁷⁴ Beyhakî, *ez-Zühd*, s. 39 (Naşirin mukaddimesi); İbn Kâdî Şuhbe, *Tabakât*, I, 225; Nevevî, *Tabakât*, I,323; Ğamidi, *Beyhakî*, s. 67; Beyhakî, *ez-Zühd*, s. 37 (Naşirin mukaddimesi); Kandemir, "Beyhakî", *DİA*, III, 59; Beyhakî, *Medhal*, s. 56 (Naşirin mukaddimesi).

⁷⁵ Subkî, *Tabakât*, IV, 9.

⁷⁶ Ğamidi, *Beyhakî*, s. 122; Kandemir, *Beyhakî*, *DİA*, III, 59.

⁷⁷ Ğamidi, *Beyhakî*, s. 68.

yoktur” der.⁷⁸

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat'ın itikadını açıklamak için yazılan bu eserde alemin hudûsu, onu yaratanın benzeri bulunmayan bir ilah olduğu, Allah'ın sıfatları, kader ve onunla ilgili olarak hidayet, dalalet, ecel, rızık gibi konular bulunmaktadır.⁷⁹ Çeşitli baskıları olan eser son olarak Kemal Yusuf el-Hut (Beirut, 1985) tarafından yayınlanmıştır.⁸⁰

9. Hayâtu'l-enbiya fi kuburihim

Peygamberlerin vefatlarından sonra kabirlerindeki hayatlarıyla ilgili rivâyetlerin ele alındığı küçük bir kitaptır. Muhammed el-Hancı (Kahire, 1357) tahkikiyle neşredilmiştir.⁸¹

10. el-Kaza ve'l-kader

Kaza ve kaderle ilgili bir eserdir. Müellif bu eserinde ilk önce kaderi ispat eder. Sonra da konu ile ilgili ayet ve hadisleri vererek sahabe ve tabiun sözleriyle meseleyi tahlil eder.⁸²

Zehebî'nin (748/347) ihtisar ettiği bu eser, Muhammed b. Abdullah el-Amir tarafından neşredilmiştir (Riyad 2000/1420).⁸³

Aslında bu eserin yine Beyhakî'nin Şuabu'l-îman adlı kitabının bir bölümü olduğu kaydedilmektedir.⁸⁴

11. Kitabu'l-ba's ve'n-nüşûr

Beyhakî, bu eserinde yeniden dirilme ve ölüm ötesi hayatla ilgili ayet, hadis ve selef âlimlerinden nakledilen bilgilere yer vermektedir.⁸⁵

---

⁷⁸ Subkî, *Tabakât*, IV, 9; İbn Kâdî Şuhbe, *Tabakât*, I, 226.

⁷⁹ Beyhakî, *ez-Zühd*, s. 40 (Naşirin mukaddimesi); Kandemir, “*Beyhakî*”, DİA, III, 59.

⁸⁰ Ğamidi, *Beyhakî*, s. 68; Necm Abdurrahman, *el-Beyhakî*, s.121; Kandemir, “*Beyhakî*”, DİA, III, 59.

⁸¹ Ğamidi, *Beyhakî*, s. 87; Necm Abdurrahman, *el-Beyhakî*, s. 72.

⁸² Ğamidi, *Beyhakî*, s.78.

⁸³ Necm Abdurrahman, *el-Beyhakî*, s. 126.

⁸⁴ Kandemir, “*Beyhakî*”, DİA, III, 59.

⁸⁵ İbn Kâdî Şuhbe, *Tabakât*, I, 225; Beyhakî, *ez-Zühd*, s. 44 (Naşirin mukaddimesi); Ğamidi, *Beyhakî*,

Zehebî'nin ihtisar ettiği bu eser⁸⁶ birçok defa yayınlanmış ve en son olarak da Muhammed Said Besyûni Zağlul (Beyrut, 1988) tarafından tahkikli olarak neşredilmiştir.⁸⁷

12. el-Hilafiyât beyne'ş-Şâfiî ve Ebû Hanife

Beyhakî, bu eserinde Hanefî mezhebi ile Şâfiî mezhebi arasındaki ihtilafları fıkhi bablara göre incelemiştir.⁸⁸ Kendi türünün önemli eserlerinden olduğu ve böyle bir kitabı hem fıkha hem de hadise vukufiyeti olan birinin yazabileceği belirtilir.⁸⁹

Eser birçok muhakkik tarafından neşredilmiştir. Bunlardan birisi de Meşhur b. Hasan Al-i Selmandır (Riyad, 1994/1414). Ayrıca, Ahmed Ferah tarafından (Riyad, 1997/1417) ihtisar edilerek neşredilmiştir.⁹⁰

13. el-Kırâatu halfe'l-imam

Beyhakî'nin bu eseri namazda imama uyan kimsenin fatihayı kıraât edip etmeyeceği ile ilgili meseleleri konu edinir. Bu konudaki nasları ve âlimlerin sözlerini kaydeder.⁹¹

Eser, Muhammed Said Besyûni Zağlul'nun (Beyrut, 1984) tahkikiyle neşredilmiştir.⁹²

14. Mabsut

Nusus'ü-Şâfiî adıyla da bilinen bu eserde müellif, İmam Şâfiî'ye ait fıkhi görüşleri bir araya getirmiştir.⁹³ Bu eseri yazmasının sebebini de, “fıhkî meselelerde Şâfiî'ye ait kavilleri toplamak ve İmam Şâfiî'ye nispet edilen bazı hikâye türü şeylerin

---

s.169.

⁸⁶ Ğamidi, *Beyhakî*, s.170; Necm Abdurrahman, *el-Beyhakî*, s.124.

⁸⁷ Necm Abdurrahman, *el-Beyhakî*, s.124; Kandemir, “*Beyhakî*”, DİA, III, 59.

⁸⁸ İbn Kâdi Şuhbe, *Tabakât*, I, 225; Ğamidi, *Beyhakî*, s.63.

⁸⁹ Subkî, *Tabakât*, IV, 9; Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, s. 2 (Naşirin mukaddimesi); Kandemir, “*Beyhakî*”, DİA, III, 59.

⁹⁰ Necm Abdurrahman, *el-Beyhakî*, s.126; Kandemir, “*Beyhakî*”, DİA, III, 59.

⁹¹ Beyhakî, *ez-Zühd*, s. 44 (Naşirin mukaddimesi); Ğamidi, *Beyhakî*, s.78.

⁹² Necm Abdurrahman, *el-Beyhakî*, s.127.

⁹³ Beyhakî, *ez-Zühd*, s. 39 (Naşirin mukaddimesi); Kandemir, “*Beyhakî*”, DİA, III, 60.

sabit olmadığını ispatlamak” olduğunu kaydeder.⁹⁴

Kendi sahasında ilk⁹⁵ ve orijinal bulunan ve misli olmadığı belirtilen⁹⁶ eserin 20 cüz olduğu belirtilmekte ise de⁹⁷ Zehebî, bunun tek cilt olduğunu belirtir.⁹⁸

15. Menakibu’ş-Şâfiî

Beyhakî, bazı talebelerinin İmam Şâfiî’nin biyografisi hakkında kendisine soru sormaları üzerine bu eseri yazdığını bildirmektedir.⁹⁹ Bu konuda kendisinden önce yazılanlar içerisinde en güzel olduğu belirtilmektedir. Müellif, bu eserde Kureş kabilesine mensup İmam Şâfiî’nin asaletine işaret ettikten sonra, fıkıh, usul, hadis ve kelâm gibi ilimlerdeki üstünlüğünün yanında diğer ilimlerdeki bilgisine, züht ve takvasına dair geniş bilgilere yer verir.¹⁰⁰

Kendi sahasında eşsiz olduğu ve İmam Şâfiî’nin büyüklüğünü ve menkıbelerini sahih senedler ve açık delillerle anlatması bakımından bu konudaki eserlerin en güzeli olduğu belirtilen bu eser¹⁰¹, Seyyid Ahmed Abbas Sakr’ın (Kahire 1971) tahkikiyle yayınlanmıştır.¹⁰²

16. el-Âdâb

Müellif, ana babaya, akrabaya ve diğer insanlara yapılması gereken iyilikler, karşılıklı vazifeler, belli başlı kötü huylar ile nefsi bu huylardan kurtarıp terbiye etmenin yolları ve diğer edepler hakkında telif ettiği bir eserdir.¹⁰³

Eser, Muhammed Abdülkadir Ahmed Ata’nın (Beyrut, 1986) tahkikiyle

⁹⁴ Ğamidi, *Beyhakî*, s.79.

⁹⁵ Subkî, *Tabakât*, IV, 11. Subkî, “hocamız Zehebî, Beyhakî’nin, Şâfiî mezhebinin naslarını bir araya getiren ilk kişi olduğunu belirtir” der. Ancak Subkî, Zehebî’nin bu ifadesine itiraz ederek Beyhakî’den önce bu tür çalışmaların yapıldığını ve Beyhakî de bu türde en son eser telif edenlerden olduğunu ve Beyhakî’nin eseriyle bu türde eser yazılmaya ihtiyaç bırakmadığını belirtir. *Beyhakî, es-Sünen ve l-âsâr*, I, 35 (Naşirin Mukaddimesi).

⁹⁶ Subkî, *Tabakât*, IV, 9; Ğamidi, *Beyhakî*, s. 79; Necm Abdurrahman, *el-Beyhakî*, s.127.

⁹⁷ Ğamidi, *Beyhakî*, s. 79.

⁹⁸ Zehebî, *Siyer*, XVIII, 166; Beyhakî, *Medhal*, s. 55 (Naşirin mukaddimesi).

⁹⁹ İbnu’s-Salâh, *Tabakât*, I, 322; Nevevî, *Tabakât*, I, 322; İbn Kâdî Şuhbe, *Tabakât*, I, 226; Ğamidi, *Beyhakî*, s. 80.

¹⁰⁰ Beyhakî, *ez-Zühd*, s. 42 (Naşirin mukaddimesi); Kandemir, “*Beyhakî*”, DİA, III, 60.

¹⁰¹ Subkî, *Tabakât*, IV, 9; Topaloğlu, *Beyhakî*, s. 342.

¹⁰² Necm Abdurrahman, *el-Beyhakî*, s. 133.

¹⁰³ İbnu’s-Salâh, *Tabakât*, I, 322; Nevevî, *Tabakât*, I, 322; Beyhakî, *ez-Zühd*, s. 45 (Naşirin mukaddimesi); Ğamidi, *Beyhakî*, s. 66; Kandemir, “*Beyhakî*”, DİA, III, 60.

neşredilmiştir.¹⁰⁴

17. Fedâilu'l-evkât

Beyhakî, bu eserde Recep, Şaban, Ramazan, Şevval ve Muharrem gibi ayların faziletleriyle ile Cuma, Pazartesi ve Perşembe gibi günlerin faziletlerine dair rivâyetleri tahlil eder.¹⁰⁵

Bu eser, Adnan Abdurrahman el-Kaysi tarafından neşredilmiştir (Mekke, 1990).¹⁰⁶

18. Şu'abu'l-imân

Eser *el-Camiu'l-musannef fi beyâni şuabi'l-iman veya Kitabu'l-câmi* adıyla da tanınır.¹⁰⁷

Beyhakî, bu eserinde imanın 60 veya 70 şubesinin bulunduğunu belirten rivâyetlerden hareketle bunların nelerden ibaret olduğunu ayet ve hadislerle tahlile çalışır. Eserde fıkha ve ahkâma ait meseleler, imanın aslı, kıyamet ve ahvâli ile ilgili rivâyetleri kaydeder. Beyhakî, bablara ayırdığı rivâyetlerin farklı tariklerini verir. Sonra râvi ve rivâyetin durumu hakkında cerh ve ta'dil metodunu uygular.¹⁰⁸

Beyhakî'nin hocası Ebû Abdullah el-Halimi, aynı konuda bir eser tasnif etmiş, ancak eserinde hadislerin metinlerini verip senetleri hazf etmiştir. Beyhakî, hocasının bu metodundan haberdar olunca, bu eseri tasnif etmiş ve rivayetleri senedli olarak kaydetmiştir.¹⁰⁹ Subkî, (771/1369) bu eserin eşinin olmadığını belirtir.¹¹⁰

Eser, Muhammed Said Besyûni Zağlul (Beyrut, 1990) tarafından tahkikli olarak neşredilmiştir.¹¹¹

---

¹⁰⁴ Kandemir, “*Beyhakî*”, DİA, III, 60.

¹⁰⁵ Kandemir, “*Beyhakî*”, DİA, III, 59.

¹⁰⁶ Necm Abdurrahman, *el-Beyhakî*, s. 127; Kandemir, “*Beyhakî*”, DİA, III, 59.

¹⁰⁷ Sem'ani, *Ensâb*, I, 438; Necm Abdurrahman, *el-Beyhakî*, s. 136; Kandemir, “*Beyhakî*”, DİA, III, 59.

¹⁰⁸ Beyhakî, *Şuabu'l-iman*, I, 13 (Naşirin mukaddimesi); Kandemir, “*Beyhakî*”, DİA, III, 59.

¹⁰⁹ Beyhakî, *Şuabu'l-iman*, I,13 (Naşirin mukaddimesi); Beyhakî, *ez-Zühd*, s. 41 (Naşirin mukaddimesi); Ğamidi, *Beyhakî*, s. 71.

¹¹⁰ Subkî, *Tabakât*, IV, 9.

¹¹¹ Necm Abdurrahman, *el-Beyhakî*, s. 127; Kandemir, “*Beyhakî*”, DİA, III, 59.

19. ez-Zühdü'l-kebir

Beyhakî, bu eserinde uzlet, dünyaya önem vermeme, ölüm gelip çatmadan önce hayatı değerlendirme gibi zühd ve takva ile ilgili konulardaki hadisleri ve muhtelif zâhid ve âlimlerin bu mevzu ile alakalı sözlerini kaydetmiştir.¹¹²

Zehebî'nin (748/1347) ihtisar ettiği eser,¹¹³ Amir Ahmed Haydar (Beyrut,1987) tarafından yayınlanmıştır.¹¹⁴

20. ed-Dâvâtü'l-kebir

Eserde Hz. Peygamber'in yaptığı veya sahabilerden birine öğrettiği dualar bir araya getirilmiştir.¹¹⁵ Bir benzeri olmadığı ifade edilen¹¹⁶ bu eserin bir bölümünü Bedr b. Abdullah Bedr (Kuveyt, 1989) tahkikli neşretmiştir.¹¹⁷ Eserin tamamı Veli Atmaca tarafından doktora tezi olarak tahkik edilmiştir.¹¹⁸

21. el-Erba'une's-suğra

Eserin tam adı *el-Erbaune's-suğra el-muharrece fi ahvali abdillah*'dır. Beyhakî, bu eserinde Allah'ın birliği, tövbe, nefis murakabesi, doğruluk, tevekkül, ihlas, helal kazanç gibi konulara ait rivâyetleri kaydetmiştir.¹¹⁹

Ebû Hacer Muhammed Zaglul (Beyrut 1987) tarafından tahkikli neşredilmiştir.¹²⁰

22. Ahkâmu'l-Kur'ân

Beyhakî, ahkâm ayetlerinin tefsiri hususunda, İmam Şâfiî'nin tefsir ile ilgili

¹¹² Beyhakî, *ez-Zühd*, s. 58 (Naşirin mukaddimesi); Kandemir, "Beyhakî", DİA, III, 60.

¹¹³ Kettânî, *Hadis Literatürü*, s. 69; Necm Abdurrahman, *el-Beyhakî*, s.129.

¹¹⁴ Kandemir, "Beyhakî", DİA, III, 59.

¹¹⁵ İbnu's-Salâh, *Tabakât*, I, 322; Nevevî, *Tabakât*, I, 322; Ğamidi, *Beyhakî*, s. 60; Beyhakî, *ez-Zühd*, s. 42 (Naşirin mukaddimesi); Kandemir, "Beyhakî", DİA, III, 59.

¹¹⁶ Kettânî, *Hadis Literatürü*, s. 69.

¹¹⁷ Necm Abdurrahman, *el-Beyhakî*, s.135; Kandemir, "Beyhakî", DİA, III, 59.

¹¹⁸ Atmaca, Veli, *Beyhakî ve ed-de'avatü'l-kebir*'i. (Hr. Ü.S.B.E., basılmamış doktora tezi).

¹¹⁹ Beyhakî, *ez-Zühd*, s. 45 (Naşirin mukaddimesi); Ğamidi, *Beyhakî*, s. 67; Necm Abdurrahman, *el-Beyhakî*, s.73; Kandemir, "Beyhakî", DİA, III, 59; Beyhakî, *Medhal*, s. 55.

¹²⁰ Necm Abdurrahman, *el-Beyhakî*, s.73.

sözlerini kaydetmiştir.¹²¹ Bu eserin, ahkâm ayetleri ve tefsir ilmi açısından güzel ve eşsiz olduğu belirtilir.¹²²

Kasım Şemsai Rifai tarafından tahkik edilerek neşredilmiştir.¹²³

23. Beyânu hatai men ahtae ale'ş-Şâfiî

Beyhakî, *Marifetu's-sunen* adlı eserinde İmam Şâfiî'nin kitaplarını rivâyet edenlerin hatalarını yeri geldikçe açıklamıştı; daha sonra bu hataları müstakil bir kitapta toplamıştır.¹²⁴ Ayrıca İmam Şâfiî'nin bazı fihhi meselelerde isabetli hüküm vermeyip hata ettiğine dair bazı kişiler tarafından ileri sürülen iddialara da cevap vermiştir.¹²⁵

Bu eser Şerif Nayif ed-De'îs tarafından tahkik edilerek basılmıştır (Beirut, 1983).¹²⁶

III. İLMİ KİŞİLİĞİ

Beyhakî, daha on beş yaşında iken hadis öğrenmeye (sema) başlamış¹²⁷ ve ilim tahsili için seyahatlere çıkmıştır.¹²⁸ İlme karşı bu azim ve gayreti onu devrinin büyük bir muhaddis ve fakihi olmasına götürmüştür.

Beyhakî, anlayış ve kavrayışta üstün birisiydi. Hâkim en-Nisaburi'nin en büyük talebesi olup ondan çokça istifade etmiş, on binden fazla rivâyeti ondan almış ve daha sonra hocasını çeşitli ilim dallarında geçmiştir.¹²⁹ Beyhakî, hadis, fıkıh, kelam, tefsir, usul, Târîh ve lugat gibi değişik ilimleri tahsil etmiştir. Ama o, daha çok hadis ve fıkıhta derinleşmiş ve bu sahada şöhret bulmuştur.¹³⁰

¹²¹ Beyhakî, *ez-Zühd*, s. 43 (Naşirin mukaddimesi); Necm Abdurrahman, *el-Beyhakî*, s. 114; Beyhakî, *Medhal*, s. 54 (Naşirin mukaddimesi).

¹²² Ğamidi, *Beyhakî*, s. 60; Kandemir, "Beyhakî", DİA, III, 59.

¹²³ Necm Abdurrahman, *el-Beyhakî*, s.114.

¹²⁴ Kandemir, "Beyhakî", DİA, III, 60.

¹²⁵ Ğamidi, *Beyhakî*, s. 60.

¹²⁶ Necm Abdurrahman, *el-Beyhakî*, s.115.

¹²⁷ Zehebî, *Tezkira*, III, 1132; a.mlf., *Siyer*, XVIII, 167; İbn Hallikân, *Vefeyât*, I, 96; İbnü'l-İmad, *Şezerât*, III, 272; Necm Abdurrahman, *el-Beyhakî*, s. 38; Beyhakî, *Sünen*, I, 11 (Naşirin mukaddimesi).

¹²⁸ İbn Hallikân, *Vefeyât*, I, 96; İbnü'l-İmad, *Şezerât*, III, 272; Necm Abdurrahman, *el-Beyhakî*, s. 38; Dehlevî, *Büstan*, 104; Kettânî, *Hadis Literatürü*, s. 26.

¹²⁹ İbn Abdilhâdi, *Tabakât*, III, 330; İbn Kâdi Şuhbe, *Tabakât* I, 225; Necm Abdurrahman, *el-Beyhakî*, s. 38.

¹³⁰ İbn Hallikân, *Vefeyât*, I, 76; Dehlevî, *Büstan*, s. 104; Necm Abdurrahman, *el-Beyhakî*, s. 38.

Beyhakî, fıkıh ve fıkıh usulünde de söz sahibi bir âlimdir. Fıkıh ilmine dair çok güzel eserler bırakmıştır. Beyhakî, amelde Şâfiî mezhebine mensuptur. Çünkü o, bu mezhebin hadislere daha muvafık olduğuna kanaat getirmiş; bundan dolayı bu mezhebe ittiba etmiş; fıkıh sahasındaki eserlerini bu mezhebe göre telif etmiş, hatta telif ettiği eserleriyle Şâfiî mezhebine destek olmuştur.¹³¹ Bundan dolayıdır ki, İmamü'l-Harameyn el-Cuveyni (478/1085) onun hakkında şöyle demiştir: “Dünyada Ebû Bekr Beyhakî hariç, İmam Şâfiî’ye minnet ve teşekkür borcu olmayan kimse yoktur. Şâfiî’nin ise bu zata minnet ve ihsan borcu vardır. Çünkü O, kaleme aldığı eserlerle Şâfiî mezhebine yardımcı olmuş; bu yardım ve teyidi ile mezheb bir kat daha yayılmış ve revaç bulmuştur.”¹³² Hakikaten de Beyhakî’nin Şâfiî mezhebini müdafâa için yazdığı eserler sayesinde, Şâfiî fıkhı daha geniş bir muhite yayılmış ve tâbileri artmıştır.¹³³

Zehebî (748/1347), Beyhakî’nin fıkıh ilmine ait derinliği ile ilgili şu övücü sözleri söyler: “Beyhakî geniş ilmi ve âlimler arasındaki ihtilaflara olan derin vukufu sebebiyle kendi adına bir mezheb kurup içtihat etmeyi arzu etseydi bunu mükemmel bir şekilde başarabilirdi”.¹³⁴

Beyhakî’nin ilimdeki yerini ispata çalışan otoriteler, onun hem fıkıhta hem de hadiste zirve oluşuna ve de Eş’arî kelamındaki geniş bilgisine dikkat çekmişlerdir.¹³⁵

Beyhakî’nin hadis ilmiyle işigali, diğer ilimlerden fazla olmuştur. O, şöhretini fakîh olarak değil, muhaddis olarak şöhret yapmış ve tabakât kitaplarında yer almıştır.¹³⁶

Beyhakî, hadis ilmini kendisinde toplamış bir muhaddistir. Bütün himmet ve gayretini hadis ilmine vererek telif ettiği eserleri rivâyet uslubuna göre yazmıştır. Babları ve ricali iyi bildiği için de konuyu işleyişi fevkaladedir.¹³⁷

Beyhakî’nin hadis âlimleri arasında farklı bir yeri vardır. Muhaddis tabirinden daha üst bir konumda olan “el-Hâfız” lakabının kendisine verilmesi bunun bir delilidir. Bilindiği üzere bu lakap ise sadece muhaddislerden bazıları için kullanılmaktadır.¹³⁸

Beyhakî, rivâyet ilimlerine vâkıf bir muhaddistir. Hadis ve ilelü’l-hadis ile

¹³¹ Ğamidi, *Beyhakî*, s. 60.

¹³² Zehebî, *Tezkira*, III, 1133; a.mlf., *Siyer*, XVIII; Subkî, *Tabakât*, IV, 10; İbn Hallikân, *Vefeyât*, I, 76; İbnü’l-İmad, *Şezerât*, III, 305; Zirikli, *A’lâm*, I, 113.

¹³³ Kandemir, “*Beyhakî*”, DİA, III, 58.

¹³⁴ Zehebî, *Siyer*, XVIII, 169; Zirikli, *A’lâm*, I, 113.

¹³⁵ Ğamidi, *Beyhakî*, s.60; Kandemir, “*Beyhakî*”, DİA, III, 58; Brockelmann, “*Beyhakî*”, İA, II, 582.

¹³⁶ Yardım, *Hadis II*, s. 92.

¹³⁷ Dehlevî, *Büstan*, s. 103.

¹³⁸ Ğamidi, *Beyhakî*, s. 87.

fıkhı'l-hadis ilimlerinde söz sahibidir. Ayrıca ihtilafli rivâyetlerden haberdar olup bunları tevil etmesi konusunda da mahirdir.¹³⁹ Beyhakî, bütün rivâyetleri toplar, ancak rivâyetleri sadece kaydederek telif etmezdi. O, kaydettiği rivâyetlerin sened ve metin tenkidini yapma, sahihini sakiminden ayırma, râvinin adalet ve zabt yönünü belirtme gibi hadis usulü kaidelerini titizlikle uygulardı. Bu itibarla eserlerinde mevzu' bildiği hiçbir haberi tahrir etmemeyi prensip edinmiştir.¹⁴⁰

Beyhakî, çok değerli eserler kaleme almıştır. Tacuddin es-Subkî (771/1369) onun eserleri hakkında takdire şayan şeyler söyleyerek, “yemin ederim ki *el-İtikad, Delâilü'n-nübüvve, Şuabu'l-iman, Menâkibu's-Şâfiî, Kitabu'd-deavati'l-kebir* gibi eserlerin hiçbirisinin naziri yoktur” ifadesini kullanmıştır.¹⁴¹

Beyhakî, hadis ilminde otorite idi. Nisaburlu âlimler Beyhakî'nin kitâplarını özellikle de *Ma'rifetu's-sunen* adlı eserini kendilerine okutması için Beyhakî'den rica etmişlerdir. Beyhakî de 441/1049 yılında bu maksatla Beyhak'tan Nisabur'a gelmiştir. Devrin ileri gelen âlimleri ve fakihleri Beyhakî'nin bu ilim meclisinde hazır bulunmuşlar, Beyhakî'nin ilmi seviyesini görünce de onu çok beğenmişler ve takdir etmişlerdir. Böylece Beyhakî vefâtına kadar Nisabur'da kalmıştır¹⁴²

Beyhakî'nin ilimdeki derinliğine ve bu hususta insanların itimat ettiği bir hüccet olmasına delil olarak hocası olan Ebû Muhammed el-Cuveyni ile arasında geçen şöyle bir hâdise anlatılır. Hocası fıkhâ dair bir kitap telifine başladığı zaman, eserinde herhangi bir mezhebin görüşüne kayıtlı kalmamaya, mezheb taassubundan kaçınmaya ve hadislerin çizdiği çerçevenin dışına çıkmamaya karar verir. Müellif bu maksadını üç cilt halinde *el-Muhit* adını verdiği kitapta gerçekleştirmeye başlayınca, Beyhakî bu kitaptan haberdar olur ve kitabın hadis ilmine dair hatalarını tespit eder. Bu konuda hocasını uyarmayı düşünür. Hocasının eseri hakkında, mahir bir âlim ve basiretli bir tenkitçi üslûbuyla bir risale yazar. Bu risale ilmi eleştiri noktasında yüksek bir edebiyatla yazılmış güzel bir örnek teşkil etmektedir. Bu risale hocasının eline ulaştınca, mezkûr risaleyi övgü ve teşekkürle layık bir nasihat olarak telakki eder ve eserini

¹³⁹ Dehlevî, *Büstan*, s. 103.

¹⁴⁰ Dehlevî, *Büstan*, s. 103; Kettânî, *Hadis Literatürü*, s. 27; Kandemir, “*Beyhakî*”, *DİA*, III, 58.

¹⁴¹ Subkî, *Tabakât*, IV, 9; Kettânî, *Hadis Literatürü*, s. 27.

¹⁴² Nevevî, *Tabakât*, I, 323; İbn Abdilhâdî, *Tabakât*, III, 330; Zehebî, *Siyer*, XVIII, 177; Subkî, *Tabakât*, IV, 10; İbn Hallikân, *Vefeyât*, I, 76; Zirikli, *A'lâm*, I, 113; Ğamidi, *Beyhakî*, s. 60; Kandemir, “*Beyhakî*”, *DİA*, III, 58.

tamamlamaktan vazgeçer.¹⁴³

Âlimler Beyhakî'nin ilmi yönüne dikkat çekmişlerdir. Mesela Abdülgafir el-Farisi (529/1135) onun hadis zabtının sağlamlığına işaret etmiş ve hafıza bakımından döneminin eşsiz âlimi olduğunu belirtmiş, İbn Asâkir (571/1175) de, Beyhakî'nin zamanının muhaddisi, vaktinin şeyhu's-sünnesi olduğunu söylemiştir.¹⁴⁴

İbnu'l-Esir (606/1209) ise onun hadiste imam ve dirayetli bir Şâfiî fakih olduğunu belirtmiştir.¹⁴⁵

Sem'ani (615/1218) de onun imam, fakih ve hadis hâfızı olduğunu söylemiş; bir çok eser tasnif ettiğini ve eserlerinin eşsiz olduğunu belirtmiştir.¹⁴⁶

İbn Hallikan (681/1282), “Beyhakî, zamanının teki, Şâfiî fakih ve meşhur büyük bir hadis hafızı, ilimde de dönemin ferdiydi” demiştir.¹⁴⁷

İbn Teymiyye (728/1328) de Beyhakî'nin Şâfiî fakihlerinin en bilgini ve Şâfiî mezhebine en çok yardım eden müçtehit olduğunu, eserlerinde sahih ile sakimi temyiz ettiğini belirtmiştir.¹⁴⁸

Zehebî (748/1347), “Zamanının eşsizi, döneminin teki ve asrının da hadis hafızıdır” demiştir.¹⁴⁹

İbnu'l-Kayyim el-Cevziye (751/1350), “Beyhakî, hıfz, itkan ve tasnifinin güzelliği ile zamanın eşsiz âlimiydi” demiştir.¹⁵⁰

Subkî (771/1369), Beyhakî'nin büyük bir imam, fakih, hâfız ve usulcü olduğunu, Şâfiî mezhebinin usûl ve fîrûda en büyük destekçisi ve ilimlerde zirve olduğunu söylemiştir.¹⁵¹

Ali el-Kâri (1014/1605), Beyhâki'nin imam, hadis hafızı, fakih, usulcü, zâhid ve vera sahibi biri ve Hakim en-Nisaburi'nin en büyük talebesi olarak tanıtır.¹⁵²

Beyhakî, Hz. Peygamber'in ve ashabının örnek hayatını kendisine rehber edinmiştir. Zâhid, vera sahibi ve takva ehliydi. Hatta otuz yıl oruç tutacak kadar

¹⁴³ Subkî, *Tabakât*, V, 76, 77 (Beyhakî'nin Risalesi'nin ayrıntıları için bkz. Subkî, *Tabakât*, V, 77-90); Çamidi, *Beyhakî*, s. 60.

¹⁴⁴ İbn Abdilhâdî, *Tabakât*, III, 330; Zehebî, *Siyer*, XVIII, 174; İbn Kâdî Şuhbe, *Tabakât* I, 225; İbn Hallikân, *Vefeyât*, I, 76; Beyhakî, *ez-Zühd*, s. 34 (Naşirin mukaddimesi).

¹⁴⁵ Beyhakî, *Delâil*, I, 116.

¹⁴⁶ Sem'ani, *Ensâb*, I, 438.

¹⁴⁷ İbn Hallikân, *Vefeyât*, I, 75.

¹⁴⁸ Beyhakî, *Delâil*, I, 116 (Naşirin mukaddimesi); Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, s. 1 (Naşirin mukaddimesi).

¹⁴⁹ Subkî, *Tabakât*, IV, 10.

¹⁵⁰ Beyhakî, *Delâil*, I, 115 (Naşirin mukaddimesi).

¹⁵¹ Subkî, *Tabakât*, IV, 9; Beyhakî, *Delâil*, I, 116 (Naşirin mukaddimesi).

¹⁵² Beyhakî, *Sünen*, I, 22 (Naşirin mukaddimesi); Beyhakî, *ez-Zühd*, s. 35 (Naşirin mukaddimesi).

kullukta derin, ayrıca, ilim ehline yakışır tarzda mütevazı ve tartışmalarda insafli biriydi.¹⁵³

---

¹⁵³ Zehebî, *Tezkira*, III, 113; a.mlf., *Siyer*, XVIII, 167; İbn Hallikân, *Vefeyât*, I, 76; İbnü'l-İmad, *Şezerât*, III, 305.

İKİNCİ BÖLÜM

DELÂİLÜ'N-NÜBÜVVE İLE İLGİLİ BAZI TERİMLER VE HADİS DEBİYATINDA DELÂİLÜ'N-NÜBÜVVELER

I. DELÂİLÜ'N-NÜBÜVVE İLE İLGİLİ BAZI TERİMLER

Genel anlamda Peygamberlerin, özel anlamda peygamberimizin, peygamberliğini ispatlamayı konu edinen bu ilim dalı, delâilü'n-nübüvve veya a'lâmu'n-nübüvve terimleriyle ifade edilir. İslam âlimleri Hz. Peygamber'in nübüvvetini ispatlamak için yazdıkları eserlere birçok değişik isimler vererek eserler telif etmişlerdir.¹⁵⁴ Bunlar; *ispat-ı nübüvve*, *ispat-ı risale*, *tesbitu delâil-i'n-nübüvve*, *hucecu'n-nübüvve*, *âyâtu'n-nübüvve*, *şevâhidü'n-nübüvve*, *alâmâtu'n-nübüvve*, *meâricü'n-nübüvve*, *emârâtu'n-nübüvve*, *hasâisiü'n-nübüvve*, *beşâiru'n-nübüvve*, *şemâilu'n-nübüvve*, gibi terimlerdir. Şimdi bu terimlerden bazılarını açıklayacağız.

A. Delâil

Delâil kelimesi, delil, burhan, yol gösterme anlamlarına gelen delil'in çoğuludur. Bir kişiyi bir nesneye doğru yol gösterip kılavuzluk etmek, sözün gösterdiği mana ve işaret anlamına gelen bir kelimedir.¹⁵⁵ Delâil, peygamberlik anlamına gelen nübüvvet ismine izafe edilince onun doğruluğuna delil olan peygamberliğin gerçek olduğunu ortaya koyan, ispat eden işaretler, deliller demektir. Delâil, Hz. Peygamber'in beşer üstü yönlerini ele almıştır ve başka yönlerine hiç yer vermemiştir. Hz. Peygamber'in hârikulâde (olağan üstü) yönleri, tâ başlangıcından beri İslam âlimlerince tespit edile gelmiştir. Ne var ki onların bu konuda bir terim birliğine sahip olmadıkları dikkati çekmektedir. Meşhur muhaddisler, bu mesele ile ilgili olarak farklı tabirler

¹⁵⁴ Yavuz, "Delâilü'n-nübüvve", DİA, V, 115.

¹⁵⁵ İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, II, 259; Yavuz, "Delâilü'n-nübüvve", DİA, V, 115.

kullanmışlardır.¹⁵⁶

İslami ilimler içinde telif edilen delâil eserlerinin muhtevaları ve kapsadığı konular, târîhi seyir itibariyle farklılıklar arz etmiştir. Bu sebeple “*delâilü'n-nübüvve*” tarif edilirken onu muayyen bir alana hasretmek doğru olmaz. Dolayısıyla “*delâilü'n-nübüvve*”; herhangi bir şartla kayıtlanamaksızın Hz. Peygamber'in doğruluğunu kanıtlayan ve nübüvveti ispat eden her çeşit delil şeklinde tanımlanabilir. Bu konuda ilk eser telif eden ve bu ismi kullanan; Abdullah b. Zübeyr el-Mekki'dir (219/834).¹⁵⁷

B. A'lâm

“*A'lâm*”; iz, sınır, nişan, belirti anlamlarına gelen alem'in çoğuludur.¹⁵⁸ A'lâm kelimesi, delâil gibi Hz Peygamber'in nübüvvetini ispatlamak için telif edilen kitapların adıdır. İslam âlimleri nübüvveti ispat sadedinde bu terimi de kullanmışlardır. Târîhi açıdan “*A'lâm*” adıyla telif edilen eserler, delâil ismiyle yazılanlardan öncedir. Yapılan tespitlere göre, mevcut kaynaklar içerisinde “*a'lâmu'n-nübüvve*” terimini ilk kullanan, İbn İshâk'dır (151/766). İbn İshâk, “*es-Sire*” adlı eserinde bir başlık halinde bu konuya temas eder. Ayrıca muhaddislerden Buhârî (256/870), *Sahih*'inde “*alâmâtü'n-nübüvve fi'l-İslâm*” adlı bir bab kaydetmiştir.¹⁵⁹ “*A'lâmu'n-nübüvve*” adıyla bilinen en eski eser, Abbasi halifesi Me'mun'a (218/833) aittir. Ayrıca Mu'tezili Dırrar b. Amr'ın yazdığı “*İsbatu'r-rusul*” adlı müstakil kitap da bu adla yazılan eski eserlerdendir.¹⁶⁰

A'lâm tabirini, Hz. Peygamber'in nübüvvetini ispatla ilgili kelami tarzda eser veren âlimler seçmişlerdir. Çünkü Hz. Peygamber'in nübüvvetini ispat ederken hem akli hem de nakli delillere yer vermişler; bu sebeple “*a'lâmu'n-nübüvve*” eserlerinin yanında “*alâmâtü sıdkı'r-rusul*”, “*âyâtü'n-nebi*”, “*ispatu'r-rusul*”, “*el-hucce ve'r-rusul*”, “*el-hucce ve'n-nübüvve*” isiminde eserler yazılmıştır.¹⁶¹ “*Emârâtü'n-nübüvve*” ismiyle kaynaklarda ilk olarak İbrahim b. Yakup el-Cüzecani'nin (259/873) yazdığı eser vardır.¹⁶²

¹⁵⁶ Yardım, *Hadis I*, s. 12.

¹⁵⁷ Yardım, *Hadis I*, s. 14.

¹⁵⁸ İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, XII, 418; Şazeli, “*Alâmet*”, DİA, II, 335.

¹⁵⁹ Buhârî, *Menâkıb* 27; Yavuz, “*Delâilü'n-nübüvve*”, DİA, V, 115.

¹⁶⁰ Ahatlı, *Peygamberlik*, s. 59.

¹⁶¹ Yavuz, “*Delâilü'n-nübüvve*”, DİA, V, 117; Ahatlı, *Peygamberlik*, s. 57.

¹⁶² Kettânî, *Hadis Literatürü*, s. 217.

C. Mucize

Arapça “aciz” kökünden türeyen mu’cize; bir şeyi yapmaktan aciz bırakan, karşı konulamaz harikulade, insanın güç yetiremeyeceği şeyi ortaya koyan demektir. Çoğulu “mu’cizât”tır.¹⁶³

Bir çok anlamda tarif edilen mu’cizeyi Nuruddin es-Sabuni (580/1184) şöyle tarif eder: “Münkirolere meydan okuduğu bir sırada, tabiat kanunlarına aykırı bir hadisenin, nübüvvet iddia eden zatın elinde, bezerini getirmekten inkârcıları aciz bırakacak şekilde vuku’ bulmasıdır”.¹⁶⁴ “Mu’cize”; Hz.Peygamber’in hissi, maddi mucizeleriyle gaybi haberlerine denilmiştir. Dolayısıyla mucize, delâil ve a’lamdan daha dar bir anlamda kullanılmıştır. Bu konuda yazılmış müstakil eserlerden birisi de *Mu’cizâtü’n-nebi* ismiyle İbnü’l-Gusn el-Malikî ‘ye (723/1323) aittir.¹⁶⁵

D. Hasâis-Fezâil

Hassa fiilinden türetilen “*Hâssiye*”, bir kimseyi bir nesne ile üstün kılmak anlamına gelir. Üstün kılma faziletini de içine alır. Kelimenin çoğulu; “*hasâis*” veya “*hâssiyât*”tır.¹⁶⁶ “*Hasâisu’n-nebi*”; Allah’ın diğer insanlardan ayrı olarak sadece Hz. Peygamber’e verdiği bir takım lütuflar, özellikler ve üstünlükleri anlatan bir ilim dalıdır. Fezâil; çoğul bir kelime olup tekili fazilettir. Lügatte; artmak, güzel ahlakın yüksek derecesi, şeref ve lütuf anlamlarına gelir.¹⁶⁷ “*Fezailu’n-nebi*” ise; Hz. Peygamber’in dünyevi ve uhrevi güzelliklerini içine alan meziyetlerdir.¹⁶⁸

“*Hasâis*” ismiyle eser yazdığı tespit edilen en eski müellif Şîh Ebû Ca’fer Ahmed b. Muhammed el-Kummi’dir (350/961). Daha sonra Yusuf b. Mûsâ el-Endelüsî, (663/1265) *Hasâisu’n-nebi* adlı kitabını telif etmiştir. Fezâil konusunda da Ebû Ca’fer Ahmed b. Muhammed el-Kummi’nin *Fazlu’n-nebi* adlı eseri fezâil edebiyatının ilk

¹⁶³ İbn Manzur, *Lisanu’l-Arab*, V, 369.

¹⁶⁴ Sabuni, *Mâtürîdiye Akâidi*, s. 111.

¹⁶⁵ Yardım, *Hadis I*, s. 14; Ahatlı, *Peygamberlik*, s. 60.

¹⁶⁶ İbn Manzur, *Lisanu’l-Arab*, VII, 24; Yardım, *Hadis I*, s. 13; Ahatlı, “*Hasâisü’n-Nebi*”, DİA, XVI, 277.

¹⁶⁷ İbn Manzur, *Lisanu’l-Arab*, XI, 524.

¹⁶⁸ Bayraktar, *Değişik Yönleriyle Hz. Peygamber*, s. 11.

örneği sayılabilir.¹⁶⁹

E. Şemâil

“Şemâil”; huy, tabiat, karakter, davranış, seçkin hususiyetler anlamına gelen şimalin çoğuludur.¹⁷⁰ Hz Peygamber’in beşeri yönü, yaşama üslubu ve şahsi hayatını anlatan bir terimdir.¹⁷¹ “Şemâil” hasais’ten ayıran en önemli özellik, şemâil Hz. Peygamber’in ümmeti tarafından örnek alınabilecek en güzel beşeri vasıflarını ele almaktadır. Hasâis ise sadece Hz. Peygamber’e ait özel hususlarının anlatıldığı konudur.¹⁷² Şemâil konusunda eser veren ve onu sistemleştirip muhtevasını tayin eden, muhaddis Tirmizi’dir (279/892). Eserin ismi, eş- Şemâilu’n-nebeviyye ve’l-hasâisu’l-mustafaviyye’dir¹⁷³

F. Şevâhid

Şâhidlik eden, onaylayan, tanıklık eden manalarına gelen “şâhid”in çoğulu; “şahidât” veya “şevâhid” olarak gelir. “Şehâdet”, doğruluğu kesin olan bir haberi bildirmektir.¹⁷⁴ Hz. Peygamber’in nübüvvetinin gerçek olduğunun kanıtları demek olan “şevâhidu’n-nübüvve” ismini kullanarak ilk eser veren Molla Câmi olarak tanınan Nuruddin Abdurrahman b. Ahmed’dir (689/1492).¹⁷⁵

G. Beşâir

Sevinmek, sevindirmek anlamındaki “bşr” kökünden türeyen ve sevindirici haber, müjde anlamına gelen “bişâre”nin çoğuludur.¹⁷⁶

Beşâiru’n-nübüvve olarak Hz Peygamber’in peygamberliğini haber veren, onun hak peygamber olduğunu doğrulayıp belgeleyen çeşitli olaylar, mucizeler ve haberler

---

¹⁶⁹ Ahatlı, *Peygamberlik*, s. 62.

¹⁷⁰ İbn Manzur, *Lisanu’l-Arab*, XI, 365.

¹⁷¹ Yardım, *Peygamberimizin Şemâili*, s. 29.

¹⁷² Ahatlı, *Peygamberlik*, s. 63.

¹⁷³ Kettânî, *Hadis Literatürü*, s. 271; Yardım, *Peygamberimizin Şemâili*, s. 30; Bayraktar, *Değişik Yönleriyle Hz. Peygamber*, s. 271.

¹⁷⁴ İbn Manzur, *Lisanu’l-Arab*, III, 326.

¹⁷⁵ Ahatlı, *Peygamberlik*, s. 63.

¹⁷⁶ Aydın, “Beşâirü’n-nübüvve”, *DİA*, V, 549.

anlamına gelir. Bu daha çok ilk devirlerden itibaren Hz. Peygamber'in nübüvvetini reddeden ehl-i kitaba karşı Müslüman âlimlerin ortaya koyduğu delillerin yer aldığı ve Hz Peygamber'in nübüvvetinin önceki ilahi kitaplarda da söz konusu edilip haber verildiğini belgeleyen metinler için kullanılmıştır. Son devir Osmanlı âlimlerinden Ahmed Mithat Efendinin (1844/1912) *Beşâiru sidk-ı nübüvveti Muhammediye* adlı eseri bu isimle telif edilmiş önemli bir çalışmadır.¹⁷⁷

II. DELÂİLÜ'N NÜBÜVVE KONUSUNDA YAZILAN ESERLER

Hz. Peygamber'in nübüvvetini ispat etmek üzere birçok “*Delâil*” veya “*a'lâm*” türü eserler telif edilmiştir. Bunlardan bazıları şunlardır:

1. Firyâbi'nin Delâilü'n-Nübüvve'si

Ebû Bekr Ca'fer b. Muhammed el-Firyabî (301/913), Belh yakınlarında Firyab'da doğdu. Türkî ve Horosani nispleriyle anılır. Genç yaşlarda hadis ilmine yöneldi. Ali b. el-Medini, Ebû Ca'fer b. Nüfeyri, İbn Ebi Şeybe, İshâk b. Rahuye ve Kuteybe b. Said gibi âlimlerden hadis okudu. Kendisinden de İbn Mahlede, Ebû Bekr eş Şâfiî, Ebû Bekr el-Âcurrî, Râmehürmüzî, İbn Adiy gibi tanınmış âlimlerden tefsir, hadis ve fıkıh dersi aldı.¹⁷⁸

Devrin önde gelen hadis hafızı ve âlimi olarak tanınan Firyabî, hadiste sika olarak kabul edilmekte, cerh ve ta'dil konularında görüşlerinde başvurulmaktadır. Yaşının ilerlemesiyle vefatından bir yıl evvel hadis rivâyetini bırakması onun bu konuda titizliğini göstermektedir.¹⁷⁹

Firyâbî, “*Delâilü'n-nübüvve*” adlı eserinde Hz. Peygamber'in nübüvvetini ispat sadedinde 53 rivâyet kaydetmiştir.¹⁸⁰ Bu rivayetler genellikle Hz. Peygamber'in hissi mucizeleridir. Hz. Peygamber'in fazileti, şerefi, Allah katındaki konumu gibi rivayetleri

¹⁷⁷ Okay, “*Beşâiru sidk-ı nübüvveti*”, DİA, V, 548.

¹⁷⁸ Zirikli, *el-A'lâm*, II, 127; Firyâbi, *Delâil*, s. 7 (Naşirin mukaddimesi); Koçkuzu, “*Firyabî*”, DİA, XIII, 145.

¹⁷⁹ Koçkuzu, XIII, 145, 146.

¹⁸⁰ Firyabi, *Delâil*, s. 4.

kaydeder. Firyâbi, rivayetleri senedli vererek muhaddislerin yolunu takip etmiştir.¹⁸¹ Firyâbi'nin bu eseri, Ahmed Hasan Sabri tarafından (Mekke, 1406/1986) neşredilmiştir.

2. Ebû Hâtîm er-Razi ve A'lâmu'n-Nübüvve'si

Ebû Hatim Ahmed b. Hamdan er-Râzi el-Versinanî, (322/933) Rey civarında Paşapuye bölgesinde doğdu. Fars asıllıdır. Arab dili, hadis ve ahlak ilimlerinde önemli bir şahsiyettir.¹⁸²

Kuzey Afrika bölgesine gittiğinde orada mehdiliğini ilan eden Ubeydullah el-Mehdi ile görüşüp onun tesirinde İsmaili mezhebinin fikirlerini benimsedi. Daha sonra da bu mezhebi sistemleştirip yayan önemli şahsiyetlerden biri oldu. Bazı eserleri şunlardır: *Kitâbu'z-zîne, el-İslâh*.¹⁸³

Ebû Hâtîm (322/933), “*A'lâmu'n-nübüvve*” adlı eserini, peygamberlik müessesesini tenkit etmek üzere kaleme alınan bir kitaptaki yanlılığı göstermek, nübüvveti akli deliller ile ispat etmek ve Hz. Peygamber'in mucizelerini açıklamak gayesiyle yazdığını ifade eder.¹⁸⁴

Dört fasıldan meydana gelen eserin ilk faslında, filozof Razi ile Ebû Hâtîm arasında geçen ve dolayısıyla kitabın ana fikrini ihtiva eden bir münazaranın özeti yer alır.¹⁸⁵ Sokrat, Eflatun ve Aristo dahil olmak üzere eski Yunan filozoflarının birbirleriyle çelişen Tanrı ve alem telakkilerini belirterek esas çelişkinin filozofların arasında olduğunu anlatır ve birbirlerini tasdik eden peygamberlere uymanın, sadece akla güvenerek çelişik fikirler öne süren filozoflara uymaktan daha tutarlı olduğunu belirtir. Kitabın son faslında Hz. Peygamber'in nübüvvetini ispat eden delillerden birisi olarak da Kur'an -ı Kerim ele alınarak incelenir.¹⁸⁶

A'lâmu'n-nübüvve, hicri dördüncü asırdaki İslam düşüncesinin dikkate değer eserlerinden birisidir. Nübüvvet müessesesini ve semavi dinlerin aynı kaynağa dayandığını akli deliller çerçevesinde ispat etmek üzere yazılmış ve günümüze kadar intikal etmiş eserler içerisinde önemli bir yere sahiptir. Kitap, Ebû Hâtîm'in geniş

¹⁸¹ Firyâbi, *Delâil*, s. 6 (Naşirin mukaddimesi).

¹⁸² Zirikli, *el-A'lâm*, II, 127; Yavuz, “*Ebû Hatim er-Razi*”, DİA, X, 149.

¹⁸³ Yavuz, “*Ebû Hatim er-Razi*”, DİA, X, 150.

¹⁸⁴ Yavuz, “*A'lâmu'm-nübüvve*”, DİA, II, 337.

¹⁸⁵ Taylan, *Din felsefesi*, s. 71; Yavuz, “*A'lâmu'm-nübüvve*”, DİA, II, 337.

¹⁸⁶ Yavuz, “*A'lâmu'n-nübüvve*”, DİA, II, 338.

ufkunu ve onun devrinin ilim ve kültürüne vakıf olduğunu göstermektedir. Eser Salâh es-Sâvî ve Gulâm Rıza A'vânî tarafından tahkik edilerek yayımlanmıştır (Tahran, 1397/1977).¹⁸⁷

3. Ebû Nuaym ve Delâilü'n-Nübüvve'si

Ebû Nuaym el-İsfehânî (430/1038), hadis ve tasavvuf alanlarında önde gelen şahsiyetlerden birisidir. Hadiste hafızlık derecesine ulaşmış bir muhaddistir. Pek çok ilim tâlibi ondan istifade etmiş, eserleri kendisi hayattayken bile şöhret bulmuş ve büyük rağbet görmüştür. Eserleri günümüzde de rağbet görmektedir. Ebû Nuaym'ın hocalarından bazıları şunlardır: Ebû Muhammed b. Faris, Ebû Ahmed el-Assal, Taberânî, el-Enbârî, Gıtrifî, Darakutnî. Bazı talebeleri de şunlardır: Hatib el-Bağdadî, Ebû Salih el-Muezzin, Ebû Ali el-Haddad.¹⁸⁸

Ebû Nuaym, yüz elli civarında eser telif etmiştir. Bu eserlerinden bazıları şunlardır: *ed-Duafa*, *Târîhu İsfehan*, *Marifetü's-Sahabe*, *Tıbbu'n-nebevi*, *Mustahrec ala Sahihi'l-Buhârî*, *Mustahrec ala Sahihi Muslim ve Delailu'n-nübüvve*.¹⁸⁹

Delâilü'n-nübüvve adlı eseri, Peygamberimiz'in sireti ve nübüvveti hakkında yazılmış önemli bir eserdir. Eseri neşreden muhakkikler elimizdeki delailin muhtasar olduğunu asıl nüshanın ise mevcut olmadığını söylemektedirler. Buna gerekçe olarak da Suyûtî'nin *el-Hasâis* ve İbn Hacer'in *Fethu'l-Bâri* adlı eserlerinde *Delâil*'den birçok nakiller yapıldığını halde elimizdeki mevcut *Delâil*'de bunların bulunmadığını ileri sürmektedirler. Ayrıca müellif mukaddimede otuz beş fasıldan bahsettiği halde, elimizdeki eserde otuz bir fasıl bulunmakta, bu da kitabın eksik olduğunu göstermektedir.¹⁹⁰

Ebû Nuaym, eserini istek üzerine yazdığını ve kolaylık olsun diye fasıllara ayırdığını belirtir.¹⁹¹ Müellif mukaddimede mahlûkatın şekil ve cevherlerinden bahsetmiş; nübüvvet, resul, nebi ve vahyin tariflerini yapmış, sonra da konuları fasıllara ayırmıştır. Eserde işlediği konular, Resulullah'ın kendisinin ve nesebinin fazileti, diğer

¹⁸⁷ Yavuz, "A'lâmu'n-nübüvve", DİA, II, 338.

¹⁸⁸ Keskin, *Ebû Nuaym*, s. 37, 55-66, 205.

¹⁸⁹ Keskin, *Ebû Nuaym*, s. 68, 116. Ayrıntılı bilgi için bkz. Doç. Dr. Yusuf Ziya Keskin, *Ebû Nuaym el-İsfahânî*, İstanbul 2003. s. 68, 116.

¹⁹⁰ Keskin, *Ebû Nuaym*, s. 70, 71.

¹⁹¹ Ebû Nuaym, *Delâil*, s. 32.

peygamberlere üstünlüğü, önceki kitaplarda isminin geçmesi, annesinin evliliği, doğduğu yılda meydana gelen olaylar ve Allah'ın onu koruması gibi konulardır.¹⁹²

Muhakkikin numaralandırmasına göre eserde 564 rivâyet vardır. Ebû Nuaym diğer eserlerinde olduğu gibi, rivâyet ettiği haberler hakkında çok az değerlendirmeler yapar. Genelde rivâyeti kaydetmekle yetinir.¹⁹³

Delâilü'n-nübüvve'nin kaynakları arasında, İbn İshâk'ın (151/768) *es-Sire'si* ve Vakidî'nin (207/823) *Meğâzisi* yer alır. Ayrıca kendi hocaları da onun kaynakları arasındadır.¹⁹⁴

Eserinde nübüvvet delilleri olarak nakledilen rivâyetler, genellikle duyularla algılanan (hissi) ve olmuş ya da olacak olaylarla ilgili (haberi) mucizeler türündedir.¹⁹⁵

4. Mâverdî ve Â'lâmu'n-Nübüvve'si

Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed el-Mâverdî (450/1058), zamanının büyük fakih ve âlimlerindedir. Usulcü, müfessir, edip ve siyasetçi olarak da tanınır. Başta Mutezile mezhebine meyil etmekle beraber daha sonra bundan vazgeçmiş, Şâfiî fakihlerinden birisi olmuştur.¹⁹⁶

Mâverdî, Â'lâmu'n-nübüvve'yi, nübüvvetin hakkaniyetini ispatlamak, şüphe ve tereddütleri ortadan kaldırmak için telif etmiştir. Eser, 21 bابتan oluşur. Her bab kendi içinde çeşitli fasıllara ayrılır. Eserde, delillerin ve bilginin çeşitleri, akıl yürütme, istidlal ve aklın tarifleri hakkında kısa bilgiler yer alır. O, eserinde Allah'ın varlığını ve birliğini tanıma, Allah'a karşı sorumluluklarımız gibi konulara yer verir. Bunlara bağlı olarak nübüvvetin varlığını ve gerekliliğini Allah'ın varlığına bağlar. Peygamberliğin aklen ispatı, insanların peygamberlere olan ihtiyacı, mucize ve çeşitleri, Hz. Peygamber'in nübüvvetine yapılan itiraz ve bunlara cevaplar, kâinatın ömrü ve peygamberlerin sayısı (burada Tevrat'tan nakiller yapılarak İsrailiyat rivâyetleri alınmıştır.), Kur'an'da yer alan muhtelif mucizeler, Allah'ın Hz. Peygamber'i müşriklerin tuzaklarından koruması, Hz. Peygamber'den sâdır olan fiili mucizeler, dualarının kabulü, gaybi olaylardan haber vermesi, peygamberliğinden cinlerin haberdar olması, hayvanlar ve bitkiler hakkında

¹⁹² Keskin, *Ebû Nuaym*, s. 71.

¹⁹³ Keskin, *Ebû Nuaym*, s. 71.

¹⁹⁴ Keskin, *Ebû Nuaym*, s. 72.

¹⁹⁵ Yavuz, "Delâil", DİA, II, 117.

¹⁹⁶ Zirikli, *el-A'lâm*, V, 141.

gerçekleşen mucizeleri zikretmektedir.¹⁹⁷

Mâverdî'nin bu eseri “delâilü'n-nübüvve” konusunda yazılan eserlere örnek teşkil etmektedir. Eserindeki tertip güzelliği, delillerin kuvvetli oluşu, ifadesinin kolaylığı bakımından sonraki dönemlerde de aynı sahada kaleme alınmış kitaplara kaynak olmuştur. Eseri, Muhammed Mu'tasımbillah tarafından (Beyrut, 1987/1407) tahkik edilerek yayınlanmıştır.¹⁹⁸

5. Kadî İyâz ve eş-Şifâ'sı

Ebu'l-Fazl İyâz b. Musa el-Yahsûbî (544/1149), Maliki kâdısı, hadis, fıkıh ve dil âlimidir. Doğduğu yere nispetle Sebtî diye de anılır. Çeşitli âlimlerden temel dini eserler okudu. 100 civarında âlimden ya bizzat ya da mektuplaşarak icazet aldı. Ebû Ali es-Sadeî, İbn Rüşd (el-Cedd) Vezir b. Abdûn el-Fihrî ve Ebû Bekr İbnü'l-Arabî'den istifade etti.¹⁹⁹ Pek çok eser telif etmiştir. Bazıları şunlardır: *eş-Şifâ*, *Tertîbu'l-medârik*, *el-İlmâ*, *el-Ğunye*.²⁰⁰

En önemli eserinden biri *eş-Şifâ*'dır. Eserin tam adı '*eş-Şifâ bi tarifi hukuki'l-Mustafâ*'dır. Dört bölümden meydana gelen eserde genel olarak Hz. Peygamber'in yüce kişiliği ve sahip bulunduğu özelliklerle ona karşı saygısız davrananlara uygulanacak ceza konuları ele alınmıştır.²⁰¹ Müellif, eseri dört bölüme, her bölümü de kendi içerisinde kısımlara ve bablara ayırmıştır. Eserinin başında Hz. Peygamber'in üstünlüğüne temas eden âyetleri vermiştir.²⁰² Hz. Peygamber'in ahlâki bakımdan üstünlükleri, nesebi, şerefi, mevkisi,²⁰³ Hz. Peygamber'in mucizeleri, Ku'ân mu'cizesi, ayın ikiye bölünmesi, ağaçların onun nübüvvetine şahadetleri, hurma kütüğünün inlemesi, dua etmesiyle ölümlerin dirilmesi, hasta ve delileri iyileştirmesi, gaipten haber vermesi,²⁰⁴ melekler ve cinlerle haberleşmesi, cinlerin ona itaati gibi konuları işlemiştir.²⁰⁵

¹⁹⁷ Kılavuz, “A'lâmu'n-nübüvve”, DİA, II, 339.

¹⁹⁸ Kılavuz, “A'lâmu'n-nübüvve”, DİA, II, 339.

¹⁹⁹ Kâdî İyâz, *Eş-Şifâ*, s. 2 (Nâşirin mukaddimesi); Kettanî, *Hadis Literatürü*, s. 218; Kandemir, “Kâdî İyâz”, DİA, XXIV, 116.

²⁰⁰ Kandemir, “Kâdî İyâz”, DİA, XXIV, 116.

²⁰¹ Kandemir, “Kâdî İyâz”, DİA, XXIV, 116; Ahatlı, “Hasâisü'n-nebi”, DİA, XVI, 279.

²⁰² Kâdî İyâz, *eş-Şifâ*, s. 13-54.

²⁰³ Kâdî İyâz, *eş-Şifâ*, s. 55-241.

²⁰⁴ Kâdî İyâz, *eş-Şifâ*, s. 241-354.

²⁰⁵ Kâdî İyâz, *eş-Şifâ*, s. 354-369.

Benzeri yazılmamış ve faydası büyük olan eser,²⁰⁶ şemâil nev'inin mühim kaynakları arasındadır. Muhteva olarak daha çok delâil ağırlıklı olan bu eser üzerine pek çok şerh, haşiye, ihtisar, ta'lik ve tercüme çalışmaları yapılmıştır.²⁰⁷ Muhammed Emin Karaali (Dımaşk 1972) ve Ali Muhammed el-Bicâvî (Kahire 1977, Beyrut 1984) neşirleri vardır. Ayrıca şerhler içerisinde Ali el-Kâriî'nin (1014/1605) *Şerhu'ş-şifâ*'sı zikredilebilir. Ayrıca eş-Şifâ, Osmanlı alimlerinden Kâdı İbrâhîm Hanîf (1189/1775) tarafından *Hulâsatü'l-Vefa fi Şerh'iş-Şifâ* adıyla Türkçeye tercüme edilmiş ve dört cild halinde (İstanbul 1314) neşredilmiştir.²⁰⁸

6. İbn Kesîr ve el-Bidâye ve'n-Nihâye Adlı Eseri

İsmail b. Ömer b. Kesir b. Dav' b. Zer' el-Kuraşî el-Kaysî ed-Dımaşkî eş-Şâfiî. Künyesi Ebu'l-Fidâ'dır. 701/1304 senesinde doğmuştur. Erken yaşlarda Kur'an ve kıraat derslerine başlayarak Kur'an'ı ezberlemiştir. Daha sonra fıkıh ve fıkıh usulü derslerine devam eden İbn Kesîr (774/1373), dönemin meşhur fakihlerinden ders okumuştur. Devrin meşhur muhaddislerinden hadis ilimlerine dair dersler alan İbn Kesir, genç yaşta hadis hafızı olup devrinin büyük âlimlerinden biri olmuştur. İbn Kesir'in hocalarından bazıları şunlardır: Kemâluddîn İbn Kâdî Şuhbe, İbn Teymiye, Hafız el-Mizzî ve Hafız Zehebî. Bazı talebeleri de şunlardır: Ebu'l-Mehasin, Bedruddin ez-Zerkeşî, Kâdı Sa'duddîn en-Nevevî, Şeyh İbnu'l-Cezerî. Bazı eserleri şunlardır: *Tefsiru'l-Kur'âni'l-'azîm*, *İhtisâru'Ulûmu'l-hadis*, *İrşadu'l-fakih*, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, *en-Nihaye fi'l-fiten ve'l-melahim*.²⁰⁹

İbn Kesîr'in İslam Târîhi ve biyografî sahasındaki meşhur eseri el-Bidâye ve'n-nihâye adlı meşhur eseri, eşine ender rastlanan kaynaklardan birisidir. Geçmişte olduğu gibi günümüz ilim dünyasında da onun bu eseri büyük rağbet görmüştür. İbn Kesîr, el-Bidâye adlı eserinin delâil kısmında Beyhakî'nin Delâilü'n-nübüvve'sinden istifade etmiştir.²¹⁰

Rivâyet ilimlerinde otorite olan İbn Kesîr, cerh ve ta'dil ilminde de söz sahibidir.

²⁰⁶ Kettanî, *Hadis Literatürü*, s. 218.

²⁰⁷ Yardım, "Şemâil Nev'inin Doğuşu", DEÜİFD, I, 402; a.mlf., *Peygamberimizin Şemâli*, s. 37.

²⁰⁸ Yardım, "Şemâil Nev'inin Doğuşu", DEÜİFD, I, 402; Kandemir, "Kâdî İyâz", DİA, XXIV, 116.

²⁰⁹ Paksoy, *İbn Kesîr*, s. 34, 36, 43, 63.

²¹⁰ Kandemir, "Beyhakî", DİA, II, 118.

O senet ve metin tenkidinde sözüne itibar edilen önemli bir şahsiyettir. Hadisçilik yönünden temayüz eden özelliklerinden birisi de onun maharetli bir hadis tenkitçisi olmasıdır. O hadisleri sadece nakille yetinmemiş cerh ve tadil yönünden senet ve metin üzerinde önemli tenkitler yapmıştır.²¹¹

İbn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-nihâye* adlı eserinde *delâilü'n-nübüvve* adlı mustakil bir bölüm ayırmıştır. Burada delâilî, manevi ve hissi olarak iki kısma ayırır. Manevi olarak en büyük delailin, Kur'an'ın ona nüzulü, ahlâkı, akvâli ve ef'ali olduğunu belirtir. Sonra da bu konu ile alakalı rivâyetleri kaydeder. Hissi mucizelerden; kamerin ikiye ayrılması, yemeklerin bereketlenmesi, suların çoğalması gibi rivâyetleri belirtir ve sonra da o konu hakkındaki rivâyetleri sıralar.²¹²

İbn Kesîr, Beyhakî'nin *Delâil*'inden nakillerde bulunurken; o nun kaydettiği senedi verir. Sonra Beyhakî'nin senet veya metinle alakalı varsa yaptığı tenkitleri verir. Şayet Beyhakî, rivâyetler hakkında hiçbir tenkitte bulunmamışsa, kendisi senet ve metinde tenkit edilecek herhangi bir cerh durumu tespit etmişse buna dikkat çeker. Bazen rivâyetin üstünde bab başlığı olarak rivâyette nekaret ve ğarabet olduğunu belirtir.²¹³

7. Suyûtî ve el-Hasâisu'l-Kubra'sı

Ebû'l-Fadl Celaluddîn Abdurrahman b. Ebû Bekr es-Suyutî (911/1505), Şâfiî mezhebine bağlıdır. 600'e yakın eseri olduğu kaydedilir.²¹⁴

Suyûtî, *Hasâisu'l-kübra* adlı eserinin mukaddimesinde, bu eseri niçin yazdığını belirtmektedir. Suyûtî, eserinin kendi sahasında en kapsamlı eser olduğunu; Hz. Peygamber'in nübüvvetini kanıtlayan bütün rivâyetleri topladığını; zayıf isnatlı rivâyetleri toplayıp, mevzu olanlara yer vermediğini; muteber hadis imamlarının naklettiği hadisleri aldığını; kaydettiği rivâyet zayıf ise bunu şevahid ve mutabi ile desteklediğini ve sahasının en nefis eserlerinden birisi olduğunu; mümin kalpleri şerh edip inkarcılara, müfsitlere, bid'atçılara ve inkarcılara ve inatçı felsefecilere karşı bir reddiye olduğunu belirtir.²¹⁵

²¹¹ Paksoy, *İbn Kesîr*, s. 258.

²¹² İbn Kesîr, *el-Bidaye*, VI, 62, 66.

²¹³ İbn Kesîr, *el-Bidaye*, VI, 124, 125, 129.

²¹⁴ Zirikli, *el-A'lâm*, IV, 71.

²¹⁵ Suyûtî, *Hasâis*, I, 4.

Eser bablar halinde düzenlenmiştir. Birinci babda Hz. Peygamber'in yaratılışından peygamber oluncaya kadar geçen sürede meydana gelmiş olaylarla ilgili rivâyetleri kaydetmiş, son bölümde de Hz. Peygamber'in faziletiyle geçmiş peygamberlerin faziletleri mukayesesi yapılarak, her peygambere verilen mucizenin bir benzerinin son peygambere de verildiği anlatılır. En sonda da Hz. Peygamber'in vefatıyla ilgili rivâyetlere yer vermiştir. Büyük çoğunluğu rivâyetlerden oluşan eserde bazen kısa açıklamalar da yer alır. Nakillerde Ebû Nuaym el İsfehani, Beyhakî ve İbn Asâkir'in eserlerinden çokça istifade etmiştir. Bunların yanı sıra *Kütüb-i Sitte*'den de istifade etmiştir.²¹⁶

“el-Hasâis”de sahih hadislerin yanı sıra pek çok zayıf hatta mevzu rivâyetler bulunmaktadır. Suyûtî, eserin mukaddimesinde zayıf ve mevzu haberleri ayıkladığını belirtmesine rağmen,²¹⁷ *el-Leâli'l-mesnu*'a adlı kitabında bizzat kendisi mevzu olduğunu söylediği rivayetleri el-Hasâis'te zikretmiştir. Bundan başka eserde doğru ve yanlış, sağlam ve zayıf, meşhur ve münker rivayetler ve mertebeleri hakkında bir tek söz söylenmeksizin yan yana dizilmiştir. Müellif eserinin sadece yirmi yerinde sened değerlendirmesi yapmıştır. Ayrıca *el-Hasâis*'te ilk dönem hadisçilerinin zayıf ve mevzu kabul ettiği rivâyetler de mevcuttur.²¹⁸

Hasâis üzerine ihtisar, şerh ve nazma çevirme şeklinde çeşitli çalışmalar yapılmıştır. İlk olarak bizzat müellif eserini, *Enmûzecü'l-Lebib* adıyla ihtisar etmiştir. Bu ihtisara birçok şerh yapılmış ve nazma çevrilmiştir. Muhammed Halil Hernas, dipnotları eklemek ve ihtiva ettiği rivâyetleri isnat ve metin açısından tenkide tabi tutmak suretiyle eseri üç cilt halinde (Kahire 1386/1967) yayınlamıştır.²¹⁹

---

²¹⁶ Yavuz, “*Hasâisu'l-Kubrâ*”, DİA, XVI, 276.

²¹⁷ Suyûtî, *Hasâis*, I, 4.

²¹⁸ Şibli, *Asr-ı Saadet*, III, 158; Yavuz, “*Hasâisu'l-Kubrâ*”, DİA, XVI, 277.

²¹⁹ Yavuz, “*Hasâisu'l-Kubrâ*”, DİA, XVI, 277.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
BEYHAKÎ'NİN DELÂİL'E YAZDIĞI MUKADDİME
VE DELÂİLÜ'N-NÜBÜVVE ADLI ESERİ

I. BEYHAKÎ'NİN DELÂİLÜ'N-NÜBÜVVE MUKADDİMESİNDE
İŞLEDİĞİ KONULAR

Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* adlı eserine *el-Medhal ila Delâili'n-nübüvve* adlı küçük bir eser yazmıştır. Bu eserde Peygamberleri ve Hz. Peygamber'in nübüvvetini ispat, *Delâil*'deki işleyeceği yöntem ve naklettiği haber türlerinin hadis usûlü kriterlerine göre değerlendirmesi gibi konular üzerinde durur. Şimdi *Delâilü'n-nübüvve* adlı esere yazdığı *Medhal*'de işlediği konuları kısaca tanıtaçaz²²⁰.

A. Peygamberler ve Hz. Peygamber'in Nübüvveti

Beyhakî, nübüvveti ispat sadedinde ilk önce nübüvvetin aklen gerekliliğinden bahseder ve şöyle der: “Yüce Allah kıyamet gününde insanların, ‘Allah’ım, evet aklımızla seni bulduk, anlayabildik. Bu kâinatın bir yaratıcısı olduğunu idrak ettik. Ancak sana ibadet etmemiz gerektiğini ve nasıl ibadet edeceğimizi bilemedik.’ şeklindeki mazeretlere meydan vermemek için onlara ibadeti öğretecek, kendisine itaat edeni cennetle müjdeleyecek ve isyan edeni cehennemle korkutacak peygamberler gönderdi.”²²¹

Beyhakî, peygamberlerin mucizelerinden bahsederken şöyle der: “Allah gönderdiği tüm peygamberlerin, Allah tarafından gönderildiklerine delil olsun diye mucizelerle teyit etti.”²²² Beyhakî, Kur’an’da geçtiği üzere peygamberlerin

---

²²⁰ Beyhakî'nin “*el-Medhal ila Delâili'n-nübüvve*” adlı eseri *Delâilü'n-nübüvve* adlı eseriyle birlikte Abdulmu'ti Emin Kalaci tarafından neşredilmiştir.

²²¹ Beyhakî, *Medhal*, I, 6.

²²² Beyhakî, *Medhal*, I, 7

mucizelerinin farklı olduğunu belirtir. Mesela Allah, Hz. Mûsâ'ya mucizeler vermiştir. Bunlardan bazıları şunlardır: Asa, el, kan, tufan, çekirge, bit, kurbağa ve deniz.”²²³ Davud'un eliyle demiri yumuşattı, dağları ve kuşları, tespih ettiğinde kendisiyle tespih ettirerek onun emrine verdi. Hz. İsa'yı beşikte iken konuştu. Ona ölüleri diriltme, körleri ve alacalıları iyi etme, çamurdan kuş yapıp ona ruh üfleterek canlı bir kuş haline getirme mucizelerini verdi. Ayrıca Yahudiler onu öldürmek istediklerinde onu koruyarak yücelere çekti.²²⁴

Beyhakî, önceki peygamberlerin mucizelerini özetle verdikten sonra Hz. Peygamber'in tüm peygamberlerden daha çok mucizeye sahip olduğunu belirtir. Bazı âlimlere göre onun nübüvvetine delalet eden mucizelerinin bine kadar ulaştığını söyler.²²⁵

Beyhakî, Hz. Peygamber'in en büyük mucizesinin Kur'an olduğuna dikkat çeker. Kur'an'ı indiren onu şöyle tavsif etmiştir: **“Şüphesiz o, yüce bir Kurandır. Gizli kitaptadır. Ona ancak temiz olanlar dokunabilir. Alemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir.”** **“De ki, şayet insanlar ve cinler onun bir benzerini getirmek için toplansalar onun benzerini getiremezler. İsterlerse birbirlerine yardımcı olsunlar.”**²²⁶ Allah, peygamberimize onlara (müşriklere) şunları söyleyerek tehdit etmesini emretti: **“Şayet yapabileceklerini zannediyorlarsa Kur'an'ın benzerini getirsinler. Eğer bunu yapamazlarsa Kur'an'ın tamamı değil de bir sûresinin benzerini getirsinler.”** Beyhakî, **“Hz Peygamber'in Kuran'ın emriyle onları tehdit etmiş olması, onun nübüvvetinin en büyük delillerindendir. Çünkü Hz. Peygamber, bu tehdidi onlara yaparken kendisine kesinlikle güveniyordu”** der.²²⁷ Beyhakî sözlerine şöyle devam eder: **“Tabî ki, onun bu kadar kendine güvenerek böyle söylemesi, bu sözlerin ona vahyedildiğinin delilidir. Peygamber efendimiz onlara Kuran'a benzer bir sûre getirmelerini isterken gereken süre geçmiş, aralarında savaşlar olmuş, çocukları, liderleri öldürülmüş veya esir edilmişlerdir. Ayrıca onlar, fesahat ve belağat ehli olmalarına rağmen böyle bir şeyi yapabilmiş olsalardı kendilerini bu sıkıntıdan kurtarabilirlerdi. Ancak getiremedikleri anlaşılınca aciz oldukları ortaya çıktı”**.²²⁸

---

²²³ Beyhakî, *Medhal*, I, 7.

²²⁴ Beyhakî, *Medhal*, I, 9.

²²⁵ Beyhakî, *Medhal*, I, 10.

²²⁶ Fussuleet (41), 41; İsrâ (17), 88.

²²⁷ Beyhakî, *Medhal*, I, 11, 12, 13.

²²⁸ Beyhakî, *Medhal*, I, 13.

Beyhakî, Kur'an'ın bunların dışında iki türlü daha icazı olduğunu belirtir. Bunlar, gaybdan, geçmiş ümmetlerden özellikle de Ehl-i Kitaptan haber vermesi ve bu haberlerin onların yanındakilere uymasındır.²²⁹

Beyhakî, Hz. Peygamber'in Kur'an dışındaki bazı mucizelerinden bahsederek bunların sayılamayacak kadar çok olduğunu belirtir. Onlardan bazılarını şöyle sıralar: “Ehl-i Kitabın onun peygamber olduğuna dair onun özelliklerini kendi kitaplarında bulmaları, nerede çıkacağı, kimlerden olacağı gibi bilgilerle onun peygamber olduğunu bilmeleri,²³⁰ doğumu sırasında meydana gelen olağanüstü olaylar, ayın ikiye ayrılması, kütüğün inlemesi, parmaklarının arasından suların fişkırması, yemeklerin tespih etmesi, ağaçların ona icabet etmesi, zehirlenmiş hayvan kolunun ona zehirli olduğunu haber vermesi, kurtların, sırtlanların, ölümlerinin onun peygamber olduğuna şâhitlik etmeleri, kâinatta olup biten şeylerden haber vermesi ve zamanı geldiğinde bunların ortaya çıkması ve bunların dışındakilerdir.²³¹ Beyhakî, ayrıca “*Delâilü'n-nübüvve*” adlı kitabımızda bunların tümünü anlattık” diyerek durumu eserine havale eder.

B. Haberlerin Kabulü

Beyhakî, haberlerin kabulü hakkında İmam-ı Şâfiî'nin peygamberimizin yüceliği ile ilgili sözlerini nakleder²³² ve ardından da Kur'an'daki hikmet sözcüğünün sünnet olduğuna dair Şâfiî'nin görüşünü verir.²³³ Beyhakî, daha sonra Kur'an'da Hz. Peygamber'e (s.a.s.) itaat etme ile alakalı ayetleri vererek, bütün bunların peygamberimize uyanmanın vacip olduğunu gösterdiğini belirtir²³⁴ ve İmam-ı Şâfiî'nin şöyle dediğini aktarır: “Allah, Peygamberimizi görenlere ve sonrakilere kıyamete kadar ona ittiba etmenin farz olduğunu emretmiştir. Onu görenler Hz. Peygamber'e itaat etmişlerdir. Fakat Hz. Peygamber'i görmeyenlerin ona itaat etmeleri ise kendilerine ulaşan haberler ile gerçekleşebilir.”²³⁵

Beyhakî, haberin sübutuyla ilgili İmam Şâfiî'nin şu sözünü nakleder: “Eğer bir kişinin verdiği haberin kabulü delil olmasaydı, Hz. Peygamber, kendisini dinleyenlerin

²²⁹ Beyhakî, *Medhal*, I, 17.

²³⁰ Beyhakî, *Medhal*, I, 18.

²³¹ Beyhakî, *Medhal*, I, 19.

²³² Beyhakî, *Medhal*, I, 20.

²³³ Beyhakî, *Medhal*, I, 21.

²³⁴ Beyhakî, *Medhal*, I, 21, 22.

²³⁵ Beyhakî, *Medhal*, I, 22.

başkalarına dinlediği şeyleri anlatmalarını istemez ve “sizden burada olanlar olmayanlara tebliğ etsin” demezdi.²³⁶

Beyhakî, daha sonra Hz Peygamber’in sünnetini kabul etmeyenlere hüccet olsun diye bu bölümde bir çok hadis kaydetmiş²³⁷ ve İmam Şâfiî’nin, “Hadisi Kur’an’a arz edin” rivâyeti hakkında ‘batıl ve uydurma’ olduğu tenkidine yer vermiştir.²³⁸

C. Haber -i Vahidin Delil Olması

Haber-i vahidin kabul edilmesi ile ilgili delillerin çok olduğunu belirten Beyhakî, İmam Şâfiî’nin haber-i vahidin tespiti ile alakalı getirdiği delillerden bir kaçını şöyle sıralar: “Hz Peygamber elçileri ve memurları etrafa gönderiyordu. Bunlar gittikleri insanlara peygamberin kendilerine bildirdiklerini anlatıyorlardı. Şayet haber-i vahit delil olmasaydı onları göndermezdi. Ayrıca Hz. Peygamber Hz. Ebû Bekir’i hac emiri tayin etmiş; Hz. Ali’yi ‘berâe’ sûresinin ilk ayetlerini okumak için göndermiş; Hz. Muaz’ı yalnız olarak Yemen’e göndermiştir.²³⁹ Bütün bunlar haber-i vahidin delil olduğunu göstermektedir.²⁴⁰

D. Haber-i Vahidin Kabul Şartları

Beyhakî, Şâfiî’den naklen, haber-i vahidin hüccet olabilmesi için aşağıdaki özelliklere sahip olması gerektiğini kaydeder:²⁴¹

1. Rivâyet edenin sika olması, söylediği şeyi bilmesi, anlamları değiştirecek lafızlardan haberdar olması.

2. Dinlediği hadisi, dinlediği gibi harfiyyen eda etmesi, mana ile rivâyet etmemesi. Çünkü anlamları değiştirecek şeyleri bilmediği halde mana ile rivâyet ederse belki de helali haram, haramı helal edebilir. Ancak harfiyyen rivâyet ederse bu korku ortadan kalkar.

3. Eğer hıfzından rivâyet ediyorsa, rivayeti ezbere bilmeli, kitaptan rivâyet

---

²³⁶ Beyhakî, *Medhal*, I, 23.

²³⁷ Beyhakî, *Medhal*, I, 24, 25, 26.

²³⁸ Beyhakî, *Medhal*, I, 27.

²³⁹ Bekhaki, *Medhal*, I, 27.

²⁴⁰ Koçkuzu, *Haber-i Vâhit*, s. 127.

²⁴¹ Bekhaki, *Medhal*, I, 29.

ediyorsa kitabını korumuş olmalıdır.

4. Müdellis olmamalı, yani görüştüğü kimselerden işitmediğini rivâyet etmek suretiyle veya sikaların hilafına rivâyette bulunmamalıdır.

5. Rivayet ettiği hadis mevsul olmalıdır.²⁴²

E. Âhâd Haberlerin Kısımları

Beyhakî haber-i vahidin şu üç kısma ayrıldığını belirtir.

1. Âlimlerin Sıhhatinde İttifak Ettiği Hadisler

Beyhakî bunu iki kısma ayırır:

a. Birçok tarikten rivâyet edilmiş olması, yani meşhur olmasıdır. Bu türden hadisler kesbi ilim sağlar. Kader, rü'yet, havz, kabir azabı, bazı nakledilen mucizeler, fedâil ve ahkâm hadisleri bu nevidendir.

b. Âhâd şeklinde gelmesidir. Bunlar duâlar, terğib ve terhib gibi konulara dair haberlerdir. Ahkâmda iki şahidin hata etmeleri ve yalan söylemeleri mümkün olmasına rağmen onların şehadetlerinin kabul edilmesi gibi, bu tür haberler de ahkâmda geçerlidir.²⁴³

2. Hadis Ehlinin Zayıf Oluşunda İttifak Ettiği Hadisler

Beyhakî bunları da iki kısma ayırır:

a. Yalan uydurmakla bilinen kişilerin rivâyetidir. Bu tür rivâyetler dinin hiçbir konusunda kullanılamaz.²⁴⁴ Zaten bu konuda Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Kim yalan olduğunu bildiği halde benden bir şeyi rivâyet ederse o da yalancılardan biridir.”²⁴⁵

b. Râvisi yalancılıkla itham edilmeyen kimsenin rivâyetidir. Ravi, su-i hıfz ve kesret-i galat ile tanınmış veya adaleti tespit edilememiş meçhul bir kimse olabilir. Bu tür kişilerin rivâyetleri, ahkâmda kullanılamaz. Ancak bunlar, dualar, terğib ve terhibde, tefsir ve meğâzi gibi hüküm ihtiva etmeyen konularda kullanılabilir. Beyhakî, bu konuda Abdurrahman b. Mehdi'nin şöyle dediğini kaydeder: “Biz sevap, ikab veya fedâil konularında rivâyet ettiğimiz zaman isnatlarda tesahül gösterip ricalde

²⁴² Bekhaki, *Medhal*, I, 29, 30.

²⁴³ Bekhaki, *Medhal*, I, 32.

²⁴⁴ Bekhaki, *Medhal*, I, 33.

²⁴⁵ Bekhaki, *Medhal*, I, 33.

müsamahakar olurduk. Ancak, helal ve haram konularıyla alakalı rivâyetlerde ise, isnadlarda teşeddüd edip ricalini tenkit ederdik.” Beyhakî, ayrıca Yahya b. Said el-Kattan’dan şu sözü nakleder: “Ahkâmda rivâyetini cerh ettiğiniz şahsı, tefsirde tevsik ediniz.”²⁴⁶

Beyhakî, daha sonra bu konuyla ilgili bazı râvilerin isimlerini verir. Mesela Leys b. Ebi Süleym, Cuveybir b. Saîd, Dahhâk b. Muzahim, Muhammed b. Sâib el-Kelbî gibi kimselerin tefsir ile ilgili rivâyetlerinin alıncağını söyler.²⁴⁷

3. Ehl-İ İlmin Sıhhatinde İhtilaf Ettiği Hadisler

Beyhakî, bu konuda farklı görüşlerin olduğunu belirtir. Bazı âlimlerin gördüğü ancak başkalarına gizli kalan bir nedenden dolayı hadisi zayıf sayması veya hadisin kabulünü gerektirecek bir hale vakıf olmaması, başka birinin ise vakıf olması veya birinin cerh etmesi, diğerinin etmemesi, yâhut birinin hadiste inkita tespit etmesi, diğerinin tespit edememesi, ya da bunun dışındaki sebeplerden ötürü birisinin zayıf kabul etmesi diğerinin zayıf kabul etmemesidir. Beyhakî, bu tür hadislerde yapılması gereken şey, sonraki âlimlerin bu tür haberleri değerlendirip bu görüşler arasında içtihat etmesi ve en sahih olan görüşü almasıdır.²⁴⁸

F. Hadislerin İhtilâfı (Muhtelifu’l-Hadis)

Beyhakî, hadislerin teâruzu konusunda Şâfiî’inin şu görüşünü kaydeder: “İki hadis beraberce amel edilmeye müsait olduğu sürece ikisiyle de amel edilir.”²⁴⁹ Ancak, iki hadisle birden amel etmek mümkün olmaz ise bu konuda iki durum söz konusudur. 1. İkisinden birinin nasih, diğerinin mensuh olduğu biliniyorsa nasih ile amel edilir, diğeri terk edilir.²⁵⁰ 2. Ancak nasih ve mensuh olduğu bilinmiyorsa ikisi ile de amel edilmez. Fakat ikisinden birini tercih ettirecek ayrı bir delil varsa daha kuvvetlisi ile amel edilir.²⁵¹

---

²⁴⁶ Bekhaki, *Medhal*, I, 34.

²⁴⁷ Beyhakî, *Medhal*, I, 36.

²⁴⁸ Bekhaki, *Medhal*, I, 38.

²⁴⁹ Beyhakî, *Medhal*, I, 41.

²⁵⁰ Beyhakî, *Medhal*, I, 41.

²⁵¹ Beyhakî, *Medhal*, I, 42.

G. Cerh ve Ta'dil Edilenler

Beyhakî, bu fasılda cerh ve ta'dil edilen kişilerden örnekler vererek âlimlerin cerh ve tadil ile ilgili görüşlerini kaydeder.²⁵²

Mesela Beyhakî, kendisine ulaşan muttasıl bir senedle Ebû Hanife'nin şöyle dediğini kaydeder: “Câbir el-Cu'fi'den daha yalancı, A'ta b. Ebi Rebah'dan daha faziletli bir kimseyi görmedim”.²⁵³

Beyhakî, yine kendisine ulaşan muttasıl bir senedle İmam Şâfiî'nin bir râviyi cerh ile alakalı şu sözünü kaydeder: “Haram (b. Osman)'dan rivâyet etmek haramdır”.²⁵⁴

H. Beyhakî'nin Delâilü'n-Nübüvve'deki Metodu

Beyhakî, “Delâilü'n-nübüvve” adlı kitabına aldığı hadislerle ilgili şu açıklamaları yapar: “Ben, kitabıma aldığım hadislerin yanlarına onların sıhhat derecelerine işaret eden bilgiler koydum veya mübhem olarak bıraktım. Ancak mübhem olarak bıraktıklarım makbul olanlardır. Zayıf olanların zayıflığına işaret ettim, ancak zayıf olana değil de başka bir rivâyete dayandım”.²⁵⁵

Beyhakî, önceki müelliflerin mucizeler ve başka şeyler hakkında muhtelif kitaplar yazmış olduklarını, ancak bu müelliflerin rivâyet ettikleri haberlerin zayıf olanlarını sahih olanlardan ayıklamadan, yani gerekli hassasiyeti göstermeden kaydettiklerine dikkat çekmiştir. Beyhakî, kitabına aldığı rivâyetlerle alakalı usulünü de şöyle belirtir: “Benim yazmış olduğum kitaplardaki adetim, ister usulle alakalı isterse fûrû ile alakalı olsun, sahih olan rivâyetlerle yetinmemdir. Ya da sahih olanla olmayı birbirinden ayırmamdır. Kim, ehl-i hadisin rivâyetleri değerlendirme noktasındaki çalışmalarına baksa, onların bu hususta bir zerre de olsa gayretsizlik gösterdiklerini tespit edemez. Benim kitabımda hadisleri alırken uyguladığım metodun doğru olduğunu iyice bakanlar göreceklerdir. Yani zikrettiğim metoda uymuşumdur. Ancak iyice araştırmayanlar bunu anlayamazlar.”²⁵⁶

---

²⁵² Beyhakî, *Medhal*, I, 43.

²⁵³ Beyhakî, *Medhal*, I, 44.

²⁵⁴ Beyhakî, *Medhal*, I, 45.

²⁵⁵ Beyhakî, *Medhal*, I, 46.

²⁵⁶ Beyhakî, *Medhal*, I, 47.

II. BEYHAKÎ'NİN DELÂİLÜ'N- NÜBÜVVE ADLI ESERİNİN HADİS İLMİ AÇISINDAN ÖZELLİKLERİ

Beyhakî, Hz. Peygamber'in nübüvvetinin doğruluğunu ispat etmek için bu eserini telif etmiştir. Eserini telif ederken muhaddislerin metoduna uygun olarak rivayetleri senedli olarak vermiştir. O, rivayetleri kaydederken hadis usulü kaidelerini rivayetler üzerinde başarıyla uygulamıştır. Yani O, rivayetleri sadece kaydetmekle yetinmemiş, sened ve metin tenkidi yapmış, rivayetlerin muttasıl ve munkatı olanına işaret etmiş, raviyi cerh ve ta'dil etmiştir. Şimdi *Delâilü'n-nübüvve*'nin hadis ilmi açısından özellikleri üzerinde duracağız.

A. Hadis Açıklama Usulü

1. Râvilerin Açıklamasına Yer Vermesi

Beyhakî, zaman zaman râvilerin rivâyetle ilgili açıklamalarına yer vermiştir. Bu, bazen rivâyetteki bir kelimeyi açıklama olduğu gibi, rivâyetin tamamını açıklama da olabilir.

Mesela kaydettiği bir rivâyette; .... Abdurrezzak – Ma'mer – Zuhri – Muhammed b. Cubeyr b. Mut'im – Babası – Hz. Peygamber'den (s.a.s) işittim şöyle buyurdu: “Benim isimlerim vardır. Ahmed, Muhammed, Mahi, (Allah benimle küfrü siler), Hâşir, (insanlar önümde haşır olurlar) ve Akıbtir”.²⁵⁷

Beyhakî, bu rivâyeti kaydettikten sonra şöyle der: Ma'mer, Zuhri'ye “Âkib nedir?” diye sordu. Zuhri de “kendinden sonra nebi olmayandır” dedi.²⁵⁸

Başka bir rivâyette Beyhakî, Enes b. Malikten rivâyetinde Enes'in şöyle dediğini kaydeder: “*Ey iman edenler! Seslerinizi, Nebinin sesinden fazla yükseltmeyin, amelleriniz boşa gider de farkında olmazsınız*” ayeti nazil olduğunda şu hâdise vuku bulmuştu: Gür sesli birisi olan Sabit şunu der: “Ben sesimi Resulullah'a karşı

²⁵⁷ Beyhakî, *Delâil*, I, 153.

²⁵⁸ Beyhakî, *Delâil*. Ayrıca bkz. I, 79, 179, 184; III, 70, 317; V, 272, 341, 351.

yükselttim ve amelim boşa gitti.” Sabit, ailesinin yanına mahzun olarak döndü. Hz. Peygamber onu göremedi. Bazıları onun yanına gittiler, “ne oldu sana, Resulullah seni göremiyor,” dediler. Sabit, “ben Hz. Peygamber’in yanında sesimi yükselttim ve amelim boşa gitti ve ateş ehlindenim” dedi. Bir kısım sahabiler Hz. Peygamber’in yanına gelerek durumu haber verdiler. Hz. Peygamber de “bilakis o, cennet ehliendir” buyurdu.²⁵⁹

Beyhakî, bu rivâyeti zikrettikten sonra Enes’in şu açıklamada bulunduğunu kaydeder: “Onun cennet ehlinden olduğunu biliyoruz. Çünkü o, Yemame savaşında şehit edildi”.²⁶⁰

2. Kelimeleri Açıklaması

Beyhakî, bazen kaydettiği rivâyette geçen garib lafızları açıklar. Bununla ilgili şu örneği inceleyelim:

H. Peygamber ile beraber bir cenazeden döndüğümüzde tanımadığımız bir kadınla karşılaştık. Hz. Peygamber, “Ey Fatıma nereden geliyorsun?” dedi. O da “bu cenaze sahibinin evinden geliyorum, mevta için taziyelerimi sundum,” diye cevap verdi. Hz. Peygamber de ona “*lealleki belağti meahum el-kuda*” dedi.²⁶¹

Beyhakî, burada geçen el-Kuda kelimesinin kabirler anlamına gelen bir tabir olduğunu belirtir.²⁶²

Beyhakî, İbn Mes’ud’dan naklettiği bir rivâyetin metninde geçen ‘*a’mede*’ fiilinin artmak, çoğalmak manasına gelen ‘*zâde*’ anlamında olduğunu belirtir.²⁶³

Beyhakî, Kays b. Said el-Müzeni’nin rivâyet ettiği hadisin metninde geçen “*el-Kayz*” kelimesinin “*yaz sıcağı*” demek olduğunu belirtir.²⁶⁴

3. Rivâyeti Hangi Râviden Nerede İşittiğini Belirtmesi

Beyhakî, kaydettiği rivâyetleri hangi râviden nerede aldığını belirtir.

---

²⁵⁹ Beyhakî, *Delâil*, VII, 13.

²⁶⁰ Beyhakî, *Delâil*, VII, 13. Ayrıca bkz. I, 139, 144, 147, 149, 159.

²⁶¹ Beyhakî, *Delâil*, I, 192.

²⁶² Beyhakî, *Delâil*, I, 192.

²⁶³ Beyhakî, *Delâil*, III, 87.

²⁶⁴ Beyhakî, *Delâil*, VI, 367.

Mesela; Bağdat'ta Ebu'l-Huseyn b. Fadl el-Kattan,²⁶⁵ Ebu'l-Huseyn b. Bişran,²⁶⁶ Ebu'l-Hasen el-Makrui,²⁶⁷ Ebû Bekr Ahmed b. Muhammed,²⁶⁸ Ebû Bekr el-Abdi,²⁶⁹ Ebû Bekr el-Harezmi,²⁷⁰ Ebu'l-Kasım el-Hurfi,²⁷¹ Ebu'l-Kasım Talha b. Ali b. Saffar,²⁷²

Kufe'de Ebû Mansur Muhammed b. Muhammed,²⁷³ Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh,²⁷⁴ Ebû Muhammed b. Cerrah b. Nezir,²⁷⁵

Mekke'de Ebû Bekr Muhammed b. Said,²⁷⁶ Nisâbur'da Ebû Sehl el-Mervezi'den hadis aldığını belirtir.²⁷⁷

Beyhakî bazen de râvilerin hadisleri nereden aldıklarına işaret eder. Mesela, Beyhakî- Ebû Bekir Muhammed b. Ebi Said – Ebû Bekir Muhammed b. Ebi Ali et-Tirazi, 'Nisâbur' diyerek ravinin hadisi nereden aldığına değinmiş olur.²⁷⁸

4. Lafzın Kime Ait Olduğunu Belirtmesi

Beyhakî, rivâyeti eğer iki hocadan farklı lafızlarla almışsa lafzın hangi râviye ait olduğunu belirtir.

Mesala, Hâkim en-Nisâburi ve Ebû Hazm Amr b. Ahmed'den kaydettiği bir rivâyette "Hadisin lafzı Ebû Hazm'a aittir" der.²⁷⁹ Bu nevi kullanımı Müslim'in *Sahih*'inde de çokça görülmektedir.

Yine, İbn Avn, Ali b. Ahmed b. Abdan ve Ahmed b. Ubeyd'den rivâyetinde, lafzın İbn Abdan'a ait olduğunu vurgular.²⁸⁰

Beyhakî, eğer senedde bir râvinin bir veya birkaç râviden naklinde lafız farklılığı

²⁶⁵ Beyhakî, *Delâil*, I, 72, 80, 84, 91, 109, 152, 153, 155, 167, 187, 333; II, 68, 131, 483; III, 8, 20, 101, 126, 141; IV, 40, 110.

²⁶⁶ Beyhakî, *Delâil*, I, 85, 125, 184; II, 118; III, 86; IV, 125, 286; V, 31, 352; VI, 16, 23, 461; VII, 165.

²⁶⁷ Beyhakî, *Delâil*, I, 174; VI, 260.

²⁶⁸ Beyhakî, *Delâil*, I, 177.

²⁶⁹ Beyhakî, *Delâil*, I, 179.

²⁷⁰ Beyhakî, *Delâil*, II, 31; VII, 58.

²⁷¹ Beyhakî, *Delâil*, III, 81, 133.

²⁷² Beyhakî, *Delâil*, VI, 260.

²⁷³ Beyhakî, *Delâil*, III, 179.

²⁷⁴ Beyhakî, *Delâil*, II, 25, 45.

²⁷⁵ Beyhakî, *Delâil*, III, 82; V, 173; VI, 22, 41, 60.

²⁷⁶ Beyhakî, *Delâil*, I, 157.

²⁷⁷ Beyhakî, *Delâil*, II, 9.

²⁷⁸ Beyhakî, *Delâil*, I, 157, 158, 175; III, 46; V, 89, 246; VI, 465, 468.

²⁷⁹ Beyhakî, *Delâil*, I, 200. Ayrıca bkz. I, 172; III, 10, 102; V, 16, 60, 61; VI, 315, 421, 451; VII, 127.

²⁸⁰ Beyhakî, *Delâil*, VI, 221. Ayrıca bkz. V, 139, 347, 348; VI, 640.

yoksa lafzın aynı olduğunu “nahvehu” diyerek belirtir.²⁸¹

B. Hadis Eda Usûlü

1. Eda Sigaları

Beyhakî, rivâyet ettiği hadisleri genelde “Haddesena” veya “Ahberena” sigası ile rivâyet etmiş ve bununla sema’ a delaleti vurgulamıştır. Bu iki siga dışında az da olsa başka sigalar kullanmıştır. Onun kullandığı sigalardan bazıları şöyledir.

a. Haddesena: Beyhakî, genelde hadisleri bu siga ile rivâyet eder. Bu da onun hadisi sema yoluyla aldığını gösterir. Beyhakî, kıraatle aldığı rivayetleri eda ederken Haddesena tabirini kırâat kaydıyla verir.²⁸²

b. Ahberena: Beyhakî, bu sigayı da çok kullanmıştır. Genellikle bu sigayı mukayyed olarak kullanır.²⁸³

c. Semi’ tu: Beyhakî, sema’ a delalet eden bu sigayı nadir kullanır.

d. Enbeena: Beyhakî’ nin çok az kullandığı sigalardan biridir.²⁸⁴ Beyhakî, icazet yoluyla almış olduğu rivâyeti eda ederken bu sigayı kullanmıştır.²⁸⁵

e. Enşedena: Beyhakî’ nin çok az kullandığı sigalardan biridir. Beyhakî, bu sigayı şiir rivâyet ederken kullanmıştır.²⁸⁶

f. Temriz sigası: Beyhakî, rivâyet ettiği hadisleri genellikle cezm sigasıyla rivâyet eder. Ancak, rivâyet etmiş olduğu hadiste râvilerden birisi “temriz” sigasıyla hadisi rivâyet etmişse kendisi de “Huddistu” veya “Ruviye” gibi temriz sigasıyla rivâyeti kaydeder.²⁸⁷

2. Hadis Eda Usûlü

Beyhakî, hadisleri hangi usulle almışsa, eda ederken de bunu açıkça belirtmiştir.

²⁸¹ Beyhakî, *Delâil*, VII, 246. Ayrıca bkz. V, 132, 157, 175, 179; VI, 640.

²⁸² Beyhakî, *Delâil*, I, 183. Ayrıca bkz. I, 76, 83, 106, 121, 123; III, 145; V, 134, 137, 165.

²⁸³ Beyhakî, *Delâil*, I, 71, 73 76, 77; II, 5, 6, 9, 20, 21; III, 10, 15, 20, 25.

²⁸⁴ Beyhakî, *Delâil*, III, 457; V, 20, 76, 173, 178, 179, 201, 283; VII, 13.

²⁸⁵ Beyhakî, *Delâil*, V, 309; VI, 34, 469.

²⁸⁶ Beyhakî, *Delâil*, I, 181; III, 31; V, 147, 179,

²⁸⁷ Beyhakî, *Delâil*, I, 133, 184; VII, 28, 29.

Mesela hadisi imla,²⁸⁸ kitabet,²⁸⁹ icazet²⁹⁰ veya kıraat²⁹¹ yoluyla aldığına, şeyhin belli bir kitabından veya asıl kitabından okumak suretiyle aldığına²⁹² bazen de hangi yılda aldığına ve rivâyet ettiği mekana²⁹³ işaret etmiştir.

C. Hadis Rivâyet Usûlü

1. Tahvil Yapması

Beyhakî'nin hadis rivâyetinde sık sık başvurduğu bir usul de, senedlerde tahvil yapmasıdır. Genellikle eserinin tamamında bu usule başvurur. Rivâyet birkaç tarikten geliyorsa senedin birleştiği yere tahvil işareti koyar ve hadisi öylece rivâyet eder. Misal:

Beyhakî – Muhammed b. Hasan – Abdullah b. Cafer – Yunus b. Habib – Ebû Dâvûd –el-Ferec b. Fudale (H)

Beyhakî – Ali b. Ahmed – Ahmed b. Ubeyd – Muhammed b. Fadl – Muhammed b. Bekkar – el-Ferec b. Fudale – Lokman b. Amr – Ebû Umâme – Hz. Peygamber (s.a.s).²⁹⁴

2. Senetli Rivâyet Etmesi

Beyhakî, eserinde hadisleri muallak olarak değil de senedi ile beraber kaydetmektedir. O, bu konuda ısrarcı olmuş ve rivâyet etmiş olduğu hadisleri senedsiz olarak veya senedin başından birkaç râviyi hafzederek muallak rivâyet etmemiştir. Ayrıca Beyhakî, bir âlimin görüşünü verdiğinde bile kendisine ulaşan senetle kaydetmiştir.²⁹⁵

---

²⁸⁸ Beyhakî, *Delâil*, I, 83, 106, 121, 151, 200; III, 145; V, 8, 134, 137, 165.

²⁸⁹ Beyhakî, *Delâil*, I, 157; III, 145; VI, 36, 77, 251, 284.

²⁹⁰ Beyhakî, *Delâil*, V, 309; VI, 14, 36.

²⁹¹ Beyhakî, *Delâil*, VII, 88, 101, 300.

²⁹² Beyhakî, *Delâil*, I, 385, 390; V, 378; VI, 98, 101.

²⁹³ Beyhakî, *Delâil*, I, 157, 174.

²⁹⁴ Beyhakî, *Delâil*, I, 163. Ayrıca bkz. I, 80, 84, 109, 126, 153, 156, 169, 190; II, 404, 423, 430, 466, 487; III, 136, 164, 180, 295; V, 16, 32, 62, 66, 76, 82; VI, 50, 80, 87, 88, 180, 282, 486, 487; VII, 7, 14, 26, 53, 55.

²⁹⁵ Beyhakî, *Delâil*, I, 159; VI, 73, 491.

3. Künyeleri Açıklaması

Beyhakî, senedde geçen râvinin künyesini zaman zaman açıklar. Mesela, Ebû Nuaym künyesiyle bilinen râvinin adının el-Fadl b. Dukeyn olduğunu söylemiştir.²⁹⁶

Yine, İbn Cerir olarak bilinen râvinin Gaylan b. Cerir olduğunu belirtir.²⁹⁷ Ayrıca, başka bir rivâyette senedde yer alan râvilerden Ebû Abdullah künyeli râvinin Ahmed b. Hanbel olduğunu senedin sonunda belirtir.²⁹⁸

4. Hadisin Sebeb-i Vurudunu Açıklaması

Beyhakî bazen kaydettiği bir hadisin sebeb-i vürudunu başka bir hadisle açıklamıştır.

Mesela İrbad b. Sariye'den kaydettiği bir hadiste Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Ben Abdullahım, Adem, daha toprakla çamurla arasındayken, ben var idim. Ben nebilerin sonuncusuyum, bu durumu size haber vereyim. “Ben, İbrahim’in duası, İsa’nın müjdesi, annemin gördüğü rüyayım. Esasında bütün nebilerin anneleri beni rüyalarında görmüştür.” Râvi dedi ki: Resulullah’ın annesi, Peygamberimizi dünyaya getirdiğinde Şam saraylarını aydınlatan bir nur görmüştür.”²⁹⁹

Beyhakî, bu hadisi rivâyet ettikten sonra hadisin sebeb-i vürudu ile ilgili olarak, ashabın “bize kendinizi tanıtır mısınız”? sorusu üzerine Hz. Peygamber’in kendini bu şekilde tanıttığını kaydeder.³⁰⁰

5. Seneddeki Râvi Hakkında Değişik Bilgiler Vermesi

Beyhakî, zaman zaman senedde yer alan râviler hakkında tanıtıcı bilgiler vermiştir. Mesela râvinin fakih olduğuna,³⁰¹ manevi yönüne,³⁰² oturduğu yere,³⁰³

---

²⁹⁶ Beyhakî, *Delâil*, I, 160.

²⁹⁷ Beyhakî, *Delâil*, I, 72. Ayrıca bkz. I, 160, 161, 177; III, 306; V, 273.

²⁹⁸ Beyhakî, *Delâil*, III, 36. Ayrıca bkz. III, 42; V, 72; VI, 242, 406, 469.

²⁹⁹ Beyhakî, *Delâil*, I, 80.

³⁰⁰ Beyhakî, *Delâil*, I, 83. Ayrıca bkz. I, 145, 167; III, 184.

³⁰¹ Beyhakî, *Delâil*, I, 185, 189, 195, 196, 198.

³⁰² Beyhakî, *Delâil*, I, 168.

³⁰³ Beyhakî, *Delâil*, I, 195; VI, 36.

görevine,³⁰⁴ önemli bir muhaddisin oğlu ise veya soyundan geliyorsa buna³⁰⁵ işaret eder.

Ayrıca Beyhakî, bazen hocalarından bir kısmını rahmetle anarak hatırlar. Rahmetle andığı hocalarından bazıları şunlardır: Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdullâh el-Hafız,³⁰⁶ Ebû Bekr b. Furek,³⁰⁷ Ebu'l-Hasan el-Makrui,³⁰⁸ Ebû Sa'd Abdülmelik b. Osman,³⁰⁹ Ebu'l-Hasan el-Alevi,³¹⁰ Ebu't-Tayyib Sehl b. Muhammed,³¹¹ Ebû Muhammed Abdullâh b. Yusuf el-İsfehani,³¹² Ebu'l-Huseyin el-Alevi,³¹³ Ebû Abdurrahman Muhammed b. Huseyin es-Sülemi.³¹⁴ Hocalarını rahmetle anarken “Rahimehullâh” cümlesini kullanır.

6. Hadisin Sahabi Râvilerini Vermesi

Beyhakî, bazen rivâyet ettiği hadisin sahabi râvilerine de işaret eder.

Mesela, Ebû Hureyre'den naklettiği bir rivâyete göre Hz. Peygamber şöyle buyurur: “Visal orucundan sakının”. “Ya Resulallah, siz de visal orucu tutuyorsunuz” dediler. Hz. Peygamber (s.a.s) şöyle buyurdu: “Ben sizin gibi değilim. Yattığım zaman Rabbim beni yedirir, içirir; siz güç yetireceğiniz amelleri yapın”.³¹⁵

Beyhakî, bu rivâyeti kaydettikten sonra hadisin diğer tariklerine işaret eder ve bu hadisi Hz. Peygamber'den İbn Ömer, Enes b. Malik, Hz. Aişe ve bir çok sahabinin naklettiğini belirtir.³¹⁶ Bu bir nevi tahriçtir. Bunu Tirmizi'nin *Sünen*'inde de görmekteyiz.

---

³⁰⁴ Beyhakî, *Delâil*, I, 168, 176, 185.

³⁰⁵ Beyhakî, *Delâil*, I, 169, 171.

³⁰⁶ Beyhakî, *Delâil*, I, 76, 196; II, 72; III, 161, 164; IV, 87, 256.

³⁰⁷ Beyhakî, *Delâil*, I, 76, 196; II, 56, 123, 153; IV, 110; V, 55; VI, 32, 438, 482; VII, 7, 87.

³⁰⁸ Beyhakî, *Delâil*, I, 174.

³⁰⁹ Beyhakî, *Delâil*, I, 126.

³¹⁰ Beyhakî, *Delâil*, I, 151; V, 16; VII, 136.

³¹¹ Beyhakî, *Delâil*, IV, 260.

³¹² Beyhakî, *Delâil*, II, 153.

³¹³ Beyhakî, *Delâil*, V, 145.

³¹⁴ Beyhakî, *Delâil*, VI, 98.

³¹⁵ Beyhakî, *Delâil*, I, 355.

³¹⁶ Beyhakî, *Delâil*, I, 356. Ayrıca bkz. I, 84; VII, 38, 79.

D. Senedin Sonu İtibariyle Rivâyet Ettiği Hadislerin Özelliği

1. Merfu

Beyhakî'nin kaydettiği rivâyetlerin çoğu genelde merfu hadislerden oluşmaktadır. Bunlar içerisinde saraheten merfu olanlar bulunduğu gibi, hükmen merfu olanlar da mevcuttur.

2. Mevkuf

Beyhakî, zaman zaman mevkuf rivâyetleri kaydeder ve bunların mevkuf olduğuna işaret eder. Bazen de mevkuf olarak rivâyet ettiği hadisin akabinde, aynı hadisi başka bir senedle merfu olarak kaydeder.³¹⁷

3. Maktu'

Beyhakî, bazı târîh ve tefsire ait rivâyetleri tabiilerden maktu hadis olarak rivâyet etmiştir.³¹⁸

4. Mürsel

Beyhakî'nin kitabına aldığı hadisler içerisinde mürsel rivâyetler de bulunmaktadır. Ancak mürsel olarak kaydettiği rivâyeti başka bir tarikten muttasıl olarak zikrettiğini görüyoruz.³¹⁹

E. Hadis Tenkitçiliği

1. Sened Tenkidi

Beyhakî'nin hadisçilik yönünden en seçkin özelliği, kaydettiği rivâyetleri sened

---

³¹⁷ Beyhakî, *Delâil*, I, 77, 79, 121, 123, 139, 159; III, 14, 303.

³¹⁸ Beyhakî, *Delâil*, I, 167.

³¹⁹ Beyhakî, *Delâil*, I, 83, 85, 187.

yönünden değerlendirerek varsa zafiyetine dikkat çekmesi ve illetli olduğuna temas etmesidir.

a. Seneddeki Zayıf Râvilere Dikkat Çekmesi

Beyhakî, genellikle kaydettiği rivâyetlerin râvilerinde zafiyet varsa buna dikkat çekmiştir. Kitabında buna birçok örnek bulmak mümkündür.

Beyhakî – Amr b. Abdulaziz – Ahmed b. İshâk – Muaz b. Necd – Hallad b. Yahya – Abdula’la b. Ebi’l-Misver – İbrahim b. Muhammed – Abdurrahman b. Buceyr – Zeyd b. Erkam tarikiyle kaydettiği rivâyette, Hz. Osman’ın karşılaşacağı bela ve musibetlerle ilgili uzunca bir metin sunar.³²⁰ Daha sonra senedde yer alan İbn Ebi’l-Misver’in zayıf bir râvi olduğunu vurgular.³²¹ Başka muhaddisler de bu ravinin zayıf biri olduğunu söylemiştir. Mesela Buhârî, (256/870) İbn Ebi’l-Misver hakkında ‘münkerül-hadis,’³²² Nesâî (303/915) ve Dârekutnî (385/995) ise ‘metruk’ demiştir.³²³

Beyhakî, – Ebû Sa’d el-Maliyani – Ebû Ahmed b. Adi – Ebû Ya’la – İbrahim b. Said el-Cevheri – Hüseyin b. Muhammed – Huzeyl b. Bilal – Abdurrahman b. Mes’ud el-Abdî – Hz. Ali senediyle kaydettiği rivâyette Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurduğunu rivayet etti: “Vücutundan bazı parçaları cennete ulaşan bir adama bakıp da sevinmek isteyen Zeyd b. Suhan’a baksın.”³²⁴

Beyhakî, senedde yer alan Huzeyl b. Bilal’in kavi bir râvi olmadığını belirtir.³²⁵ Ayrıca Nesâî (303/915) ve Dârekutnî (385/995) de bu râviyi zayıf saymışlardır. İbn Hibbân (354/965) ise onun rivayetleri merfu yaptığını ve bu sebeble metruk olduğunu söylemiştir.³²⁶

Beyhakî, Ebû Abdullah el-Hafız ve Ebû Bekir el- Kadı – Muhammed b. Yakub – Abbas b. Muhammed – Muhammed b. Sabık – Yahya b. Zekeriyya – İsmail b. İbrahim – Abdulmelik b. Umeyr – Hz. Muaviye tarikiyle kaydettiği rivâyette Muaviye şöyle dediğini rivayet etti: “Vallahi! Beni hilafete sevk eden şey, Hz. Peygamber’in bana

³²⁰ Beyhakî, *Delâil*, VI, 390.

³²¹ Beyhakî, *Delâil*, VI, 391.

³²² Buhârî, *Târîhu ’l-kebir*, VI, 74.

³²³ Ukayli, *ed-Duâfa*, III, 61.

³²⁴ İbn Hacer, Zeyd b. Suhan’ın Hz. Peygamber’e yetiştiğini ve onunla sohbeti olduğunu belirtirken, İbn Abdilberr, “Hz. Peygamberle sohbetinin olduğunu bilmiyorum” der. Beyhakî, *Delâil*, VI, 416 (Naşirin ifadesi).

³²⁵ Beyhakî, *Delâil*, VI, 416.

³²⁶ Zehebî, *Mizan*, IV, 294.

söylediği şu sözdü: “Ya Muaviye! Şayet yönetici olursan iyi davran”.³²⁷

Beyhakî, bu rivâyeti kaydettikten sonra senedde yer alan râvilerden İsmail b. İbrahim’in muhaddisler tarafından cerh edildiğini söyleyerek, bu râvinin zayıf olduğunu vurgular.³²⁸

b .Râvinin Teferrüdünü Belirtmesi

Beyhakî, kaydettiği rivâyetlerde râvi teferrüd etmişse buna işaret etmiştir.

Beyhakî’nin – Ebu’l-Kasım b. Habib – Muhammed b. Salih – Abdan el-Mervezi – Hişam b. Ammar – Mervan b. Selim – Abbas b. Hâkim – Halid b. Ma’dan – Ubade b. Samit tarihiyle kaydettiği rivâyete göre Hz. Peygamber (s.a.s) şöyle buyurdu: “Ümmetim içerisinde Vehb adında biri çıkacak, Allah ona hikmeti vermiştir, Gaylan adında biri çıkacak ki, ümmetime İblis ten daha zararlıdır”.³²⁹

Beyhakî, senedde geçen Mervan b. Selim’in teferrüd ettiğine ve onun hadiste zayıf bir râvi olduğuna dikkat çeker.³³⁰ Buharî (256/860) ve Ebû Hatim (275/880) de bu râvi hakkında “münkerü’l-hadis” demiş, Ebû Arube el-Harrani (318/930) ise bu râvinin hadis uydurduğunu söylemiştir.³³¹

Beyhakî’nin – Ebû Abdillah el-Hafız – Muhammed b. Ya’kûb – Ahmed b. Şeyban er-Remlî – Ahmed b. İbrâhîm el-Halebî – Heysem b. Cemîl – Zuheyr – Muhârib b. Disâr – Amr b. Yesribî – Abbâs b. Abdilmuttalib tarihiyle kaydettiği rivâyete göre Abbas şöyle dedi: “Ya Resulallah! Dinine girmeme sebep olan emare, sen beşikte iken Ay’la konuşmandır. Sen parmağınla Ay’a işaret ettin o da hemen eğildi. Hz. Peygamber de şöyle dedi: “Ben ayla konuşurdum ay da benimle konuşurdu. Ay, ağlamamı engellemek için benimle oynardı”.³³²

Beyhakî, senedde yer alan el-Halebi’nin meçhul bir râvi olduğunu ve bu rivayetinde teferrüd ettiğini (yalnız kaldığı) belirtir.³³³ Ayrıca İbn Ebi Hatim, el-

³²⁷ Beyhakî, *Delâil*, VI, 446.

³²⁸ Beyhakî, *Delâil*, VI, 446.

³²⁹ Beyhakî, *Delâil*, VI, 496.

³³⁰ Beyhakî, *Delâil*, VI, 496. Ayrıca teferrüdle ilgili bkz. I, 175, 209; VI, 333, 481, 496, 497; VII, 41, 236.

³³¹ Zehebî, *Mizan*, III, 90.

³³² Beyhakî, *Delâil*, II, 162.

³³³ Beyhakî, *Delâil*, II, 162.

Halebi'nin aslı olmayan haberleri naklettiğini ve "Kezzab" olduğunu söyler.³³⁴

c. Râvinin Şekkini Belirtmesi

Beyhakî, râvinin metinde geçen herhangi bir ifade hakkında şüphesi varsa bu şüpheye dikkat çeker.

Beyhakî'nin – Ebû Abdullah el-Hafız ve Ebû Said b. Ebi Amr – Muhammed b. Yakub – Ahmed b. Yunus – Mekki b. İbrahim el-Belhi ve Ravh b. Ubade – Said b. Ebi Arube – Katade – Enes tarikiyle kaydettiği rivâyete göre Enes şunu söylemiştir: "Hz. Peygamber Uhud dağına tırmandı. Beraberinde Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman da vardı. Dağ sallandı (râvilerden Mekki şöyle devam etti.) Hz. Peygamber dağa ayağıyla vurarak şöyle dedi: "Sakin ol. Üzerinde Nebi, Sıddık ve iki şehid var".³³⁵

Beyhakî, râvilerden Ravh'a ait metinde ametinde geçen dağın Uhud mu yoksa Hira mı olduğu hususunda şüphesine işaret eder.³³⁶

d. Râvinin İsmindeki İhtilafa Değınmesi

Beyhakî, kaydettiği rivâyetin senedinde geçen bir râvinin isminde ihtilaf veya değışme olmuşsa bunu belirtip doğrusunu tespit etmiştir.

Mesela, kaydettiği bir rivâyette geçen Rabi'a b. el-Haris b. Abdilmuttalib'in esasında Muttalib b. Rebi'a b. el-Haris veya Muttalib b. Ebi Vedi'a olduğunu belirtir.³³⁷

e. Sahih Sened Tercihı

Beyhakî'nin bab altında kaydettiği rivâyetleri bazen birbirine kıyaslayıp içerisinden sened bakımından daha sahih olanını tercih ettiğini görüyoruz.

Mesela, Hz. Peygamber'in def-i hacet için belli bir mesafe uzaklaşıp bir ağacı kendisini örtmesi için bir ağacı çağırması ile ilgili rivâyeti kaydetmiş; ardından, Câbir

³³⁴ Zehebî, *Mizan*, I, 80.

³³⁵ Beyhakî, *Delâil*, VI, 350.

³³⁶ Beyhakî, *Delâil*, VI, 350. Ayrıca bkz. I, 167; V, 12, 18; VI, 44, 69.

³³⁷ Beyhakî, *Delâil*, I, 169.

(r.a) rivâyetinin aynı konuda gelen İbn Mes'ud rivayetinden daha sahih olduğunu söyleyerek Câbir'in rivâyetini tercih etmiştir.³³⁸

f. İsnadın Sahih Olduğunu Belirtmesi

Beyhakî, zaman zaman kaydettiği rivâyetlerin isnadı ile ilgili değerlendirmeler yapar. Kaydettiği rivâyetlerin senedinin sıhhati durumunda buna işaret eder.³³⁹

Beyhakî – Ebu'l-Hasan Ali b. Ahmed – Ahmed b. Ubeyd es-Sâffar – Ebû İsmâîl et-Tirmizî (H)

Beyhakî – Ebu'l-Hüseyn Ali b. Muhammed – Ebû Ahmed Hamza b. Muhammed – Ebû İsmâîl et-Tirmizî – İshâk b. İbrâhîm – Amr b. Hâris – Abdullah b. Sâlim el-Eşarî – Muhammed b. Velid b. Amr ez-Zebîdî - Velid b. Abdirrahman – Cubeyr b. Nüfeyr – Şeddâd b. Evs – Hz. Peygamber (s.a.s)...

Beyhakî, senedin sıhhati ile ilgili olarak bu hadis “sahihü'l-isnad” demiştir.³⁴⁰

g. Seneden Râvinin Düştüğüne İşaret Etmesi

Beyhakî, kaydettiği rivayetten râvinin düştüğüne işaret etmiştir. Rivâyetin iki ayrı senedini vererek o râvinin ikinci rivâyette olmadığına dikkat çekmiştir.

Mesela, ... Süfyan – Yezid b. Ebi Ziyad – Abdullah b. Haris – Muttalib b. Ebi Vedit'a – Abbas senediyle kaydettiği rivâyetin ikinci tarikinde Abbas'ın düştüğünü belirtir.³⁴¹

h. Senedin Munkatı Olduğunu Belirtmesi

Beyhakî, bazen kaydettiği rivâyette inkita' söz konusu olmuşsa buna işaret eder.

Mesela, Beyhakî'nin – Zeyd b. Haşim – Ebû Ca'fer Muhammed b. Ali – İbrahim b. Abdillan – Veki' – A'meş – Ebû Sâlih tarikiyle kaydettiği rivâyete göre Hz. Peygamber şöyle buyurdu: “Ey insanlar! Ben rahmet ediciyim ve hidayete vesile

³³⁸ Beyhakî, *Delâil*, VI, 19, 20.

³³⁹ Beyhakî, *Delâil*, III, 40; VI, 26, 42, 447, 454.

³⁴⁰ Beyhakî, *Delâil*, II, 357.

³⁴¹ Beyhakî, *Delâil*, I, 179; III, 56; 178; VI, 28.

olanım.”³⁴²

Rivâyetin ardından senedin munkatı olduğuna dikkat çekmiş, ayrıca bu rivayetin muttasıl tariklerinin mevcut olduğunu belirtmiştir. Beyhakî, daha sonra rivayeti muttasıl olarak kaydederek Ebû Sâlih’in Ebû Hureyre’den rivayet ettiğini belirtmiştir. Yukarıdaki senedde yer alan Ebû Sâlih, doğrudan Hz. Peygamber’den rivayet edince, senedde inkita’ olmuş ve Beyhakî de buna dikkat çekmiştir.³⁴³

1. Senedin Mürsel Olduğunu Belirtmesi

Beyhakî, kaydettiği hadisler içerisindeki mürsel rivayetlere de işaret eder.

Beyhakî, bazen rivâyet ettiği hadisi kaydettikten sonra senedin “mürsel” veya “mürsel-hasen” olduğunu vurgular. Ayrıca rivâyetin muttasıl olarak da rivâyet edildiğini belirterek muttasıl olan rivâyeti kaydeder.³⁴⁴ Bazen de muttasıl bir rivâyet kaydettikten sonra rivâyeti desteklemek için mürsel olarak başka rivayetin var olduğunu belirtir veya bu mürsel rivayeti kaydeder.³⁴⁵ Bazen de İbn Şihab ez-Zühri (124/742) ve İbn İshâk’ın (151/768) mürsel rivâyetlerini kaydedip bunların sened durumu ile ilgili değerlendirmede bulunmadığı da olmaktadır.³⁴⁶

Beyhakî, *Delâil*’e yazdığı *Medhal*’inde mürsel rivâyetlerle alakalı bir fasıl ayırarak şunları söyler: “Mürsel hadis, Tabii’nin veya Etbanın Hz.Peygamber’den kendisine rivâyet edeni atlayarak rivâyette bulunmasıdır.”³⁴⁷

2. Metin Tenkidi Yapması

Beyhakî, eserinde zaman zaman metin tenkidi yapmıştır.

Beyhakî’nin – Ebu’l-Hasan b. Fadl el-Kattan – Abdullah b. Ca’fer – Yakub b. Süfyan – Yusuf b. Hammad – Abdula’la (H), Yakub – Ammar – Selame – Muhammed b. İshâk – Salih b. İbrahim – Yahya b. Abdurrahman b. Es’ad b. Zürene – Hassan b.

³⁴² Beyhakî, *Delâil*, I, 157, 158.

³⁴³ Beyhakî, *Delâil*, I, 158.

³⁴⁴ Beyhakî, *Delâil*, V, 69; VI, 14, 60, 289, 337, 505; VII, 16, 62, 172, 261.

³⁴⁵ Beyhakî, *Delâil*, I, 168; V, 257; VI, 284, 414, 456, 470, VII, 63, 81, 192, 200, 248.

³⁴⁶ Beyhakî, *Delâil*, I, 85, 183, 187; III, 20, 29, 186.

³⁴⁷ Beyhakî, *Delâil*, I, 39.

Sabit tarikiyle kaydettiği rivâyete göre Hassan b. Sabit şöyle dedi: “Ben duyduğumu ve gördüğümü anlayan, 7 veya 8 yaşlarında bir çocuktum. Bir yahudi Yesrib (Medine)’de sabahın erken saatlerinde şöyle bağırırken ben de dinliyordum: “Ey Yahudi cemaati!” Onlar, “yazıklar olsun sana ne oldu” dediler. “Bu gecede dünyaya gelen Ahmed’in yıldızı doğdu” dedi.³⁴⁸

Beyhakî, başka bir tarikte Yunus b. Bukeyr’in İbn İshâk’tan rivâyetinde “Bu gece peygamber gönderilen” ifadesinin metin olarak hata olduğunu vurgular.³⁴⁹

Beyhakî, yukarıdaki metnin târîhi açıdan doğruluğunu göstermek için şu bilgileri verir: İbn İshâk, yukarıdaki rivayeti bizlere nakleden Hassan’ın torunu Said b. Abdirrahman’a şunu sordu: “Hz. Peygamber Medine’ye geldiğinde deden Hassan kaç yaşındaydı?” O da dedesi Hassan’ın 60 yaşında olduğunu söyledi. İbn İshâk devamında şöyle dedi; Hz. Peygamber Medine’ye geldiğinde deden 53 yaşındaydı. Bu durumda Hassan da Peygamber’imizin doğumundan sonra Medine’deki Yahudilerin söylediklerini 9 yaşında iken işitti.³⁵⁰

Beyhakî, Hassan’ın duyduğu şeylerin doğruluğunu tespit için Hassan’ın yaşı ile ilgili malumat vererek metin tenkidi yapar ve şöyle der: “Hz. Peygamber dünyaya geldiğinde Hassan’ın 7 veya 8 yaşında olduğu ortaya çıkıyor. Netice itibariyle Peygamberimiz Medine’ye hicret ettiğinde Hassan’ın 60 yaşında olduğu görülüyor.” Böylelikle Beyhakî, Hassan’ın rivayetteki yaşını tespit ederek mezkur metnin Târîhi açıdan bir problem teşkil etmediğini ortaya koyuyor.

Hz. Peygamber’in doğduğu yılla ilgili rivâyetleri kaydeden Beyhakî, şöyle bir rivâyet nakleler:

Beyhakî – Ebu’l- Huseyn b. Fadl – Abdullah b. Ca’fer – Yakub b. Süfyan – İbrahim b. Münzir – Muhammed b. Fuleyh – Musa b. Ukbe – İbn Şihab ez-Zühri’den rivayetle şöyle dedi: “Allah, Muhammed’i (s.a.s) Kabe’nin yapılışının on beşinci senesinin başında gönderdi. Fil olayı ile Hz. Peygamber’in gönderilişi arasında 70 yıl vardı.”³⁵¹

Beyhakî, Senedde geçen İbrahim b. Münzir’in şu açıklamasını verir: “Bu ifade bir vehim eseridir. Çünkü, Hz. Peygamber’in fil olayı yılında doğduğu ve Fil olayı

---

³⁴⁸ Beyhakî, *Delâil*, I, 110.

³⁴⁹ Beyhakî, *Delâil*, I, 110.

³⁵⁰ Beyhakî, *Delâil*, I, 110.

³⁵¹ Beyhakî, *Delâil*, I, 78.

yılından 40 yıl sonra peygamber olarak gönderildiği hususunda âlimlerimizden kimse şüpheye düşmemiştir.”³⁵² Ayrıca Beyhakî, mezkûr ifadenin vehim olduğunu te’kit sadedinde, Hz. Peygamber’in fil olayı yılında doğması ve fil olayından 40 yıl sonra peygamber olarak gönderilmesiyle ilgili rivâyetleri kaydeder.³⁵³

Beyhakî, Hz. Peygamber’in nesebi ile alakalı bir hayli rivâyet nakletmiştir. Hz. Peygamber’in Hz. İbrahim’e kadar olan nesebi, hatta Hz. Adem’e kadar olan şecerisini verir.³⁵⁴ Hz. Peygamber’in nesebinin Adnan’a kadar sahih olduğunu, Adnan’dan sonrası için ise itimat edilecek bir bilgi olmadığını vurgular.³⁵⁵

a. Rivâyetteki İdracı Tesbiti

Beyhakî, kaydettiği rivâyetler içerisinde, metinde idrac dediğimiz râviden kaynaklanan bir ilave varsa buna dikkat çekmiş ve idrac edilen kısmı belirtmiştir.

Beyhakî – Ebû Abdullah el-Hafız ve Ebû Bekr Ahmed b. el-Hasen – Muhammed b. Yakub – Ahmed b. Abdilcebbar – Yunus b. Bukeyr – İbn İshâk – Muhammed b. Müslim – Ubeydullah b. Abdillâh – İbn Abbas tarikiyle kaydettiği rivâyette İbn Abbas şöyle dedi: “Resulullah (s.a.s) Mekke’yi feth etmek için çıktığında kendi yerine Ebû Ruhm Gülsüm b. el-Husayn el-Ğıfari’yi vekil bıraktı. Ramazan ayından 10 gece geçmişti ki, Resulullah yola çıktı. Resulullah oruç tutmuş, insanlar da oruç tutmuşlardı. Emece vadisi ve Usfan köyü arasında bir yer olan ‘Kudeyd’ suyunun başına geldiğinde orucunu açtı. Sonra Mekkeye’ye iftar etmiş olarak girdi.”³⁵⁶

Beyhakî, bu rivâyeti Yunus b. Bukeyr’in İbn İshâk’tan naklettiğini, ancak metinde geçen “Ramazan’dan on gün geçmişti” ifadesinin rivâyete müdrec/sokulmuş olduğunu belirtir.³⁵⁷ Beyhakî, ayrıca, başka bir rivâyette geçen “Mekke’nin fethi Ramazan’ın on üçünde oldu” ifadesinin de idrac ve vehim olduğunu, zira bunun Zühri’nin sözü olduğunu vurgular.³⁵⁸

---

³⁵² Beyhakî, *Delâil*, I, 79.

³⁵³ Beyhakî, *Delâil*, I, 75, 76, 77.

³⁵⁴ Beyhakî, *Delâil*, I, 177, 178, 179.

³⁵⁵ Beyhakî, *Delâil*, I, 180.

³⁵⁶ Beyhakî, *Delâil*, V, 20.

³⁵⁷ Beyhakî, *Delâil*, V, 20.

³⁵⁸ Beyhakî, *Delâil*, V, 23.

b-Rivâyetteki Ziyadeyi Belirtmesi

Beyhakî, naklettiği rivâyetlerde râvilerden kaynaklanan ziyadelere temas eder.

Mesela, Beyhakî – Ebu'l-Huseyin b. Fadl el-Kattan – Abdullah b. Ca'fer – Ya'kub b. Süfyan – Muhammed b. Abdullah el-Mahremi – Ebû Süfyan el-Himyeri – Dahhak b. Hamza – Gaylan b. Câmî – Ebû Rimse tarikiyle kaydettiği rivâyette Ebû Rimse şöyle dedi: “Resulullah (s.a.s) kına ve ketem ile saçını boyardı.”³⁵⁹

Beyhakî, rivâyeti kaydettikten sonra râvilerden el-Mahremi'nin şunu ziyade ettiğini kaydetti: “Hz Peygamber'in saçları iki omuzu (arasına) veya iki omuzu yanlarına sarkardı.”³⁶⁰

c. Metindeki Farklılıkları Vermesi

Beyhakî, rivâyet ettiği hadisın metninde eğer lafız farklılığı varsa, o farklılıkla beraber hadisi yeniden kaydeder. Bu, Beyhakî'nin hadis rivâyetinde ne kadar titiz olduğunu gösterir.

Mesela, “*Innallahe istafâ benî kinâne min benî İsmâi.*” rivâyetini kaydettikten sonra aynı rivâyeti farklı bir senedle tekrar eder, ancak “beni İsmail” yerine “veledi İsmail” farklılığını kaydeder.³⁶¹

Beyhakî, Hz. Peygamber'e (s.a.s) “Ya Resulallah, kendinizi bize tanıtır mısınız” diye soran sahabiye verdiği cevapta “*ve raet ümmî ennehû harece minhâ nurun edâet minhu kusûru 'ş-şâm*” rivâyetini verdikten sonra aynı rivâyeti küçük farklılıkla ayrı bir senedle kaydeder. Ancak önceki metinden farklı olarak “*harece minî*” ve “*edâet lehû busra min ardi 'ş-şâm*” ifadelerini kaydeder.³⁶²

d. Aynı Hadisi Tekrar Etmesi

Beyhakî, bazen bir yerde rivâyet ettiği bir hadisi başka yerde de tekrar eder.

---

³⁵⁹ Beyhakî, *Delâil*, I, 238.

³⁶⁰ Beyhakî, *Delâil*, VI, 350.

³⁶¹ Beyhakî, *Delâil*, I, 166.

³⁶² Beyhakî, *Delâil*, I, 184, 185. Ayrıca bkz. I, 154, 157, 158, 163, 164, 188, 190; III, 41, 72, 111, 153; V, 9, 10, 11, 233; VI, 79, 89, 287, 411; VII, 133.

Hadisi tekrar etmesinin sebebi, hadis metninin farklı konuları ilgilendirdiği için olabilir. Beyhakî, tekrar ettiği rivâyet için “*şu konuyla alakalı olarak geçmişti*” diyerek işaret ettiği gibi bazen de babda kullanacağı kadar metni vererek kitab uzamasın diye ihtisar ettiğini belirtir.

Mesela, Hz. Peygamber’in Benu Kurayza Yahudileriyle olan savaşında, Ebû Lubabe’nin³⁶³ kıssasını anlatmış ancak aynı kıssayı başka bir yerde de tekrar etmiştir.³⁶⁴

3. Cerh ve Ta’dil Etmesi

Beyhakî, *Delâilü’n-nübüvve* adlı eserinde rivâyetleri senedli olarak kaydetmiştir. Mukaddimesinde de belirttiği gibi genellikle sika râvilerin hadislerini vermiştir. Bazen bu râvilerin ‘sika veya adl’ olduğunu râvinin sıfatı olarak belirtmiş ve ayrıca herhangi bir tadil ifadesini kullanmamıştır. Râvide adaleti ve zabtı zedeleyen kusurlar varsa genellikle bunu belirtmiştir.

Beyhakî, kaydettiği bir rivayette yer alan Ali b. Yezid eş-Şâmî hakkında “leyse bikaviyyin”³⁶⁵ başka bir rivayette senedde yer alan Abdul’ala b. Ebi’l-Müsâvir’in “zaifu’l-hadis” olduğunu belirtmiştir.³⁶⁶

Yine kaydettiği bir rivayette yer alan râvilerden Ali b. Hamşe’nin “adl”³⁶⁷ olduğunu söylemiş, başka bir senedde geçen Ebu’l-Huseyin b. Bişran’ın “adl”,³⁶⁸ bir başka yerde de “sika - me’mun”³⁶⁹ olduğunu vurgulamıştır.

4. Rivâyetleri Farklı Tariklerden Desteklemesi

Beyhakî, bir konuyla ilgili rivâyeti desteklemek için rivayetin farklı tariklerini kaydetmiştir.

Mesela, Beyhakî, Hz. Peygamber’in fetih günü Mekke’ye girişi ve Ka’be’nin içindeki putları kırmasıyla ilgili şu hâdiseyi nakleder:

Beyhakî – Ali b. Ahmed – Ahmed b. Ubeyd – Abbas b. Fadl – Suveyd – Kasım

³⁶³ Beyhakî, *Delâil*, IV, 13.

³⁶⁴ Beyhakî, *Delâil*, V, 270. Ayrıca bkz. VI, 96, 302, 309, 599; VII, 65.

³⁶⁵ Beyhakî, *Delâil*, VI, 254.

³⁶⁶ Beyhakî, *Delâil*, VI, 337.

³⁶⁷ Beyhakî, *Delâil*, I, 202.

³⁶⁸ Beyhakî, *Delâil*, III, 36.

³⁶⁹ Beyhakî, *Delâil*, I, 85. Ayrıca bkz. III, 39; V, 24, 364; VI, 23, 93, 285; VII, 165.

b. Abdillâh – Abullâh b. Dinar – İbn Ömer tarikiyle kaydettiği rivâyette İbn Ömer şöyle demiştir: “Hz. Peygamber Mekke’ye gelip Ka’be’ye girdiğinde, Kabe’nin içinde 360 put buldu. Asasıyla her bir putu düşürdü ve şu ayeti okudu; “*De ki hak geldi, batıl yok oldu. Çünkü batıl, yok olmaya mahkumdur.*”³⁷⁰ Asasıyla dokunmadığı bir put ise kendiliğinden yere düştü.”³⁷¹

Beyhakî, bu rivâyetin isnadının zayıf olduğunu, ancak aynı konuda farklı tariklerden gelen rivayetlerin bu rivâyeti desteklediğini vurgulamıştır.³⁷²

5. Hadislerin Mutabî ve Şevâhidini Vermesi

Beyhakî, kaydettiği rivâyetlerin varsa mutabiini ve şahidini de kitabında vermiştir. Bu durum onun mudakkik bir muhaddis olduğu ve rivâyetlere vukufiyetini göstermesi açısından önemlidir.

Mesela rivâyet mürsel ise onun mevsul şahidi olduğunu, rivâyet mevsul ise mürsel bir şahidi olduğunu belirtir. Bazen mevsul bir senedi takviye için, bazen de zayıf bir rivâyeti desteklemek için şevâhidini de kaydeder.³⁷³

Beyhakî – Ebû Abdullâh ve İshâk b. Muhammed b. es-Sûsî – Ebu’l-Abbas – Rebi’ b. Süleyman ve Said b. Osman – Bişr b. Bekr – Evzai – Ebû Ammar eş-Şeddad – Vasıla b. el-Eska’ yoluyla Hz. Peygamber’in şöyle buyurduğunu nakleder: “Allah, İsmail’in çocuklarından Kinâne oğullarını seçti. Kinâne çocuklarından Kureyşi, Kureyş’in çocuklarından da Haşim oğullarını seçti. Haşim oğullarından da beni seçti.”

³⁷⁴

Beyhakî, bu rivâyetin ardından mürsel bir şahidi olduğunu belirtmiş ve bu rivâyeti kaydetmiştir. Ayrıca rivayetlerin mütabilerine de işaret etmiştir.³⁷⁵

Beyhakî – Ebu’l-Hasan Ali b. Muhammed – Hasan b. Muhammed – Yusuf b. Yakub – Muhammed b. Kesîr – İsmail – Simak b. Harb – Câbir b. Semure tarikiyle kaydettiği bir rivâyette Câbir şöyle dedi: Bir adam Resulullah’a gelerek “Falan şahıs

³⁷⁰ İsra (17), 81.

³⁷¹ Beyhakî, *Delâil*, V, 72.

³⁷² Beyhakî, *Delâil*, V, 70, 71, 72.

³⁷³ Beyhakî, *Delâil*, I, 97, 123, 167; V, 11, 35; VI, 26, 42, 56, 124, 294, 438, 446, 481; VII, 41, 246.

³⁷⁴ Beyhakî, *Delâil*, I, 165.

³⁷⁵ Beyhakî, *Delâil*, I, 167.

öldü” dedi. Hz. Peygamber de “ölmedi” dedi. Adam tekrar falan şahıs “öldü” dedi. Hz. Peygamber “ölmedi” dedi. Adam üçüncü kere “falan şahıs kendini yerdeki kılıçla öldürdü ve onun namazı kılınmadı” dedi.³⁷⁶

Beyhakî, bu rivâyeti Zuheyr b. Muaviye'nin, Simak b. Harb'tan nakletmek suretiyle mütabaat etmiş olduğunu belirtmiştir.³⁷⁷

6. Rivâyetlerde İhtisara İşaret Etmesi ve Önceki Rivâyetlere Atıfta Bulunması

Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* adlı eserinde Hz. Peygamber'in nübüvvetine delil teşkil edecek yeteri kadar rivâyet kaydetmiştir.

Beyhakî, kaydettiği rivâyetlerde metin çok uzunsa “fazlasını zikretmiyoruz”, “bu konuda rivâyetler çoktur, kısa kesiyoruz”, “bu konuyu muhtasar veriyoruz” gibi ifadelerle sadece işlediği konuyla ilgili metni verir. Bazen de anlattığı konuyla ilgili bölüme kadar olan metni verir sonra da “hadisi zikretti” diyerek daha önce zikrettiği metne havala eder. Bazen de “kendi kitabımda (Sünen'de) kaydettiğim için burada ihtisar ediyorum” der.³⁷⁸

Beyhakî, bazen de muhaddislerden biri rivâyeti kendi kitabında muhtasar olarak tahrir etmişse bunu belirtir.³⁷⁹ Ayrıca kaydettiği rivâyet bir öncekiyle aynı ise “metin bir önceki rivâyette zikredildi” diyerek sadece farklı olan metni verir, geri kalan kısmı vermeyerek bir önceki rivâyete atıfta bulunur.³⁸⁰

7. Gizli İleti Tespiti

Beyhakî, rivâyet ettiği hadislerde ilk bakışta görülemeyen gizli illetlere dikkat çekmiştir.

Mesela, Beyhakî – Ebu'l-Hasan b. Fadl – Abdullah b. Ca'fer – Yakub b. Süfyan – Ubeydullah b. Mûsâ – Babası – Ebû Nadra – Ebû Hureyre tarikiyle kaydettiği

³⁷⁶ Beyhakî, *Delâil*, VI, 302.

³⁷⁷ Beyhakî, *Delâil*, VI, 302. Ayrıca bkz. I, 81; III, 61, 74, 384; V, 73, 144, 246; VI, 302, 348, 363, 370, 394; VII, 16, 52, 110.

³⁷⁸ Beyhakî, *Delâil*, I, 99, 100; V, 16; VI, 383, 409, 463; VII, 49, 152, 271.

³⁷⁹ Beyhakî, *Delâil*, V, 81.

³⁸⁰ Beyhakî, *Delâil*, I, 100, 147, 149, 154, 163; III, 29, 47.

rivâyette Hz. Peygamber, sahabeden birinin evinde (otururken) orada bulunan on kişi için şöyle dedi: “Sizden en son ölenin ölümü ateş ile olacaktır”. Onların içinde Semure b. Cündüb de vardı.”³⁸¹

Beyhakî, rivâyetin ardından Ebû Nadre’nin şu sözünü nakleder; “Semure, o on kişiden en son ölen oldu”. Beyhakî, seneddeki râvilerin sika olduklarını ancak Ebû Nadra el-Abdi’nin Ebû Hureyre’den semanın (işitmesinin) sabit olmadığını belirtir.³⁸² Böylece isnaddaki illeti tespit eder.

8. Rivâyetin Mevzu Ya da Münker Olduğuna Dikkat Çekmesi

Beyhakî, kaydettiği rivâyetler içerisinde, mevzu ya da münker olanlara işaret etmiştir.

Beyhakî’nin, Ebu’l- Huseyin b. Bişran – İsmail b. Muhammed b. es-Saffar – Zeyd b. İsmail - Huseyin b. Alvan – Hişam b. Urve – Babası – Aişe tarihiyle kaydettiği rivâyete göre Hz. Aişe şöyle dedi: “Hz. Peygamber tuvalete girdiğinde ben de bir müddet sonra yanına gittim. Orada hiçbir şey göremedim. Ancak, çok güzel kokuyu kokladım. Durumu kendisine haber verdim. Hz. Peygamber şöyle dedi: “Ya Aişe, bilmedin mi, bizim cesetlerimiz, cennet ehlinin ruhlarıyla beraber ekildi, bizden bir şey çıktığında yer onu yutar.”³⁸³

Beyhakî, rivâyeti verdikten sonra senedde yer alan Huseyin b. Alvan’ın “kezzab” bir râvi olduğunu ve bu rivâyetin de onun mevzu haberlerinden biri olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Delâil hususunda sahih ve meşhur rivâyetler varken yalan haberleri vererek delil çıkarmanın gereksiz olduğunu belirtir.³⁸⁴ Ahmed b. Hanbel, mezkur râvi için “kezzab”, İbn Hibban da “vadda” demiştir.³⁸⁵

F. Rivâyetlerin Geçtiği Kaynakları Belirtmesi

³⁸¹ Beyhakî, *Delâil*, VI, 458. Semure, evinde ateş yakmıştı. Sonra, dikkatsizlik sonucu evi yandı ve Semure yangında vefat etti. Bkz. *Delâil*, VI, 460.

³⁸² Beyhakî, *Delâil*, VI, 458. Ayrıca bkz. VI, 61; VII, 273.

³⁸³ Beyhakî, *Delâil*, V, 70.

³⁸⁴ Beyhakî, *Delâil*, V, 70

³⁸⁵ Zehebî, *Mizan*, I, 532.

Beyhakî, kitabında genel olarak Buhârî ve Müslim'in *Sahih*'lerini esas almış ve pek çok hadisi bu iki muhaddisin kitabından rivâyet ettiğini belirtmiştir. Mesela, kaydettiği rivâyeti hem Buhârî hem de Müslim rivâyet etmişse "ikisi de rivâyet etti" diye belirtmiştir. Eğer iki muhaddisten biri rivâyet etmişse buna da işaret etmiştir. Ayrıca, Buhârî ve Müslim'in tahrir ettiği senedde râvi farklı ise "Buhârî veya Müslim şu râviden rivâyet etti" diyerek buna işaret etmiştir.³⁸⁶

Beyhakî kısmen Ebû Dâvûd'dan da nakillerde bulunur. Mesela "Kale Ebû Dâvûd" diyerek rivâyette bulunduğu gibi, Ebû Dâvûd'un tahrir ettiği rivâyeti kendisinden farklı bir râviden rivâyet ettiğini de belirtir.³⁸⁷

Beyhakî, hocalarından Ebû Abdillâh Hâkim en-Nisâburî'den çokça istifade etmiş ve nakillerde bulunmuştur. Hâkim'in *Müstedrek*'i onun en önemli kaynağıdır.³⁸⁸

Beyhakî, Târîh kaynaklarından oldukça yararlanmıştır. Musa b. Ukbe'nin *Meğâzi*'si (141/758), İbn İshâk'ın *Sire*'si (151/768) ve Vakidî'nin (207/821) *Meğâzi*'sinden bolca istifade etmiştir.

Beyhakî, Musa b. Ukbe'nin *Meğâzi*'sinin en sahih *Meğâzi* olduğunu, İmam Malik'den naklederek vurgular. Hatta bir bab başlığında Musa b. Ukbe'nin *Meğâzi*'sinin sıhhatine dikkat çeker.³⁸⁹

Beyhakî, Vakidî'nin *Meğâzi*'sinden de çokça yararlanmıştır. "Vakidî şöyle dedi veya *Meğâzi*'sinde şöyle dedi" şeklinde nakillerde bulunmuştur.³⁹⁰

Beyhakî, İbn İshâk'ın *Sire*'sinden istifade etmiş, ondan çok rivâyette bulunmuştur. O, genellikle İbn İshâk'dan Yunus b. Bukeyr kanalıyla rivâyette bulunmuştur. İbn İshâk'ın mürsel rivayetlerini kaydetmiş ve bazen de "İbn İshâk şöyle dedi" diyerek nakilde bulunmuştur.³⁹¹

Beyhakî, Buhârî'nin (256/870) *Târîh-i Kebir*'inden de istifade etmiştir. Bir kısım rivâyetleri "Buhârî *Târîh*'inde rivâyet etti" şeklinde kaydettiği gibi bazen de Buhârî'nin *Târîh-i Kebir*'indeki râvilerle ilgili cerh ve ta'dille ilgili değerlendirmelerine yer

³⁸⁶ Beyhakî, *Delâil*, I, 144, 149, 150, 153, 154, 166, 176, 177, 185, 187, 233; II, 5, 31, 32, 34, 170, 171, 177, 178, 190; III, 2, 6, 27, 29, 37, 54, 86, 87, 124, 38, 140; V, 6, 35, 36, 38.

³⁸⁷ Beyhakî, *Delâil*, III, 297; V, 31, 35, 69, 265, 305, 306, 332; VI, 27, 323, 341, 408, 448.

³⁸⁸ Beyhakî, *Delâil*, I, 52, 122, 146, 163, 164, 381.

³⁸⁹ Beyhakî, *Delâil*, III, 10, 11, 20, 126, 149, 164, 184, 330; V, 170.

³⁹⁰ Beyhakî, *Delâil*, III, 15, 33, 61, 80, 89, 94, 95, 99, 168, 169, 171, 323; V, 205.

³⁹¹ Beyhakî, *Delâil*, I, 115, 132, 145, 149, 177, 186; III, 10, 36, 35, 42, 123; IV, 7; V, 153, 169, 203, 248, 259, 369; VI, 384.

vermiştir.³⁹²

Beyhakî zaman zaman kendi *Sünen* kitabına aftıfta bulunmuştur. ‘Kitabımda rivâyet ettim veya *Sünen* kitabında rivâyet ettik’ diyerek rivâyetin devamını kendi kitabına havale etmiştir.³⁹³

G. Delâilü’n-Nübüvve’nin Özelliği ve Konuları

Beyhakî *Delâil*’deki rivayetleri tasnif ederken yöntem olarak şu yolu takip etmiştir:

Beyhakî, kitabını 11 bölüme ayırmış, bölümleri de bablar halinde tasnif etmiştir. Her baba da bir bab başlığı koymuştur. Bab başlığını kaydedeceği rivayetlerin özetini sunan cümlelerden oluşturur. Bazen de kısa ifadelerle birlikte bir veya bir kaç ayet veya hadis verir.

Beyhakî, bazen bab başlığında “delilu’n-nübüvve”, “eseru’n-nübüvve” ve “ayetu’l-mustafâ” tabirlerini kullanır. Bablarda genellikle 10 ila 20 arasında rivâyet kaydetmiştir.

Beyhakî, Hz. Peygamber’in nübüvvetini ispat ederken, onun hayatını konu edinir. Kitapta Hz. Peygamber’in hayatı kronolojik olarak ele alınmıştır. Beyhâki, Hz. Peygamber’in dünyayı şerefliendirmesi ile ilgili rivayetlerle başlayıp, dünyadan ayrılışını konu edinen rivayetlerle eserini hitama erdirir.

Beyhakî, *Delâilü’n-nübüvve* adlı eserinde sırayla şu konuları işlemiştir:

Hz. Peygamber’in doğumunun gün, ay ve yılı esnasında meydana gelen olaylar. Dedesi Abdulmuttalib’in adağı, fil olayı ve olağanüstü hadiseler.

Hz. Peygamber’in süt emmesi ve süt annesi, Hz. Peygamberin ismi, künyesi, aslı ve nesebinin şerefi, anne, baba ve dedesinin vefatı.

Hz. Peygamberin ahlakı, şemali, tevazusu, cömertliği, kulluğu.

Hz. Peygamber’in adının önceki mukaddes kitaplarda zikredilmesi.

Şamda önceki peygamberlerin resimleriyle beraber onun adının da zikredilerek son peygamber olacağıın haber verilmesi.

Kahin ve Ruhbanların onun peygamber olarak gönderileceğini haber vermeleri.

Abdulmuttalib’in onun gelecekte büyük bir vazife yükleneceğini haber vermesi.

³⁹² Beyhakî, *Delâil*, I, 385; II, 187; V, 142, 349; VI, 2, 56, 396, 488.

³⁹³ Beyhakî, *Delâil*, I, 257; II, 41; VI, 33, 439; VII, 152, 248.

Tebliğ boyunca Allah'ın onu düşmanlarının tuzaklarından koruması.

Ebû Leheb hakkında nazil olan “tebbet” suresinin vermiş olduğu haberlerin gerçekleşmesi.

Hz. Peygamber'in fesahat ve belagâtı.

Müşrik şair ve ediplerin Ku'an'ın mu'ciz olduğunu itiraf etmeleri.

Sahabilerin ve bir kısım cinlerin Müslüman oluşlarıyla ilgili nübüvvet delilleri.

Aynı ikiye bölünmesi, İsrâ ve Mi'rac olayları.

Müşriklerin Ka'be'nin başına astıkları sahifenin durumu.

Müşriklerin sorularını cevaplaması.

Dua etmesiyle kafirlerin başlarına kıtlık gelmesi, kendisine eziyet edenlere yapmış olduğu bedduanın kabulü.

Habeşistan'a hicret sırasında meydana gelen olaylar.

Hz. Aişe ile evlenmeden önce onu zevcesi olarak rüyada görmesi.

Medineye hicret sırasında meydana gelen olaylar.

Müşriklerin kendisine kurduğu tuzaklardan haberdar olması.

Hz. Peygamber'in katıldığı savaşlarda meydana gelen olaylar, Bedir savaşında müşriklerden ölecek olanları önceden haber vermesi.

Parmakları arasından suyun çıkması.

Zehirli bir koyun etinden yediği halde zehirlenmemesi.

Mekke'nin fethi, Allah'ın va'dinin gerçekleşmesi ve fetih sırasında meydana gelen olaylar.

Hayber kalesinin fethedileceği, Kısra'nın öldürüleceği günü, kendisinden sonra olacak olayları, İslam dinin diğer dinlere üstün geleceği, halifelik döneminde olacakları ve Hz. Hüseyin'in öldürüleceğini haber vermesi.

Hayvanların ve cansız varlıkların onun emrine boyun eğmeleri, ağaçların ona doğru yönelmeleri, ağaç ve taşların onu selamlaması.

Duasıyla yiyecek ve suların artması, sütsüz koyunun sütünün artması, hastaların iyileşmesi.

Sahabilerin kerametleri.

Veda haccı esnasında meydana gelen olaylar.

Hz. Peygamber'in kendi vefatını önceden haber vermesi.

Vefatı ve yıkılışı sırasında meydana gelen olaylar.

Tevrat ve İncil’de onun vefat edeceği zamanın yazılı olması, Ehl-i kitabın onun vefat haberi ulaşmadan irtihalini haber vermeleri.

Halifelerin yönetimleri esnasında meydana gelen olaylar.

III. BEYHAKÎ’NİN DELÂİLÜ’N-NÜBÜVVE’Sİ VE DELÂİL TÜRÜ ESERLER HAKKINDA GENEL DEĞERLENDİRME

Beyhakî, önceki müelliflerin mucizeler ve başka konular hakkında muhtelif kitaplar yazdıklarını; ancak bu müelliflerin haberlerin zayıf olanlarını sahih olanlardan ayıklamadan, yani gerekli hassasiyeti göstermeden bu rivayetleri kitaplarına kaydettiklerini belirtmiş;³⁹⁴ bu sebeple *Delâil*’i muteber rivayetlere dayanarak Hz. Peygamber’in nübüvvetini ispatlamak amacıyla telif ettiğini söylemiştir.

Beyhakî, hadis ile ilgili telif ettiği eserlerinde cerh ve tadil ilmine ait kriterleri de uygulamıştır. Mesela, râvinin adalet ve zabt yönünü, isnadın muttasıl olup olmadığını, metnin şaz veya münker olup olmadığını vs. belirterek sened ve metin tahlillerine yer vermiştir. Hadisler arasındaki tearuz ya da ihtilaflı durumlara da temas ederek bu tür rivâyetleri en güzel şekilde tevil etmiştir.³⁹⁵ Beyhakî, hiçbir eserinde uydurma olduğunu bildiği sözü nakletmemiştir.³⁹⁶

Beyhakî, *Delâilü’n-nübüvve* adlı eserine yazdığı *Medhal*’inde eserlerindeki takip ettiği usûlü şöyle belirtmiştir: “Benim yazmış olduğum kitaplardaki âdetim, ister usûlle isterse fûrû ile alakalı olsun, sahih olan rivâyetlerle yetinmem veya sahih olanla olmayanı birbirinden ayırmamdır. Kim ehl-i hadisin rivâyetleri değerlendirme noktasındaki çalışmalarına baksa, onların bu hususta bir zerre de olsa gayretsizlik gösterdiklerini tespit edemez. Benim kitabımda hadisleri alırken uyguladığım metodun doğru olduğunu, iyice bakanlar görecektir. Yani zikrettiğim metodu uyguladım. Ancak iyice araştırmayan bunu anlayamaz”³⁹⁷

Beyhakî, *Delâil*’e aldığı rivayetlerin hadis usulü kriterlerine göre değerlendirmesini yaparak sahih veya sakimi, muttasıl veya munkatı oluşuna işaret etmiştir. O, bu tür eserlerde hadis ilmi açısından gördüğü eksikliklerden dolayı

³⁹⁴ Beyhakî, *Medhal*, I, 46.

³⁹⁵ Ğamidi, *Beyhakî*, s. 60.

³⁹⁶ Dehlevî, *Büstan*, s.103.

³⁹⁷ Beyhakî, *Delâil*, I, 47.

Delâil'ini telif etmiştir.

İslam Târîhinde te'lif edilen eserlerde Hz. Peygamber'in peygamberliğini ispatlama konusunda farklı tabirler kullanılmıştır. Bu tabirlerden bazıları şunlardır: “*Tesbitu delâili'n-nübüvve*”, “*hucecu'n-nübüvve*”, “*âyâtu'n-nübüvve*”, “*şevâhidu'n-nübüvve*”, “*alâmâtu'n-nübüvve*”, “*emârâtu'n-nübüvve*”, “*hasâisu'n-nübüvve*”, “*beşâiru'n-nübüvve*”, “*şemâilu'n-nübüvve*”, “*şevâhidu'n-nübüvve*”.

Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* adlı eserinde Hz. Peygamber'in nübüvvetine delil olabilecek ne kadar rivayet varsa hepsini bir araya getirmeyi hedeflemiş ve bu türde başka bir esere ihtiyaç bırakmamıştır.

Hz. Peygamber'in nübüvvetini ispat sadedinde muhaddislerin kaydetmiş oldukları hadislerden en zayıf olanlar, onun doğum öncesi ve doğumunda meydana geldiği ileri sürülen olaylar ile ilgili rivayetlerdir denilebilir. Bu rivayetler hem sened hem de metin itibariyle illetlidirler. Bu tür rivayetlerin ortaya çıkmasında, önceki peygamberlerin mucizeleriyle Hz. Peygamber'in mucizelerini birer eşleme suretiyle mukayese edilmesi ve önceki peygamberlerin gösterdikleri her bir mucizenin aynısını ve benzerinin daha üstününü Hz. Peygamber'in de gösterdiğini ispat etmeye yönelik çabaların etkisi sezilenmektedir.³⁹⁸

Hz. Peygamber'in (s.a.s) nübüvvet öncesi hayatında irhas olarak kabul edilebilecek en güvenilir rivâyet, onun süt annesinin yanındayken Cebrâîl tarafından göğsünün yarılmasına ilişkin zikredilen hadislerdir. Öte yandan Hz. Peygamber'in uğurlu ve bereketli oluşu gibi mucize olarak sunulan bazı rivâyetler normal hâdiseler şeklinde algılanabilir. Hz. Peygamber'in cahiliye döneminin kötü sayılan hareket ve adetlerinden muhafazası ise, peygamberlerin nübüvvet öncesinde de belli oranda korunmaya mazhar olması gerektiği temel ilkesine uygun düşer. Hz. Peygamber'in nübüvvet öncesi hayatına ilişkin nakledilen bazı rivâyetlerde dikkat çeken diğer bir husus da, Allah Resûlü'nün peygamberliğinin başlarında ve daha sonra gösterdiği bazı mucizelerin nübüvvet öncesinde de gerçekleştiğinin nakledilmesidir.³⁹⁹

Hz. Peygamber'in kadim semavi kitaplarda müjdelendiğine ilişkin rivâyetlerin bir çoğu, zayıf senedlere dayanmakta ve genellikle şemâil türü eserlerde anlatılan Hz. Peygamber'in fizik sûreti ve ahlâki vasıflarıyla, ümmetinin bilinen hususiyetlerini

³⁹⁸ Ahatlı, *Peygamberlik*, s. 227.

³⁹⁹ Ahatlı, *Peygamberlik*, s. 227, 228.

kapsamaktadır.⁴⁰⁰

Hiz. Peygamber'in atalarının neslinden özel bir seçimle dünyaya getirilmiş olması sahih olmayan bazı rivayetlerde "nur telakkisi" şeklinde ifade edilebilecek bir remizle anlatılmıştır.⁴⁰¹ Allah, Hiz. Peygamber'in nurunu ilk yarattığını ve her şeyi bu nurdan yarattığını, daha sonra bu nur binlerce sene sonra Hiz. Adem'in vücûdunu nurlandırdığı, sonra oğlu Şit'e emanet ettiği ve daha sonra da teselsül ede ede peygamberimizin babası Abdullah'a kadar geldiği nakledilir. Abdullah'da bulunan bu nuru elde etmek için kahin bir kadın ona cima teklif etmiş, Abdullah bir mazeret ileri sürerek evine gitmiş daha sonra Abdullah, Amine ile evlenip hamile kalınca, Abdullah, o kadına gelip ilişkide bulunmak istemiş, fakat kadın, ondaki nurun kaybolduğunu ileri sürerek bu teklifi kabul etmemiştir.⁴⁰²

Mevlid eserlerinin temel malzemesini oluşturan rivayetler delâil ve hasâis kitaplarıdır. Mevlid türü eserlerde bulunan bu rivayetler, acaib şeyleri okumaya heves eden ve olur olmaz her şeye inanan kişiler tarafından asıl mucizeleri gölgede bırakacak derecede revaç bulmuş ve bu mucizelerin içerisinde hangisinin doğru, hangisinin yanlış olduğunu ayırt etme işini güçleştirmiştir.⁴⁰³

Hiz. Peygamber'in doğumu ve bu esnada meydana gelen olaylar ifade yerindeyse efsânevî bir tarzda tasvir edilmiştir. Mesela bu rivâyetlere göre, doğum zamanı yaklaşınca Allah, meleklerine gök ve cennetin tüm kapılarını açmalarını ve Resulullah'ın dünyaya geldiği an birbirlerini tebrik etmelerini emretmiştir. Şeytanlar zincire vurulup denizin derinliklerine bağlanmıştır. O gün güneşe büyük bir nur elbisesi giydirilmiş ve çevresinde yetmiş bin hûri Hiz. Peygamber'in doğumunu beklemeye başlamış. O yıl Hiz. Peygamber'in hürmetine bütün kadınlar erkek çocuğa hamile kalmış, yani bir yıl içerisinde hiç kız çocuğu doğmamış. Ağaçlar yeniden meyve vermiş. Doğum gerçekleşince göğe zebercet ve yakuttan, çevresini aydınlatan pek çok sütun dikilmiş. Bütün putlar yere düşmüş ve meşhur Lât ve Uzzâ putları yerlerinden çıkıp Kureyş'e Hiz. Peygamber'in dünyaya geldiğini haber vermişler. O gece tüm tahtlar devrilmiş ve bir gün süreyle hükümdarların dili tutulmuş.⁴⁰⁴

Ayrıntıları oldukça kısaltılarak verilen bu rivayetler, senedini cerh etmeye gerek

⁴⁰⁰ Şibli, *Asr-ı Saadet*, III, 162; Ahatlı, *Peygamberlik*, s. 73.

⁴⁰¹ Ahatlı, *Peygamberlik*, s. 89.

⁴⁰² Şibli, *Asr-ı Saadet*, III, 166, 167, 168.

⁴⁰³ Şibli, *Asr-ı Saadet*, III, 153.

⁴⁰⁴ Şibli, *Asr-ı Saadet*, III, 163; Ahatlı, *Peygamberlik*, s. 105.

duymadan aklın süzgecinden geçirildiğinde bunların Hz. Peygamber'in nübüvvetini ispatta kullanılmaya elverişli olmayan hikaye türü haberler olduğu görülür. Hz. Peygamber'in doğumuyla ilgili rivayetlerin özellikle târîh ve siyer kitaplarında çok geçmesi ve güvenilir hadis kitaplarında bulunmaması, bu tür rivayetlerin sahih olmadığına delil getirmek toptancı bir yaklaşım görünmekle birlikte, neticesi bakımından isabetsiz bir görüş de sayılmamalıdır. Çünkü söz konusu rivayetlerin târîh ve siyer kitaplarında buldukları için zayıf değil, ancak sened ve metin açısından değerlendirildiğinde genel olarak güvenilir olmadıkları anlaşılmaktadır.⁴⁰⁵ Diğer taraftan her mucize sonuçta beraberinde iman ve teslimiyeti getirmemekle birlikte, Hz. Peygamber'in nübüvvetini açıkladığı sırada veya daha önce, onun doğumuyla alakalı harikulade olayların halk arasında yayılmış olması bu tür rivayetlere olan itimadı gerektirmez. Bununla birlikte, sadece Hz. Peygamber'in hakkında değil, hemen bütün büyük din mümessilinin doğumunda mucizevî olayların gerçekleştiği sonraki müntesiplerince genel kabul gören ve anlatılan bir husus olmuştur.⁴⁰⁶

Mevlana Şibli, Hz. Peygamber'in nübüvvet mucizeleri hakkında kıymetli değerlendirmelerde bulunmuştur. Şibli, Hz. Peygamber'in peygamberlik mucizelerini üç bölümde incelemiştir. 1. Kur'an-ı Kerimde sarîh olarak veya işaret yolu ile konu edilen mucizeler. 2. Sahih ve sağlam senedlerle rivayet edilen mucizeler. 3. Bazı hadis ve Târîh alimleri tarafından kaydedilmekle beraber hadis usulüne göre zayıf sayılan mucizeler.⁴⁰⁷ Müellif, bu bölümleri ayrıntılı olarak işlemiştir. Daha sonra mucizeler hakkında yanlış ve uydurma rivayetler türemesinin sebebini şöyle verir: 1. Bu tür rivayetlerin amme tarafından hüsnü kabul görmesi, bunların mevlithanlar, kıssacı ve vaizler tarafından malzeme olarak kullanılırken halkın hoşuna gitmesidir⁴⁰⁸ 2. Müslümanların Peygamberimizi bütün peygamberlerin en efdali saymaları, peygamberlerden her birinin Mucizelerine benzer mucizelerin Hz. Peygamber tarafından yapıldığını gösterme çabaları.⁴⁰⁹

Delâil ve Hasâis türü eserler değerlendirilirken bazı ayrıntıları da hatırlatmak gerekir. Abdulfettah Ebû Gudde, Abdulhay Leknevi'nin *el-Ecvibe*'sine ek olarak yaptığı açıklamalarında Taber'inin (310/922) *Târîh* 'ine yazdığı mukaddimeyi nakleder. Taberi,

⁴⁰⁵ Ahatlı, *Peygamberlik*, s. 105.

⁴⁰⁶ Şibli, *Asr-ı Saadet*, III, 168, 169, 170, 171; Ahatlı, *Peygamberlik*, s. 118.

⁴⁰⁷ Şibli, *Asr-ı Saadet*, II, 380.

⁴⁰⁸ Şibli, *Asr-ı Saadet*, III, 160.

⁴⁰⁹ Şibli, *Asr-ı Saadet*, III, 161.

Târîh'ine yazdığı mukaddimesinde şöyle der: “Okuyucu ve araştırmacı bizim kitabımızda kendine göre hakikat payı bulunmayan ve bir mana ifade etmeyen ayrıca çirkin gördüğü bazı rivayetlere rastlayacaktır. Ancak şu iyi bilinmelidir ki, bu tür rivayetler bizim tarafımızdan ortaya çıkartılmış rivayetler olmayıp bizden öncekilerin aktardığı rivayetlerdir. Bizim bu eserde yaptığımız ise bize aktarılanı aktarmaktan ibarettir.”⁴¹⁰

Delâil ve Hasâis türü eserlerde Hz. Peygamber'in nübüvvetini delillendirmek için kaydedilen her haberin sahih olduğu zannedilmemelidir. Zira ilk dönem Muhaddis, Müfessir ve Târîhçiler konu başlıkları altına sahih, zayıf hatta bildikleri halde batıl haberleri kaydediyorlardı. Bunlar kaydettikleri rivayetleri senedli verdikleri için kendilerini mesuliyetten beri görüyorlardı. Bu dönemde rivayetler senedli olarak kaydedildiğinden ve her türlü malzemeyi de sonrakilere ulaştırmak istenildiğinden hadisçi ve târîhçiler zayıf ve mevzu' haberleri de kaydediyorlardı. Kendi dönemlerinde senede bakan birisi râvilerin hallerine bakıp, rivayetin durumu konusunda kanaate sahip olabilirdi.⁴¹¹

İlk dönem âlimlerinin metodu, sahih olsun veya olmasın bir konuda gelen rivayetlerin tamamını senedli nakletmektir. Bunu yaparken de maksatları, rivayetin tümünü kaydetmek ve bilgi olarak başkalarına ulaştırmaktır. Yoksa sırf sahih ve doğru oldukları için bunları kaydetmemişlerdir.⁴¹² Günümüzde ise bu rivayetlerin durumu araştırılıp sahih ile mevzu' olanın birbirinden ayıklanması gerekir. Çünkü, dönemler değişmiştir. Bu tür rivayetlere yer veren eserlere bakıp, müellifini ilmi tenkide yakışmayacak ölçüde yermek ve mezkur âlimlerin delâil ve hasâis türü haberleri zayıf ve mevzu' olduklarını bilmedikleri halde eserlerine aldıklarını belirtip onları insafsızca eleştirmek ilmi edebe yakışmayan bir davranıştır.

---

⁴¹⁰ Leknevi, *el-Ecvibe*, s. 93.

⁴¹¹ Leknevi, *el-Ecvibe*, s. 91, 92 (Naşirin ifadesi).

⁴¹² Taberî, *Târîh*, I, 13; Leknevi, *el-Ecvibe*, s. 190 (Naşirin ifadesi).

SONUÇ

Buraya kadar hayatı, eserleri ve ilmi şahsiyetini incelemeye çalıştığımız Beyhakî, hadis ve fıkıh ilminin önde gelen şahsiyetlerinden biridir. 384/994 yılında Nisâbur'da doğmuş ve 458/1066 yılında aynı yerde vefat etmiştir.

O, yaşadığı bölgenin ilim merkezi oluşu ve âlimlerin çokluğundan güzelce istifade etmiştir. 15 yaşında iken hadis tahsiline yönelmiş ve devrin seçkin muhaddislerinden icazet almıştır. Hadis ilmine olan düşkünlüğü ile kısa sürede hadis hafızı olmuştur. Muhaddis tabirinden daha üst bir konum olan “el-Hâfız” lakabı haklı olarak kendisine verilmiştir ki, bu lakab sadece muhaddislerden bazıları için kullanılmıştır.

Beyhakî, hadis ilminde otorite idi. Buna şâhid olarak, Nisâburlu âlimler onun kitâplarını özellikle de *Ma'rifetü's-sunen* adlı eserini kendilerine okutması için Beyhakî'den rica etmişlerdir. Beyhakî de 441/1049 yılında bu maksatla Beyhak'tan Nisâbur'a gelmiştir. Devrin ileri gelen âlimleri ve fakihleri Beyhakî'nin bu ilim meclisinde hazır bulunmuşlar. Beyhakî'nin ilmi seviyesini görünce onu çok beğenmişler ve takdir etmişlerdir. Beyhakî'nin hadis ilmiyle iştigali, diğer ilimlerden fazla olmuştur. O, şöhretini fakîh olarak değil, muhaddis olarak yapmış ve hadiscilerle ilgili yazılmış tabakât kitaplarında yer almıştır

Fıkha dair eserlerinde Beyhakî, Şâfiî mezhebine bağlı kalmış ve bu mezhebin görüşlerini savunmuştur. Ona göre Şâfiî mezhebinin görüşleri hadislere daha muvâfıktır. Bu sebeble eserlerinde Şâfiî mezhebini esas almıştır.

Beyhakî, fıkıh ve fıkıh usulünde de söz sahibi bir âlimdi. Fıkıh ilmine dair çok güzel eserler miras bırakmıştır. Beyhakî, mezheb olarak Şâfiî mezhebine mensuptur. İmamü'l-Harameyn el-Cuveyni (478/1085) onun hakkında şöyle demiştir: “Dünyada Ebû Bekr Beyhakî hariç, İmam Şâfiî'ye minnet ve teşekkür borcu olmayan kimse yoktur. Şâfiî'nin bu zata minnet ve ihsan borcu vardır. Çünkü kaleme aldığı eserlerle Şâfiî mezhebine yardımcı olmuş; bu yardım ve teyidi ile mezheb bir kat daha tutulmuş ve revaç bulmuştur.”

Zehebî (748/1347), Beyhakî'nin fıkıh ilmine ait derinliği ile ilgili şu övücü sözü söyler: “Beyhakî, geniş ilmi ve âlimler arasındaki ihtilaflara olan derin vukufu sebebiyle

kendi adına bir mezheb kurup içtihat etmeyi arzu etseydi, bunu mükemmel bir şekilde başarabilirdi.”

Beyhakî, birçok ilim dalında değerli eserler vermiştir. Tacuddin es-Subkî (771/1369), onun eserleri hakkında takdire şayan şeyler söyleyerek, “Yemin ederim ki *el-itikad*, *Delâilü'n-nübüvve*, *Şu'abu'l-iman*, *Menâkibu's-Şâfiî*, *ed-Daavatü'l-kebir* gibi eserlerin hiçbirisinin naziri yoktur” ifadesini kullanmıştır. Beyhakî, hadis ile ilgili tasnifatında cerh ve tadil ilmüne ait kriterleri de uygulamıştır. Mesela, râvinin adalet ve zabt yönünü, isnadın muttasıl olup olmadığını, metnin şaz veya münker olup olmadığını vs. belirterek sened ve metin tahlillerine yer vermiştir. Hadisler arasındaki tearuz ya da ihtilafli durumlara da temas ederek bu tür rivâyetleri en güzel şekilde tevil etmiştir.

Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* adlı eserine yazdığı *Medhal*'inde eserlerindeki takip ettiği usulü açıklamıştır. O, eserlerinde sahih olan rivayetlere yer vermiş, sahih olmayanlara da işaret etmiştir.

Beyhakî, önceki müelliflerin mucizeler ve başka konular hakkında muhtelif kitaplar yazdıklarını, ancak bu müelliflerin haberlerin zayıf olanlarını sahih olanlardan ayıklamadan, yani gerekli hassasiyeti göstermeden bu rivayetleri kitablarına kaydettiklerini belirtmiş; bu sebeple “Delâil”i muteber rivayetlere dayanarak Hz. Peygamber'in nübüvvetini ispatlamak maksadıyla telif ettiğini söylemiştir. Bu sebeple Hz.Peygamber'in nübüvvetini ispat konusunda telif edilen “Delâil” ve “Hasâis” türü eserler içerisinde Beyhakî'nin *Delâilü'n-nübüvve*'sinin ayrı bir yeri vardır

Delâilü'n-nübüvve bugün de Hz. Peygamber hakkında yapılacak çalışmalarda baş vurulması gereken en önemli kaynaklar arasındadır.

Delâil'deki hadislerin diğer hadis ve Târîh kaynaklarıyla mukayese edilerek yeniden ele alınması, rivayetlerin sıhhat durumlarının incelenmesi kitaptan istifadeyi daha da artıracaktır.

BİBLİYOGRAFYA

- Ahatlı, Erdinç, *Peygamberlik ve Hz. Muhammed'in Peygamberliği*, İstanbul 2002
(Değişim yayınları).
- _____, “*Hasâisü'n-Nebî*”, DİA, İstanbul 1997, XVI, 227.
- Atmaca, Veli, *Ebû Bekr Ahmed b. Huseyin ve Kitabı'd-De'avati Kebir'inin Tahkiki ve Tahrici*, Şanlıurfa 1997 (HÜSBE. Basılmamış Doktora Tezi).
- Aydın, Mehmet, “*Beşairü'n- Nübüvve*”, DİA, İstanbul 1992, V, 549.
- Bayraktar, İbrahim, *Hz. Peygamber'in Şemali*, İstanbul 1990.
- _____, *Değişik Yönleriyle Hz. Peygamber*, İzmir 1993.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. Huseyin, *Delâilü'n-nübüvve ve ma'rifetü ahvali sahibi'ş-şeria*, I-VII, (Nşr. Abdulmu'ti Kal'aci), Beyrut 1405/1985.
- _____, *Delâilü'n-nübüvve ve ma'rifetü ahvali sahibi'ş-şeria*, I-II, (Thk. Abdurrahman Muhammed Osman), Kahire 1969/1389 (Daru'n-nasr).
- _____, *Şuabu'l-iman*, I-IX, (Thk. Ebû Hacer Muhammed Said Zağlul Besyuni), Beyrut 1990 (Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye).
- _____, *Hilafiyat*, (Thk. Meşhur b. Hasan Al-i Salman) Riyad, t.y. (Darü's-Sami).
- _____, *Ma'rifetü's-sünen ve'l-âsâr*, I-II, (Thk. Abdülmu'ti Emin Kal'aci) 1991, b.y. (Camiatü'd-Dirasati'l-İslamiyye).
- _____, *ez-Zühdü'l-kebir*, (Thk. Amir Ahmed Haydar), Beyrut 1987 (Darü'l-Cinan).
- _____, *el-Medhal ile's-süneni'l-kübra*, (Thk. Muhammed Ziyaurrahman A'zami), Kuveyt, t.y (Darü'l-hulefa).
- _____, *el-Esmâ ve's-sifât*, I-II (Thk. İmaduddin Ahmed Haydar), Beyrut 1985/1405 (Daru'l-kitab).
- Brockelmann, Carl, “*Beyhakî*”, İA, cild, II, s. 582, İstanbul 1993 (Milli Eğitim Yayınları).
- Buharî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail, *el-Câmiu's-sahîh*, I-VIII, İstanbul 1401/1981.
- _____, *Târîhu'l-kebir*, I-VIII, (Thk. Seyyid Haşim Nedvi) t.y. (Daru'l-Fikr).
- Dehlevî, Abdulaziz b. Şah Veliyyullah Dehlevi, *Bustânu'l-Muhaddisin*, (Trc. Ali Osman Koçuzu) Ankara 1997. (Türk Diyanet Vakfı Yayınları).
- _____, *Huccetullahi'l-Baliğa*, I-II, (Trc. Mehmet Erdoğan), İstanbul 1994.

- Dölek, Adem, *İbnu't-Türkmanî'nin Beyhakî ile Hadis Sahasındaki İlişkileri*, (EÜSBE. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri 1992.
- Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdillâh el-İsfahânî, *Delâilü'n-nübüvve*, (Thk. Muhammed Ravvas Kal'aci-Abdulber Abbas), Beyrut 1986/1406.
- Firyabi, Ebû Bekr Cafer b. Muhammed b. Hasan, *Delâilü'n-nübüvve*, (Thk. Amir Hasan Sabri), 1406 Mekke (Daru Hira).
- Ğamidi, Ahmed b. Atıyye b. Alî, *el-Beyhâki Mevkıfuhû mine'l-ilâhiyyât*, Medine 1982, (Mektebetü'l-ulum ve'l-hikem).
- Heysemi, Nuruddin Ali b. Ebi Bekr, *Mecma'u'z-zevaid ve menba'u'l-fevaid*, I-X, Beyrut 1408/1988.
- İbn Abdilhadi, Ebû Abdullâh Muhammed b. Abdülhadi Dımaşkî, *Tabakatu ulemai'l-hadis*, I-IV, (Thk. Ekrem Buşi), Beyrut 1989 (Müessesetü'r-Risale).
- İbn Hallikan, Ebu'l-Abbas Ahmed b. Muhammed, *Vefayatu'l-a'yan ve enba'u ebna'iz-zaman*, I-VIII, (Thk. İhsan Abbas), Beyrut 1977/1397.
- İbn Kâdı Şuhbe, Takiyyuddîn Ebû Bekr b. Ahmed b. ed-Dımeşkî, *Tabakâtu's-Şafi'iyye*, I-II, (Thk. Abdulhalim Hân), Beyrut 1987.
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fida' İsmail b. Kesîr ed-Dımaşkî, *el-Bidaye ve'n-nihâye*, I-XIV, Beyrut t.y. (Daru'l-kütübi'l-ilmiyye).
- İbn Manzur, Ebu'l-Fadl Muhammed b. Mükrim el-Mısrî, *Lisanu'l-Arab*, I-XV, Beyrut 1968.
- İbnu'l-İmâd, Ebu'l-Felâh Abdulhayy el-Hanbelî, *Şezeratu'z-zeheb fî ahbâri men zeheb*, I-VII, b.y.y. 1979/1399, (Daru'l-Fikr).
- İbnu's-Salah, Ebû Amr Takiyyüddin Osman b. Abdurrahman, *Tabakatü'l-fukahai's-şafiyye*, (Thk. Muhyiddin Ali Necib), Beyrut 1992 (Darü'l-Beşairi'l-İslamiyye).
- Kâdî 'İyâz, Ebu'l-Fadl el-Yahsûbî, eş-Şifâ bi ta'rîfi hukûki'l-Mustafâ, (I-VI), (Şerh Ahmed b. Muhammed b. Muhammed eş-Şemnî) b.y.y. t.y.
- Kandemir, M. Yaşar, "Beyhakî", DİA, İstanbul 1992, II, 58.
- _____, "Kâdî İyâz", DİA, İstanbul 2001, XXIV, 116.
- Keskin, Yusuf Ziya, *Ebû Nuaym el-İsfahânî*, İstanbul 2003 (Beyan yayınları).
- Kettani, Muhammed b. Ca'fer, *Hadis Literatürü*, (Trc. Yusuf Özbek) İstanbul 1994 (İz Yayıncılık).
- Kılavuz, Ahmed Saim, "A'lâmü'n-nübüvve", DİA, İstanbul 2001, II, 339.

- Koçkuzu, Ali Osman, *Rivayet İlimlerinde Haber-i Vâhitlerin İtikât ve Teşri Yönlerinden Değeri*, Ankara 1988 (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları).
- _____, “*Firyâbî*”, DİA, İstanbul 1996, XIII, 145.
- Leknevî, Muhammed Abdulhay, *el-Ecvibetu'l-fâdila li'l-es'ileti'l-aşarati'l-kâmile*, (Thk. Abdulfettah Ebû Ğudde), Kahire 1984.
- Maturidi, Ebû Mansur Muhammed b. Muhammed, *Kitabu't-Tevhid Tercümesi*, (Trc. Bekir Topaloğru), Ankara 2002 (İsam Yayınları).
- Maverdi, Ebu'l Hasan Ali b. Muhammed. Habib, *A'lamu'n-nübüvve*, (Thk. Muhammed el-Mu'tasimbillah), Beyrut 1987/1407 (Daru'l-kitabi'l-arabi).
- Necm Abdurrahman, Halef, *el-İmamu'l-Beyhâki Şeyhu'l-fikh ve'l-hadis*, Dımaşk 1994 (Darü'l-kalem).
- Nevevi, Ebû Zekeriyya Muhyiddin Yahya b. Şeref, *Muhtasaru Tabakati'l-fukaha*, (Thk. Ali Muavvez), b.y.y. 1995 (Darü'l-Fikr).
- Okay, M. Orhan, “*Beşair-i sıdk-i nübüvvet-i muhammediye*”, DİA, İstanbul 2004, V, 548
- Paksoy, Kadir, *İbn Kesîr'in Hayatı, Eserleri ve Hadis İlmindeki Yeri*, Şanlıurfa 1999 (Hr. ÜSBE. Basılmamış Doktora Tezi).
- Sabuni, Nureddin, *Maturidi Akaidi*, (Trc. Bekir Topaloğru), Ankara 1998 (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları).
- Sem'ani, Ebû Sa'd Abdulkerim, *el-Ensâb*, I-V, Beyrut 1988 (Daru'l-Canân).
- Sıddîkî, Muhammed Zübeyr, *Hadis Edebiyatı Târîhi*, (Trc. Yusuf Ziya Kavakçı), İstanbul 1966 (İrfan Yayınevi).
- Sönmez, Mehmet Ali, “*Firyabi*”, DİA, XIII, 145. İstanbul 1992.
- Suyûtî, Celaleddin Abdurrahman b. Ebi Bekir, *el-Hasaisu'l-kubra ev kifayetü't-talibi'l-lebib fi hasâisu'l-habib*, I-III, (Thk. Muhammed Halil Herras), Mısır 1967/1387.
- Sübki, Ebû Nasr Taceddin İbnü's-Sübki Abdülvehhab b. Ali b. Abdilkafi, *Tabakatü'ş-şafiyyeti'l-kübra*, I-X, (Thk. Mahmud Muhammed Tanahi- Abdulfettah Muhammed Hulv), Kahire 1964 (İsa el-Babi el-Halebi).
- Şâzelî, Hasan Ali, “*Alâmet*”, DİA, İstanbul 1988, II, 336,
- Şibli, Mevlana, *Büyük İslam Târîhi Asr-ı Saadet*, I-V, (Trc. Ömer Rıza Doğrul), İstanbul 1978 (Eser Neşriyat).

- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr, *Târîhu 'l-ümem ve 'l-mülûk*, I-V, Beyrut 1407 (Daru'l-kütübi'l-ilmîyye).
- Taylan. Necip, *İslam Düşüncesinde Din Felsefeleri*, İstanbul 1994.
- Topaloğlu, Nuri, *Selçuklu Devri Muhaddisleri*, Ankara 1988 (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları).
- _____, "Beyhakî, Hayatı, Eserleri ve Şahsiyeti", DEÜİFD, cilt 1, sayı 1, İzmir 1983. s. 333,
- Ukaylî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Amr, *Kitabu 'd-duafai 'l-kebir*, I-IV, Beyrut 1984.
- Yakut el-Hamevî, Ebû Abdullah Şihabuddin, *Mu'cemu 'l-büldan*, I-V, Beyrut, t.y., (Daru Sader).
- Yardıı, Ali, *Hadis I-II*, İstanbul 1997 (Damla Yayınevi).
- _____, *Peygamberimizin Şemâili*, İstanbul 1998 (Damla Yayınevi).
- _____, "Şemâil", DEÜİFD, cilt 1, sayı 1, İzmir 1983, s. 402,
- Yavuz, Yusuf Şevki, "Delâilü 'n-nübüvve", DİA, İstanbul 1992, V, 115,
- _____, "el-Hasâisü 'l-Kübrâ", DİA, İstanbul 2001, XVI, 276.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed, *Tezkiratu 'l-huffaz*, I-IV, Haydarabad 1955.
- _____, *Mizanu 'l-i'tidal fi nakdi 'r-ricâl*, I-IV, b.yy. t.y. (Daru'l-Fikir)
- _____, *Siyeru A'lamui 'n-nübüvve*, I-XXIII, (Thk. Şuayb el-Arnâvut) Beyrut 1982/1402.
- _____, *el-İber fi haberi men ğaber*, I-II, (Thk. Ebû Hacer Muhammed Said b. Besyûnî Zağlul), Beyrut 1985/1405.
- Ziriklî, Hayruddîn, *el-A'lâm kamûsu terâcîm li eşhuri 'l-ricâl ve 'n-nisâ mine 'l-arab ve 'l-müsta'rab ve 'l-müsteşrikîn*, I-X, Beyrut 1379/1979.